

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

MIHAIL NEGRU

E u

— ROMAN —

„Să fii totdeauna singur şi fără tovarăş. E singurul mijloc de a obţine fericirea. Căci, astfel trăind, pe nimeni nu părăseşti şi de nimeni nu eşti părăsit..."

Străvechia „Carte a Legilor lui Manu", — (cartea VI, 4).

BUCUREŞTI
EDITURA LIBRĂRIEI H. STEINBERG & FIU
94, STRADA LIPSCANI, 94.

Preţul Lei 20.—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932
695657

MIHAIL NEGRU

Eu

— ROMAN —

„Să fii totdeauna singur şi fără tovarăş. E singurul mijloc de a obţine fericirea. Căci, astfel trăind, pe nimeni nu părăseşti şi de nimeni nu eşti părăsit..." /

Străvechia „Carte a Legilor lui Manu", (cartea VI, 42).

BCU Cluj-Napoca
RBCFG201700182

BUCUREŞTI
EDITURA LIBRĂRIEI H. STEINBERG & Fiu
94 STRADA LIPSCANI 94

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

190787

859-31(Negru, M.) ✓

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

...Gândul că mâine, — mâine nu voiu mai fi...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PREFAŢĂ

Aceste rânduri, — cari ar putea figurà mai curând ca concluziune decât ca prefaţă şi cari, la urma urmii, ar fi putut lipsi, — nu aduc nici o lămurire şi nici nu vor să stabilească ceva. Cartea toată, de altfel, nu caută să probeze nimic, considerând că orice teză propusă se poate susţine într'o egală măsură — ceeace este echivalent cu nici o dovadă.

Câtă realitate este în povestirea de faţă — care ar putea fi a mea sau a altuia, — şi câtă ficţiune?...

Ştiu că întrebarea va fi formulată tocmai de cititorii de cari nu am nevoie. De aceea nu văd de ce aş stărui asupra ficţiunii pe cari o constituie, în ultimă analiză, orice realitate, nici asupra realităţii nediscutabile a ficţiunii, care a fost şi este, singură realitate, şi în afară de care nimic nu este.

Nu prezint nici o problemă. Preocupat de deslegarea ei, m'aş fi văzut silit s'o constitui în premiză şi, conform logicei generaţiunii mele, care porneşte cu pretenţii de metodă dela Z spre a ajunge la A, trebuià să i subordonez brutal însăşi desfăşurarea vieţii. Şi viaţa îşi râde de toate sistemele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

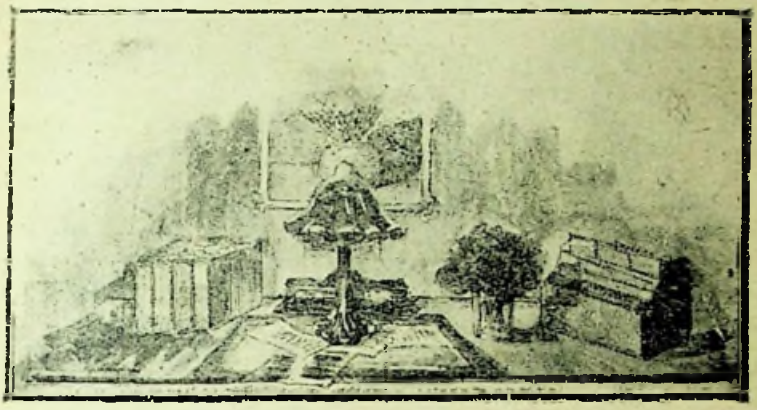
Trebuie să spun, oare, vreo vorbă întru apărarea tristului erou al povestirei de faţă? Cred că nu i-am făcut nici o nedreptate. A-l fi înfăţişat aşa cum este, înseamnă laolaltă a-l fi osândit şi a-l fi înţeles într'un chip care stă mai presus de iertare.

Puritanii, a căror judecată se 'nţelege că nu mă interesează, au fost în toate vremurile un factor social comun şi tragic: excrescenţele au rolul uşurător şi trivial de supape, şi autosacrificiul, chiar inconştient, nu poate să nu impresioneze pe privitorul nepărtinitor.

Am expus un crâmpei de viaţă, văzut cu un ochiu căruia nu i se poate face nici o vină din faptul că, pasionat întâiu, s'a găsit la urmă înfrânt în lupta cu sine însuşi. Nu vor greşi de loc acei cari ar voi să vadă în această înfrângere doar oboseala de a-şi fi trăit viaţa cu o excesivă delicateţă şi cu o intensitate violentă. Pentru un asemenea fel de a trăi nu se cere încuviinţare, nimănui. Şi, mai ales după ce ai trăit, a gândi la aşa ceva este cel mai de prisos lucru. Aş dori ca povestirea umplând paginile acestei cărţi, în care, — rămânând pe gânduri,— atâţia se vor recunoaşte, să aibă doar meritul unei exacte şi izbutite expuneri.

Restul n'are nici o însemnătate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

... Lampa aprinsă, această cuminte tovarăşe a celor mai bune ceasuri din viaţa mea...

La mia anima, che con la morte parla.
Michel Angelo.

I.

Non amo, non odi.
Nu iubesc şi nu urăsc pe nimeni.
Doar privesc de departe.

Nu însemnează aceasta, oare, a fi om un liber,—deşi destul de trist?... Într'o îndurătoare iertare, înfăşur totul, începând cu inima mea în care acest tot se reflectează ca cerul într'un bob de rouă sub soare.

Credeţi-mă, Doamnă, liniştea — care sălăşlueşte mai adeseori într'un cuget înclinat să vadă îndeosebi ha-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tura tristă a vieții — e singurul bun la care ne mai credem îndreptățiți să aspirăm, la o anumită vreme, când ni se pare că însăși vremea a stat pe loc sau că curge în zadar.

Eu, aproape am liniștea aceasta. Nu pot ascunde că ea e așa de aproape de resemnarea fără nădejde, în cât eu însumi confund pe una cu cealaltă, adeseori. Dar îngândurat și singur ca un zeu rătăcit, privesc viața la picioarele mele. Am avut nesperata bucurie de a vă revedeà acum câteva zile, după atâția ani. Și m'ați făcut să mă înfior din nou, de o undă a trecutului care nu moare niciodată deplin în noi. El nici nu poate să moară; căci ce suntem, dacă nu fragmente de trecut, crâmpee ale zilelor cari trec domol neîndurate, venind din noaptea pe care n'o putem pătrunde și care ne 'ngroapă?

Mă grăbesc să vă spun că fug astăzi de orice înduioșări: ele fac să tremure genunchii bietului om mișcat și pun o pânză peste ochii cu cari, — și altfel — el tot n'a isbutit să vadă niciodată nimic.

Astfel că vă adresez calda rugăminte de a-mă iertà că nu vorbesc despre strălucita feerie pe care ați făcut o să se desfășoare, — cu cea mai turburătoare muzică — în sufletul meu de altăd tă, sufletu-mi atât de repede călător, pe care știu că nu-l voi mai ajunge din urmă.

Orgoliul D-vstră, totuși, nu trebuie să sufere prea mult; resonanța unora din acordurile finale — căci au fost și finale — am mai auzit-o multă vreme în urmă.

Sunt aproape două săptămâni de când v'am revăzut în mijlocul mulțimei care umplea salonul luminat, și v'am sărutat mâna, ca unei străine. Momentul mi s'a părut atât de nou, ca repetarea subită a însăși existenței mele. Mi-ați spus atunci cuvinte cari m'au urmărit neîncetat, fără răgaz, și următor cărora iau azi condeiul în mână. O umbră e de ajuns ca să ne dărîme întreaga fericire, spuse bătrânul Eschyle.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar numai un cuvânt ajunge să ne arate că această fericire n'am avut-o niciodată...

Nu vă văzusem vreme îndelungată, atât de îndelungată încât nu puteam să cred că aflându-mă în faţa D-vstră aţi putea să-mi cereţi ceva. Mi-aţi dat o adevărată lovitură — de care, se 'nţelege, n'am puterea să vă învinovăţesc, — atunci când m'aţi întrebat ce e azi în inima mea..—Peste inima mea, eu aruncasem, cu propriile-mi mâini, o cenuşie lespede grea.

Stau acum, noaptea târziu, la biuroul meu, înaintea foilor albe de hârtie, pe cari vă şi văd citindu-le. Vă ghicesc acel ochiu limpede şi aiânc care ştie să prindă forma şi caracterul intim chiar al lucrurilor cari se mărturisesc numai pe jumătate şi cu o mână şovăitoare.

Mă întreb dacă viaţa mea ar putea, în adevăr, să intereseze pe cineva?

Cititorul spovedaniei mele, — în forma în care ea ar trebui schiţată — cred că ar trebui să aibă o structură sufletească aşa de nouă, încât sunt înclinat să-mi spun el există în foarte rare exemplare.

Confesiunile făcute pentru marele public, sunt, după mine, un gen literar şi inutil şi primejdios. Genul este inutil, pentrii neadevărurile pe cari nu se poate să nu le cuprindă o lucrare adresată unor judecători a căror „captatio benevolentiae" este principalul şi poate singurul obiect. Primejdios, — pentru că omul care găseşte vreme s'o răsfoiască va căuta negreşit numai punctele în cari va putea surprinde eternul trivial uman, satisfăcut fiind numai în proporţiunea în care acest element va fi prezent şi în care îl va reprezintă pe el însuşi. El poate fi socotit, deci, chiar ca operă demoralizatoare şi falsă totodată.

Stau, cu capul în mâini, cu simţimântul că sunt foarte bătrân, şi că în curând nu voiu mai fi.

Mă grăbesc să vă opresc o exclamaţiune şi să vă alung o temere pe care, — cine ştie — poate că v'o trezesc aceste ultime cuvinte. Nu-i vorba de nicio pri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mejdie *stricto-sensu*. Constat însă că meseria de profesor — și încă de specialitatea mea — m'a deprins să fac două lucruri deopotrivă de rele pentru toată lumea, și strâns legate unul de celalt: deprinderea de a filosofà o atrage negreșit pe aceea de a vorbì în figuri. Considerați, deci, vă rog, numai ca o figură ceea ce am spus, — o figură de care, ce e drept, nu am puterea să zâmbesc,— și socotiți ca realitate numai întristarea din care nasc toate răzlețele gânduri înșirate acì.

Gândul că în curând nu voiu mai fi nu e nou pentru mine. Dar el a ajuns azi să mă stăpânească și să mă doară, în virtutea unui proces de care îmi dau seama foarte bine, împotriva căruia m'am găsit desarmat și fără nici un mijloc de luptă: Din simplă și rece idee, din noțiune abstractă, el a devenit încet-încet o simțire, înfiptă într'o inimă constrânsă.

În ceasul târziu de acum, lângă lampa aprinsă, — această mută și cuminte tovarășe a celor mai bune ceasuri din visul care a trebuit să fie viața mea aci — am în mod cla[illegible] bătrâneții mele. A bătrâneții sau a uzurii, — sau a oboselii.

M'am oprit adineauri în fața oglinzii, mânat de o pornire de prelungită și stranie curiositate. Oglinda mă exasperează și mă revoltă totdeauna: știu că, deși mi-a reflectat chipul de o mie de ori, nu va mai păstrà nicio linie din el atunci când eu nu voiu mai fi. Tâmplele mi-au amintit din nou că am intrat în al patruzecilea an de vârstă. Ah! ce înfiorătoare e această certitutine, că mâine,— mai multe sau mai puține zile, ce importanță are numărul lor, când privești spre poarta misterioasă prin care ai să pleci pentru totdeauna? — că mâine nu vei mai fi! Am înțeles că avem nevoie, spre a trăi, de o doză de inconștiență voluntară. Căci altfel, cum am uità marea și inevitabila dramă în care vedem pe atâția căzând și în care avem siguranța că noi înșine vom cădeà?...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O adiere de vânt pătrunde pe fereastra deschisă mișcând foile de hârtie cari vor ajunge'n mâna D-vstră și agitând slab un buchet de violete cari, cu capul plecat, de două zile își fac agonia într'o glastră.

Oamenii dorm acum. Mă gândesc la ei, la mulți, la toți. Îi văd, — după zece ceasuri de alergătură de animal — ghemuiți, turmentați sau jumătate-morți, în paturile lor. Și mă pomenesc zâmbind, cu ochii la o stea care'n fiecare seară mă neliniștește cum se frământă adânc și neostenit pe pânza neagră a cerului plin de taine nedeslegate.

Odinioară, cerul mă speria cu imensitatea lui; azi nu mă mai tem; m'a zdrobit, m'am înecat în el.

Noaptea e neagră și calmă. Sunt mai bucuros când nu e lună: de câteori o văd năpădindu-mi în cameră, peste hârtii și peste vrafurile de cărți, am ca un fior prelung: Mă gândesc la *all* aspect pe care lumea poate că-l va fi având în realitate, aspect de neperceput încă pentru simțurile omului de azi. Nemângâiatul Faust, care făcu, după mine, doar marea greșeală de a nu pune destulă ironie în viața lui, cred că nici el n'a avut altă pricină de suferință. El plângea de rău care ne macină și pe noi modernii: — otrava care ne omoară dar fără de care nu mai putem concepe viața.

Un ceasornic pe o etajeră fărâmă vremea, care ca o apă, fuge pe lângă mine, vorbindu mi cu glas exasperant de așteptări sortite să nu se împlinească niciodată, și de tot neașteptatul care umple îndureratele noastre chemări și strigăte în noapte.

Mă gândesc la un lucru la care poate că v'ați gândit și D-vstră uneori. Ceasornicul acesta va continuă să fărămițeze vremea și după ce voiu fi pierit eu, după ce umbra oarbă mă va fi învăluit nelăsând nicio urmă din cel care am fost eu. Bătăile lui ritmice pe cari le urmăresc acum, reușesc să pună încet-încet ca o barieră, ca o depărtare între mine și tot ceeace-i vlață reală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.transilvania.ro/mdrr1901-1932

Această transpunere sau iluziune de perspectivă îmi apropie şi-mi circumscrie viaţa reală nu numai într'un cadru jalnic de redus, dar şi în forme pe cari sunt nevoit să le numesc denaturate. Nu găsesc alt cuvânt, deşi îl recunosc pe acesta cu desăvârşire impropriu.

Analogia mă face să revăd un furnicar de mutilaţi — de oameni ciudat turtiţi — pe cari i-am zărit într'o dimineaţă clară de vară, de altfel fără nicio uimire. Mă suisem în arcul Étoile şi vedeam, de sus, în *raccourci,* piaţa enormă din care pornesc unsprezece largi *avenues* şi largul Champs Elysées Priveliştea eră rară, dar absolut normală, şi n'am uitat-o niciodată.

Singur, în noaptea care te 'ndeamnă să gândeşti la moarte şi care te-aruncă în braţele nebuniei, închid ochii şi stau aşa o clipă.

Singurătatea de noapte este adevărata, singura singurătate: o simt cum cade 'mprejurul inimii ca un linţoliu, înfăşurându-i rănile cu o mână uşoară şi compătimitoare. Sunt la o mare înălţime, a cărei nouă şi surprinzătoare iluziune mi-o dau ceasornicul meu, — ale cărui roate ciopârţesc zadarnic batjocoritoarea nepăsare a vremei, — o stea căreia nişte naivi pretenţioşi, deşi habar n'au ce-i pe ea, s'au grăbit să-i dea un nume, şi lampa electrică a cărei vie lumină o simt vărsându-se în cameră, peste covoare şi tablouri. Prelungesc şederea cu ochii închişi. Şi împlinesc o profundă necesitate repetându-mi scurta frază care e azi blasonul meu de luptător izolat şi fără speranţa izbânzii: *Non amo, non odi.*

Mi se pare că pe undevà, în adâncurile cerului, torente mari curg cu un zgomot grav şi surd, umplând noaptea rece ca de un oftat greu. Viaţa se reflectează aşa de bizar în conştiinţa mea rătăcită, încât realitatea ei îmi este, în această clipă, mai discutabilă decât ori când. Simt ca o beţie, năpăditoare în toate fibrele, să plutesc în negurile din cari nasc toate ţipetele noastre după lumină şi după tot argintul mincinoaselor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noastre visuri. Cugetul îmi e nou, ca al primului om care-şi strânge fruntea'n mâini, cutremurat de cea dintâiu licărire a conştiinţei de sine, de întâia înfiorare care-l leagă cu eternitatea nepătrunsă, copleşitoare. Şi totuşi, am durerea de a-mi aduce aminte!

Ochii redeschişi mi se opresc, odihnindu-se, asupra unui tablou cu rama lată neagră, din cadrul căruia străluceşte, în culorile lui de uleiu, un buchet de fragede flori de liliac alb. Chemarea la această realitate, cu tot chipul gingaş în care se produce, e însoţită de o idee nouă, care e însă o noţiune vechie ivită acum în cadrul asociaţiei, unde se formulează precipitat şi clar: Gândesc, precis — cași cum aşi citi o propoziţiune scrisă, — că valoarea unui om e condiţionată direct de doza lui de scepticism în seria de fapte cari-i alcătuesc viaţa...

Şi înţeleg, Doamnă, că de voi încercà să înfăţişez metodic, pe hârtie, câteva din simţimintele mele de altă dată şi din gândurile de azi, nu voi reuşi decât să adun o serie de însemnări adeseori triste, uneori turburătoare, şi în multe locuri destul de ciudate. Eu însumi poate că nu m'aş recunoaşte în ele, dacă nu m'aş regăsi, la fiecare pas, cu neliniştile şi cu calmul meu, cu privirea mea întrebătoare, mereu în aşteptarea faptului nevăzut şi mereu anunţat.

Şovăiesc să scriu, — nu din pricina acestui caracter special al notelor mele: nimeni nu poate susţine că el vede realitatea acestui vis personal, care e viaţa fiecăruia din noi.

Şovăiesc din alte pricini, cari mă fac să regret că le formulez ca să le înfrâng: Aş fi voit să-mi păstrez, până la sfârşit, mândria de a duce cu mine, cu singur, tragica şi înfiorător de liniştita concepţiune pe care azi o am despre lume. E ca o rană glorioasă pe care o ascund sub neagra-mi mantie de războinic fără ţel, rană căpătată în lupta cu neînvinsele puteri nevăzute şi a cărei durere e plină de orgoliul florilor albastre,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce nasc și mor singure și de nimeni văzute pe stânci.

Vă amintiți de tânăra *miss* care a spus despre Chateaubriand „că-și purtă în eșarfă inima rănită"? Vă asigur că a spus un adevăr mai mare decât își închipuia.

Da. Povestea cavalerului pasionat care a murit sfâșiat de lancea de foc a propriilor lui doruri este o poveste pe care mă mir că nimeni n'a scris-o până la mine.

Umanitatea se atinge prin visurile ei. Și fericirea noastră e singură de ajuns spre a ne face atât de nefericiți.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Poate că v'ar interesă, în adevăr, să cunoaşteţi seara făr' de sfârşit prin a cărei semi-lumină a trecut, îngândurat, un suflet care în nici un caz n'a fost lipsit de însuşirea căreia ne-am deprins să-i zicem nobleţă...

Când eram în preajma D-voastră, aveam o singură dorinţă arzătoare, aceea de a nu mă zdruncină în consideraţiunea D-voastră, pe care o bănuiam afectuoasă. Viaţa moa însăşi se confundă cu această covârşitoare luptă.

Anii au trecut, aşa de trişti, pentru mine.

Azi mă surprind plin de dorinţa de a sti că nu găsiţi pe nimeni vinovat de niciuna din întâmplările al căror erou am fost, că înţelegeţi şi, prin aceasta şi justificaţi, tot cât mine, tot ce a trebuit să fie şi nu va mai fi niciodată.

Dece n'aţi face o?

Linia fiecăruia din noi este trasă, de altcineva. Şi nimic nu va rămâne din tot ce a fost. Dealtfel viaţa a avut numai victime, totdeauna.

Gândind la D-voastră acum, — revăzându-vă sprijinită de braţul meu, făcându-mă fericit prin această simplă apropiere luminoasă,— îmi lămuresc un lucru care nu mai are nevoie să fie dovedit. Prezentul n'ar avea nici o durere mare, dacă n'ar găsi în trecut sfărâmăturile unui mare noroc visat.

Trebue oare să vă mai spun, Doamnă, că înfăţişaţi în trecutul meu, o mare bucurie sperată, şi că întunericul — care nu putea să lipsească dinprejurul unei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atât de vii lumini — s'a proiectat multă vreme peste viața mea?...

Sunteți azi soția unui om care vă iubește, și mamă a doui copii.

Iată ce mă face să înțeleg că a stărui asupra acestui punct ar însemnà să săvârșesc, cu voință, o stângăcie inutilă. Și iată ce mă face, totodată, să las un moment condeiul și să încerc să dau întristatelor mele gânduri altă direcțiune.

Nervii mei obosiți de prelungite încordări și de nopți veghiate până în zori mă predispun spre o ușoară înduioșare, — de care, v'am mai spus, mă tem, neputând încă să râd de ea.

Astenia mea nervoasă — acesta e diagnosticul în medicină — îmi sugerà o nouă întrebare pe care aș fi voit să v'o adresez, ca încheere a acestor idei alcătuind introducerea: V'ați gândit vreodată la acele pasări cari, lovite mortal în înălțimile cerului, se zbat, cu aripile moi, cu ochii înegurați și cu sângele curgând, și cari vin de departe, coborând, să moară în cuibul lor ?...

E o simplă imagină, — tot o figură — peste care vă rog să treceți, și a cărei realitate nu există decât pentru conștiința mea obosită de priveliștea vieții.

Am ascultat sfatul pe care mi l-ați dat înainte de plecarea mea din țară. Cartea pe care am scris-o după îndemnul D-voastră, atunci când mă găseam departe, acel roman în care cu durere a trebuit să vorbesc despre inima mea, ce vă era toată închinată, a fost pentru mine o nouă dovadă că trebue negreșit să plătim cu însăși sângele nostru orice satisfacțiune de aci. Am fost, de atunci, un autor norocos, citit, discutat.

Despre *om*, i-adevărat, nimeni nu s'a interesat.

D voastră, care poate ați fi voit s'o faceți, ați considerat că nu mai aveați dreptul, de oarece nu vă mai aparțineați.

Am înțeles din primul moment că voiați să menajați

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pasionata mea inimă bolnavă şi sufletul meu inegal. Până în ziua de azi, n'am găsit încă formula de mulţumire, expresiunea de gratitudine pe care v'o datorez pentru această,— cum s'o numesc? — pentru această nimicitor de gingaşe bunăvoinţă.

In alte vremuri, Doamnă, se pare că oamenii mureau de mâhniri ca aceea care mă stăpânea pe mine. Cele mai căutate, dar şi cele mai slabe cărţi au acest subiect. Azi, ei continuă însă să trăiască, plângându-şi uneori morţii scumpi, privind alte ori spre singurateca piatră care înseamnă mormântul fericirii lor. Ei privesc cu un interes vremelnic şi cu exclamaţii de uimire, ca spre crucea unui drumeţ necunoscut.

Am reuşit să fiu mai normal decât v'aţi fi închipuit. In explicaţiunile ce mi le-aţi dat, în cuvintele de rămas bun scrise în cele şase pagini, (după cum m'aţi rugat, le-am ars imediat) am citit două lucruri: sufletul mamei iubitoare care desigur că sunteţi azi pentru cei doui copilaşi, şi datoria pentru mine de a nu vă mai vedea niciodată. Ştiu că acest ultim punct de vedere n'a avut încuviinţarea D-voastră.

Zece ani au trecut, Doamnă, zece ani cari îmi par o îndelungată rătăcire şi cari au fost destul de lungi ca în răstimpul lor să mă întreb uneori dacă v'am uitat. Am avut vreme să vă transform, în cugetul meu, în atâtea feluri osebite, încât adevărata imagină, când voiam s'o văd. tot memoria afectivă mi-o arătă. In lunga şi desnădăjduita depărtare pe care zilele şi oamenii o puneau între noi, ca o Mare pe care plutea o corabie al cărei echipagiu murise de mult. — am putat să cred chiar că nu vă iubeam. Şi neaşteptatele legături de fapte cari s'au succedat mi-au dat, întru târziu, până şi oribilul dar atât de firescul curagiu de a mă întrebă dacă v'am iubit înadevăr vreodată.

In ceasul acesta, când mă hotărăsc să înfăţişez în linii largi, viaţa mea cea atât de plină eri de D-voastră, în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

țeleg că ați avut în existența mea, totuși, un rol nemăsurat de binefăcător.

Afirmațiunea vi se pare paradoxală, după ceeace ați auzit înainte?

Desigur, n'ați bănuit niciodată că unele personalități au nevoie, pentru cristalizarea lor, de ceeace constituie umbra unei mari dureri, — că au nevoie de mediul tragic.

Veți fi bănuit, firește, și mai puțin, că eu eram din acești oameni.

Despre rolul tonic al marei dureri s'a scris până astăzi foarte puțin. Și chestiunea a fost prezintată, totdeauna, numai indirect, spre paguba literaturii moderne, care crede că totul s'a spus și că nimic nu mai e nou. Cu scrisul meu mărunt și nervos, — de care vorbeați uneori, umplu acum paginile pe care le veți citi, și poate că, lăsat în voia aducerilor-aminte, împlinesc în parte, — fără voia mea și cu foarte slabe mijloace, — acest gol.

Am înaintea ochilor pe un om care, — atunci când nu e silit să se prefacă, — trece prin viață calm și în genere tăcut, cu mișcări totdeauna liniștite, pri[illegible] par'că obosit înaintea lui, uitându-se la oameni cu un zâmbet pe care ai zice că li-l arunsă peste umăr, punând în el tot atâta bună-voință câtă și milă. Privit în ceasurile când știe că nimeni nu-l vede, ai zice că e un principe detronat, care, așteptând să-și re à coroana, nu spune nimănui — dar lasă să se vadă pururea — regalul său doliu. El a încercat rolul marei dureri în existența lui, devenită de acum o simplă succesiune de disparate crâmpee de vis. Ochii lui privesc în gol, către marea și indescifrabila taină. Tăcerea are glas, pentru el, care stă la poarta unei lumi de unde nimeni nu i vorbește. Viața se zbate încă în el, — dar omul pune un suflet străin în bucuriile-i scurte și în îngândurările-i nesfârșite.

Pentrucă, în adevăr, Doamna mea, fiecare din noi e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un Hamlet pus în dureroasa necesitate de a constată că până şi cele mai înalte ale noastre gânduri poartă în ele pecetea pământului din care s'au ridicat. Privind în urma mea, îmi dau seama că palidul principe al Yutlandei a putut prea bine să nu fi fost un simplu simulant în amorul lui; el a putut s'o iubească uneori cu adevărat pe Ofelia, — atâta cât putea să iubească — şi să i strângă mâna cu focul unei tinereţi pe care încă o mai avea.

Mărturisesc plecând capul şi totuşi cu mândrie că a fost o vreme când dragostea mea pentru D-voastră îmi cerea cu tărie să'ncing o spadă cavalerească şi să lupt pe viaţă şi pe moarte pentru cucerirea unei minunate Sfinte-Cetăţi închipuite.

In nopţi înfiorate de toamnă, sub balconul casei D-tale sau în dreptul ferestrei luminate, am stat cu braţele încrucişate şi cu ochii umezi. Şi, în această mişcare a mea de statuă care visă îndrăzneţ veşnicia, ca Michelangelo care, sfâşiat de nevoia creaţiunii gigantice, voia să sculpteze pe ţărmul mării un întreg munte pentru simpla înălţare a privirii corăbierilor ce-ar fi plutit pe lângă el, strigam stelelor îndepărtate că viaţa mea nu poate fi fără adoraţiunea pentru D-ta. Lumile nevăzute cari tremurau în infinit trebuiau să ştie, să mângâie şi să'mbrace 'n toată lumina lor tainică înalta şi nemuritoarea durere pe care atât de generos o sădiseşi în mine.

Şi iată-mă, acum, la această masă, lângă o lampă care arde, plecat deasupra foilor de hârtie, aşa de singur şi de depărtat, şi aşa de bătrân, caşi cum niciodată nu ţi-aş fi fost altfel.... Biet nebun, trebuie să'nţeleg că zadarnic duc batista la ochi, visând dureros la suferinţa mea de eri, care fu întreaga lumină a tinereţii duse.... Noaptea stă azi înaintea cugetului meu plin de o nemărginită uimire. Imbătrânesc....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ştirea că nu trebuie să mă mai gândesc la D-ta mi-a sosit la Budapesta, unde eram de o săptămână, făcând un popas în drumul spre ţară.

Lovitura pe care am primit-o atunci şi care mi-a lăsat inima pururea deschisă pentru tot ce e mare durere — ştirea că viaţa mea apucă pe alte drumuri, aproape gonită cu umilinţă, — a rămas pentru mine inseparabilă de cadrul în care s'a produs. Mă alungai, lăsându-mă să cred că ochii D-tale au rămas privind milos spre noaptea către care păşeam, cu capul plecat.

Hotelul „Ungaria" e unul din cele mai alese din Budapesta, prin eleganţa discretă şi mângâietoare care domneşte în el. Totul mi se părea acolo o armonie înaltă.

Farmecul îi creşte seara, când, părăsind restaurantul în care viorile plâng — asemenea glasurilor unor femei mişcate, — cele mai pasionate melodii din lumea toată, după ce ai suit alene scara cu covoare groase şi strălucitoare jocuri de oglinzi, ai intrat în cameră, atras de fereastra care în întunerec are reflexe aproape albăstrii.

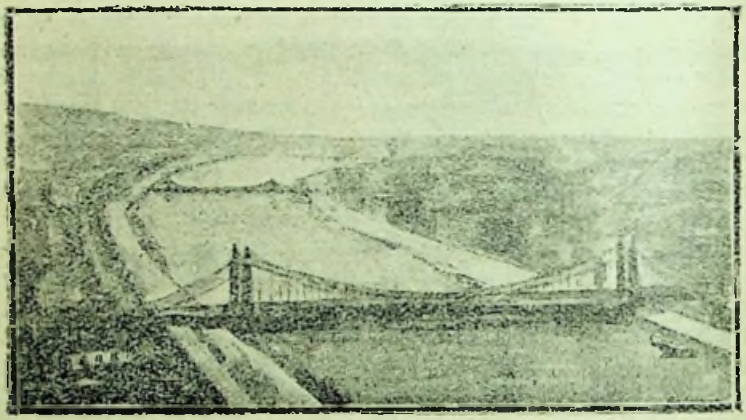
Stam în cadrul ferestrei deschise, cu inima încleştată de nevoia de a se da, de a se împărţi cu generositate, risipindu-se în depărtările calme.

In noaptea de toamnă, dulce încă şi purtând magnifica podoabă a viselor fără forme, Dunărea curgea pe sub geam, între cheurile cenuşii de piatră, pe sub înaltele poduri cari se desenează ca mari arcuri negre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
mdrr.statatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vase stau ancorate și se legănau ușor în întunerecul cu străluciri de oțel mișcător, — unele cu luminile galbene sau roșii, aprinse. Glasurile oamenilor de pe bord se auzeau până departe, pe celalt mal, unde se 'nălță, între alte lumini, enormul dreptunghiu posomorât al reședinței regale din Buda.

Jos, în umbra de taină, pe un vas, un om cântă cu glas stins și depărtat, cuprins de doruri pe cari numai el le știa, un plângător cântec de marinar.

...Pe sub ferestrele mele, Dunărea curgea domol în liniștea nopții...

Mi-am luat pe umeri pardesiul și am revenit la fereastră, aprinzând o țigară. Îmbrățișam cu ochii întreaga privelişte ce părea ea însăși emoționată de propriul său suflet, desfășurându-se, plină de o infinită și mută voluptate, sub cuprinsul cerului sclipitor.

Eram trist și fără nici o durere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Gândul îmi era la mine, la toți și nicăiri.

O clipă mă stăpâni, clătinându-mă, nevoia de a plânge, poate pe tristul matelot de jos, sau frumusețea plină de fior pe care o reflectam, sau poate pe mine, mișcat de conștiința vremelnicei mele treceri peste tot, cu zadarnica mea înduioșare, din care nimic nu stă locului. Cutremurat, întinsei brațele în noaptea caldă, ca după o umbră ce-mi părea că sunt chiar eu pe cale de a mă vaporiză, pierzându-mă 'n gol. Liniștea, vărsându-se din înalt, domnea cântând, învăluind totul ca o binecuvântare și ca o mângâiere șoptită.

Un servitor bătu în ușe. El îmi întindea scrisoarea D-tale, care mă căutase și la Paris.

In mijlocul camerei, în picioare, sub lumina aprinsă, nemișcat, am citit-o de două ori.

Am avut impresiunea limpede, pe care niciodată nu mi-am putut-o lămuri de atunci, că par'că așteptam această scrisoare, că ea sosea la timp.

Și, revenind încet, în întunerecul din cadrul ferestrei, cu brațele căzute, am privit printre lacrimi multe și arzătoare, luminile cari mereu tremurau pe vapoarele bătute de valuri, purtând suflete rătăcitoare. O inimă nouă îi se adăogase, lunecând noaptea pe ape reci

Singur și sfâșiat, în obscuritatea în care ședeam planând deasupra lumii ce se mistuia sub mine, simții întâia oară cât de amar e gemătul pe care-l aude numai cel care-l scoate.

Avui atunci toată durerea profundă a înțelegerii unui trecut care n'avea să mai fie niciodată. Rana pe care o taie în noi simțimântul pierderii pentru totdeauna mă abătu din temelie, ca rugăciunea ultimă spusă pentru un om pe marginea gropii. Muream și mă vedeam într'un chip nou. Cel ce rămânea nu mai puteam fi eu. Puteam doar să-mi amintesc de cel care am fost.

D-ta te depărtaseși de mine într'un fel pe care greu l-aș puteà înfățișà: cu blândețe și cu un ritm dulce,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca o melodie stinsă. Intr'o clipă fuşi doar o făptură chimerică şi tristă, zâmbindu-mi par'că din altă lume, în rochia neagră în care mi plăcuseşi atât.

Nimic material nu mai rămăsese din D-ta, în urma atingerei acestei flacări, decât cele şase pagini—peste cari nu pot să cred că n'ai plâns scriindu-le, — şi cari şi ele fură în curând cenuşe, după dorinţa D tale.

Am rămas toată noaptea îmbrăcat, nemişcat, ca la oficierea unei taine solemne şi ca la împlinirea unui lucru definitiv şi vecinic, peste care plutea duhul cuiva care pierise fără dureri.

Dimineaţa, plecam înapoi spre Paris.

Se făcuse în mine liniştea largă, care 'nsoţeşte marile doliuri şi pe care înţelegeam că nimic n'o va şterge. Deasupra săracei lumi prin care inima mea rătăceà, D-ta tronai totdeauna, în chip nevăzut şi viu, rază rece de lună peste-o cetate în ruină.

Personagiu de vis, aşa ai rămas de atunci pentru mine, mereu în vecinătatea mea, ca lumină a copilăriei de care abia mi-amintesc, martoră din primele zile la absurditatea pe care o săvârşeam de a-ţi mulţumi cald pentru amarul pe care mi-l vărsaseşi în suflet.

Trăind D-ta în această înfăţişare, constatam cu groază că nu simt nevoia de a face sforţări să te uit.

Sforţările mele mergeau în altă direcţiune: conturam în mod capricios şi persistent mereu nestatornica d-tale personalitate, reţinând-o cu grije şi cu temeri multe. Gândeam la D-ta numai cu pietate şi în ceasuri de reculegere caldă, ca în seninele vremuri ale rugăciunilor mele fără cuvinte. Te păzeam de orice atingeri brutale chiar din partea mea: nimic şi de nicăiri nu trebuia să profaneze ceeace devenise o imagine.

Şi crede-mă, scumpa mea prietenă, în această operă de idealizare a făpturii D-tale — singur aspect în care te regăsesc şi azi, — viaţa toată pe care ai avut-o şi pe care adesea cu luptă aprigă ţi-am păstrat-o, eră

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viață din viața mea și suflet din sufletul meu oscilând spăimântat, legat și nemângâiat de D ta.

Îți vine greu să înțelegi o asemenea stare de suflet? Eu o înțeleg, fără s'o fi pătruns deplin niciodată. Simțeam că răspunzi, în conștiința mea rănită, adâncei nevoi de adoratiune care mă devorà: nimic nu m'a durut mai mult, în toate zilele vieței mele, decât necesitatea unui cult.

Astfel, gratitudinea mea mereu vie pentru D ta, — care erai luminosul meu suflet nebunesc de eri, — își avea origina în jertfa pe care eu voiam să vàd c'ai făcut-o, rupându-te din lumea realităților și devenind o albă și scumpă imagină, cu un contur alcătuit din linii de păreri și de eternitate.

Multă vreme în urmă, gândindu-mă la D-ta și mulțumindu-ți cald în minte pentru prilejul de gânduri fericite ce ai fost pentru mine, trezișì în cugetul meu șovăitor dezolanta și înebunitoarea întrebare la care nu mi-am răspuns încă: Tu, marea mea bucurie, cea mai frumoasă nădejde a mea și singura mea mare întristare, mă faci să sufer mai mult azi — când ești un ideal nerealizat — de cât dacă ai fi intrat în cadrul dorințelor mele împlinite?

Cugetă, te rog, la această întrebare, nu pierde din vedere că ea nu m'a părăsit nici o clipă, și vei înțelege poate, în ce chip un om putea nu numai să-ți fie recunoscător pentru sfâșierea ce i-ai pricinuit-o, dar și să facă, din această menținere a D-tale în formă de idee sau de icoană, un omagiu direct și permanent pe care ți-l aducea.

Aceasta, desigur, e foarte aproape de nebunia romantică și umbră a unui vis născut din cea mai ucigătoare îndoială.

Sunt desnădăjduit, înțelegând că pedeapsa noastră e cu atât mai mare cu cât forțăm mai insistent ușa închipuitului nostru noroc.

Dar în înțelegerea acestui fapt caracteristic stă cu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noașterea deplină și explicarea firii mele întregi, fire care nu m'a împiedecat mai târziu, — închinându-mă mereu cu devoțiune dulcei D-tale icoane, și având o singură certitudine: că te-am iubit, — să justific toată aparenta inconsecvență sentimentală a unor de Musset, Byron și a altor pasionați cari-și plânseră, înaintea umanității răpite, neîmpărtășitele lor iubiri de foc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rovenit la Paris, nu aveam nimic de făcut.

Zădărnicia preocupărilor mărunte cari forţat îmi umpleau viaţa de exilat mă făceau să concep însăşi existenţa mea ca desăvârşit inutilă.

Pricopeam, odată mai mult, că îndurăm greul traiului nostru numai abrutizaţi de angrenajul mecanic al nevoilor neînlăturabile şi cuirasaţi doar de arzătoare dorinţi de neîmplinit, lângă cari asociem naiv cuvântul „totdeauna". Când abrutizarea nu e deplină şi când iluziunea nu ne stăpâneşte cu destulă putere, viaţa ne apare asemenea unui non-sens chinuitor ca în deşteptările înspăimântate ale eroilor lui Shakespeare.

Aproape îmi părea rău că trecusem doctoratul, — pentru cuvântul că îmi lipsea, în acest fel, şi ultimul îndemn pe care l-aş mai fi găsit spre o activitate oarecare.

Locuiam în rue Lecourbe, de aproape un an, un apartament foarte prietenos, compus din trei camere, în cari soarele bătea o bună parte din zi. M'am regăsit în această casă cu sufletul rănit şi risipit, cu zadarnice sforţări de a-i regăsi urma.

Tristeţea îmi năştea dintr'un fel de aducere-aminte aproape materială a ceeace fusese inima mea în cuprinsul acelor pereţi, cari reţineau ca un ecou al doru-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rilor mele. Mă vedeam ca 'ntr'o dedublare, şi ziua de azi pusă lângă eri mă nimicea.

In nevoia de singurătate, mi-am schimbat camera de lucru care dedea spre stradă.

Am observat de multă vreme că fiecare casă şi mai ales fiecare cameră are ceea ce se poate numi „ora ei bună". Cunosc locuinţe cari râd senin în faptul dimineţii; cunosc altele în cari o armonie neturburată sălăşluieşte în ceasurile de după amiazi. Camera în care aşezam fotoliul întristărilor mele era o cameră a cărei „oră bună" era noaptea.

Stam numai cu perdelele lăsate. In semi-obscuritatea în care mă afundasem, în toropeala în care mă mişcam, simţeam adânc lipsa unei patimi, care aş fi dorit să mă ardă ca o lovitură de biciu. Oamenii mă oboseau, deşi nu-i uram.

Imi păstrasem relaţiile, cari nu erau prea numeroase. Treceau să mă vadă adeseori, prieteni români, cari se stabiliseră aci cu familiile, — unii definitiv, alţii în trecere — şi unii foşti colegi de universitate, francezi, cu cari menţineam legături deşi nu din cele mai trainice.

In tovărăşia unora sau a altora, ieşeam uneori la Operă sau în localuri unde se cântă.

Muzica m'a atras şi m'a mişcat dominându-mă totdeauna. Mi-am descoperit înclinaţiuni cari mă fac să cred că, cultivând acest domeniu, n'aş fi făcut-o de fel fără sorţi de izbândă. In împrejurarea în care mă găseam, constatai cu interes că descopeream un sens nou muzicei: simţeam sufletul închis în adâncurile ei care se zbătea cu patimă, căutându-şi expresia.

Iarna veni curând; ea fu umedă şi ceţoasă, aproape fără fulg de zăpadă, iar la o vreme cu ploi interminabile, — ploaia lui Verlaine, în a cărui inimă cernuse odată ca şi în trista cetate ce mă adăpostea.

Educaţiunea pe care mi-am făcut-o şi care din primul moment mă îndemnă spre citire spre frământarea ideilor, îmi fu, în cele din urmă, singură scăpare. Citeam,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără cruțare și cu interes, lucruri cari cereau o concontrare intensă.

Sunt un spirit metodic și sintetic totodată. Tendința mea de a rândul și de a analiză în vederea simplificării mă îndatoră în curând să pun ordine în lecturile mele nesfârșite.

Necesitatea sintezei, determinată de lipsa unei actuale risipiri, fu urmată de nevoia de a lucră. Trebuința unei acțiuni precise și absorbante nu putea să întârzie de a se face simțită.

In această epocă începui lucrarea apărută doi ani în urmă și despre care, nădăjduiesc, aveți cunoștință. Până azi păstrez naivul regret de a n'o fi scris așa cum hotărâsem în primul moment, — în latinește; am înțeles însă că gestul meu ar fi fost socotit ca o arhaică și forțată originalitate și că, apărând într'o limbă moartă, numărul cititorilor era obligatoriu redus. In prima concepțiune, cartea avea un cadru și un aspect deosebit de acele sub care a apărut. Obiectul ei vorbește clar despre divertismentul violent pe care voiam să-l opun confusiunii spiritului meu. Titlul prim era „Considerațiuni critice asupra sistemelor de morală", și abia mai târziu, extinzându-i cadrul, el deveni „Despre fundamentul interesat al tuturor religiunilor".

Simțimântul de care eram cuprins lucrând la această vastă încercare, fără să fie nou, era foarte intens și viu: Descopeream, dela cele mai îndepărtate și mai primitive concepțiuni metafisico-morale și până la cea mai nouă, — la creștinism — acea preocupare care, după mine, dă tuturor religiunilor un aspect de negustorească tocmeală, condiționarea stării viitoare, de anumite elemente precise ale prezentului.

Necontestat, toate religiunile au la bază un principiu nemoral, acela al legării viitoarei fericiri de ceeace ne-am hotărât să numim virtutea, acțiunea morală, în această lume. Permanenta prezență a hipoteticului, corelațiunea strictă dintre ceeace dai și ceeace ți se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dă, răsplata exclusivă numai pentru virtute și represiunea sigură a lipsei de virtute, în scurt capitolul sancțiunilor, semnalat în toate timpurile și la toate neamurile, era o operă dacă nu nouă ca principiu dar originală prin felul de expunere.

Interesul lucrării erà sporit prin citațiuni din texte, dela „Cartea morților" vechiului Egipt, găsită în bandeletele mumiilor negre cari dorm în noaptea de veacuri a piramidelor, dela avântata și atât de colorata Rig-Veda, și până la impulsivii și încruntații profeți ai lui Israel, la eteriсele Evanghelii și la atât de sensuala concepțiune a Koranului, care aproape nu este o metafisică.

Această curioasă preocupare a mea, strania incursiune pe care cu cugetul prefăcut într'o mare întrebare am ținut s'o fac, — cu textele alături — în domeniul credinței pe care toți oamenii au avut-o asupra soartei lor după ce s'au săvârșit aci, nu fu deloc în staro să-mi vindece sufletul bolnav de toate regretele.

Ea îl îndreptă însă, pe drumuri nouă, cu privelişti demne de luare aminte, și faptul fu un real câștig pentru mine.

Am auzit răsunând, în așa de variat dar de sărăcăcios închipuita lume viitoare, ocoul nefericirii definitive, a noastră și a tuturor înaintașilor cari, — generațiuni după generațiuni, — se frământară acl ca convulsive, efemere și nemernice adunări gonite din urmă ca de niște spaime.

Teama de Dumnezeul înfricoșat și răzbunător, — sau de zeii invidioși ai lui Lucrețiu — este începutul înțelepciunii.

Am avut, în cei patru pereți ai camerei mele tăcute, visiunea clară a umanității infirme, iremediabil-bolnave, sfâșiată de viața pe care o voiește cu o violență oarbă, îngrozită de moartea de care fuge cu o degradatoare lașitate, căzând cu fruntea 'n țărână și mugind în zadar la treptele spăimântătorului Tron de pe care privește — spre așa zisul lucru al mâlnilor lui, —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cel ce e tot atât de vecinic precât e și de nepăsător.

Am văzut succesiunea strânsă și evidentă, derivațiunea unui sistem din celalt, mitul lui Isus, — înfățișând atât de izbitoare asemănări cu legenda principelui înduioșat Buddha, — întemeindu-se povestea lui Moisi, pentru ca Mahomed să se întemeieze, la rându-i, pe fundatorul creștinismului și să croiască o religiune nouă în care, ca preocupare de căpetenie, nu i-a lipsit aceea de a spăla necinstea publică a uneia din necredincioasele și nurliile sale soții de care, deși bătrân, nu se 'ndură să se despartă...

Conștiința umanității agitate goni acum câteva secole pe zei din Olimp, când găsi că înclinațiunile lor sunt prea păcătos-omenești. Homer făcù — prin cel de al patrulea cânt al Iliadei — să ajungă până la noi femeieștile dispute dintre zeițele Hera și Athena, caşi sudălmile de burghez alcoolic pe cari marele Zeus nu șovăià să le arunce nemuritoarei sale soții. Mâniat, părintele zeilor, nu luă el de picior pe propriul său copil, pe Hephaestos, aruncându-l pe Pământ și lăsându-l infirm ? Noi avem, până azi, durerea de a găsi în toate dumnezeeștile alcătuiri urmele omenești lor noastre suferinți.

Suntem în adevăr atât de nefericiți, — cum zicea un autor din veacul trecut, — încât, considerată în majoritate, umanitatea nu se poate lipsi de ceeace constituie religiunea, și e de mirare că oamenii nu sunt, în acelaș timp, adepți ai tuturor religiunilor, spre a găsi un mai sigur reazem în nefericirea lor. Operă de rescumpărare a nefericirii noastre, religia e lampa care arde la căpătâiul bolnavului în întunerecul de aci, precedând pe cel de dincolo.

Sunt încredințat însă că e azi nevoie absolută de ceva nou în domeniul atât de convențional și atât de pustiit al moralei. E curios de constatat că, până acum, cei interesați direct ca și salariații tuturor culturilor, n'au găsit încă elemente mai convingătoare

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://patrimoniu.bcucluj.ro/patrimoniu-transilvania.ro/mdrr1901-1932

spre a înfiltrà spiritului uman această „prejudecată a ideei de bine“ care este, în ultimă analiză, scopul oricărei „educaţiuni morale“. Căci de multă vreme, conştiinţa înaintată a generaţiunilor de azi nu se mai lasă impresionată de flacările cari ard pururea 'n inima Gehenei şi nici de aşa de anemic descrisele fericiri ale unui Paradis pierdut cu siguranţă înainte chiar de a fi existat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Imensul material frământat mă absorbise.

Primăvara mă găsi coordonându-l, și aproape mă surprinse cu aspectele vieței noui ce o vedeam desfășurându-se sub ochii mei.

Căci zilele calde ale începutului lui April scoaseră gângăniile din crăpăturile pe unde amorțiseră în Octombrie și le mângâiară dulce, risipindu le ca într'o mână prietenește deschisă pe asfaltul uscat și încălzit.

Ele îmbiară prelung și pe oameni, și-i îndemnară afară din umbra pereților unde se 'nchiseseră.

Ca la un semn, terasele se populară deodată, trotoarele se umplură de mese. Ferestrele se deschideau deasupra ghirlandelor cari din ceas în ceas erau mai verzi și cari încadrau zâmbitoare capete de femei tinere; omnibuse, metropolitan, tramvaie, tăiau Parisul în lung și 'n lat, până afară din oraș, departe, pe lângă mugurii crăpând ușor sub un cer de lucitoare mătase albăstrie.

Viața fremătă adânc și zgomotos, părând că se pipăe pe sine însăși și că se bucură în exclamații prelungi.

Neliniști adânci mă stăpâneau persistent, îndelung, ca glasuri plângând fericiri visate — cu nevoi de rătăcire, de contopire cu marele suflet al firii cutremurate de profundele dureri lente ale unei noui faceri simțite pretutindeni în cer și pe pământ.

Făceam lungi pauze. Lucram greu, ametit acum de aerul proaspăt și de cerul senin cari-mi năvăleau prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

geamul deschis, de vocile omenești cari strigau, și de atâtea zgomote venite nu știu de unde, ca ecoul unei tumultoase respirații uriașe.

Curând, începui să cutreer „envirоanele" capitalei cari, în această generală prefacere, păstrau, în absorbantele linii infinite ale perspectivei lor, o aparență de calm odihnitor, ca linia de orizont a unei ape.

Simțeam că eu însumi hibernasem în cursul a patru luni, ale căror zile nu-mi fuseseră decât nopți sarbede, iar nopțile zile de halucinantă încordare.

Toropoala din care mă rupeam ca dintr'un vis, îmi prezinta viața în culori vii de cari se părea că nu avusesem până atunci decât o semi-cunoștință.

Cu pardesiul pe umăr și o carte subsoară, pășeam încet dealungul drumurilor răsărind din valuri de verdeață umedă, doborât de o mâhnire largă ca cerul sub care pășeam încet, cu gândurile mele asemenea norilor nestatornici, în forme mereu noui. Nu cercetam niciodată origina acestei mâhniri, — totdeauna mărturisită mie însumi ca o taină și de care imagina D-tale nu putea niciodată să fie străină.

Nu ți s'a întâmplat niciodată să ai această impresiune a permanentei prezențe a cuiva alături?

Priveam totul cu ochi ce păreau ai D-tale, și te luam totdeauna martoră chipului liniștit și trist în care mă risipeam la cele patru vânturi.

Imi păream un convalescent, emoționat într'o egală măsură de cadrul vast în care mă mișcam, ca la o mare înălțime, singur și vaporos, cu dureri de cari nimeni nu mă întrebă.

Mă confundam în lucrurile ce nu se știu și nu pot avea o formă materială. Și apuneam odată cu soarele, în așteptarea tremurătoarelor lumini ale cerului, între cari căutam steaua înduioșerilor mele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ea şedea pierdută în gânduri...

Fui foarte mulţumit într'o zi când descoperii la Clamart un restaurant cu cea mai pitorească înfăţişare, mulţumind pe deplin capricioasele mele doruri de oameni şi de natură.

Ascuns într'un grup de plopi, restaurantul părea o cochetă vilă în stil norvegian.

Rămâneam seara aci uneori, ca într'o continuare a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sentimentelor din cursul rătăcirii, sentimente cari se asociau, luând acolo o formă precisă și culminantă, în repaosul relativ ce mi-l acordam.

Intr'o seară ploioasă, stam singur la masă sub puternica lumină ce inundă mesele îmbrăcate în alb. Intârziam fumând, înaintea unei a treia cești de cafea neagră concentrată. Aproape indemn de alcool, îmi place turburătoarea băutură care e cafeaua. In nopțile de tortură ea dă spiritului o claritate surprinzătoare și o ascuțime de simțire care-l aruncă într'o lume de aspecte și de nuanțe noui. In acest domeniu, e adevărat, nu pot pătrunde decât cu prețul unei inevitabile și totale deprimări următoare; lucrurile capătă un suflet arzător, pentruca în urmă însiși vietățile să fie simple obiecte neînsufletite.

La câteva mese din cuprinsul restaurantului, grupuri de bărbați și de femei, întârziau de asemenea, în fața paharelor.

Din câteva cabine unde se'nchiseseră perechi puse pe chef, se auzeau voci tari, prin ușile deschise la răstimpuri, și crâmpee de cântece.

Un glas subțire de femee, un glas metalic și plin de o neobicinuită vibrațiune se'nălță și domină la un moment această confusiune de alcool și de doruri, această debordare de animalică pasiune brutală și inconștient melancolică.

Se cântă „Visi d'Arti".

O clipă se făcù liniște aproape deplină în sală și, cu cugetul absent, prin fumul albăstriu al țigării mele de foi, văzui lângă cassa ocupată de o bătrână grasă și cu părul roșcat, pe o tânără femee blondă, stând pe un scaun alături. Marii ei ochi albaștri erau numai tristețe. Sub părul cu reflexe de aur, chipul prelung și de un alb trandafiriu sub lumina electrică, cu o gură plină și copilărească tot odată, i se detașa puternic, susținut de bustul, plin sub bluza neagră cu gulerul înalt.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O văzui și o privii ca într'o perspectivă depărtată. Și, pentru prima oară de când veneam acolo, mă uitai la ea cu interesul pe care-l merită.

Mi se spusese că e fiica patronului, mort de curând, — un german stabilit de mult în Franța. Știam că e căsătorită cu un bărbat brun, scurt și foarte voinic, cu o mustață deasă neagră. Proprietar al unui garaj de automobile în Paris, îl vedeam venind uneori seara la Clamart, cu o mașină mare, roșie, pe care o conducea singur, ca pe o jucărie.

O privii pe femee, cum ședea așa pierdută 'n gândurile ei ca 'ntr'o lume de taină și de revelațiune.

Prin ușa intrării, întredeschisă, în întunerecul nopții, picăturile mărunte și reci se auzeau fâșiind nesfârșit bătând rar și trist frunzele plopilor înalți de afară, și pătrunzând cu un fior în sala caldă și luminată.

Înfățișarea ei în acest ansamblu mă întristă, — și fusei foarte mișcat.

Nu știu cu cine semănă dintre femeile necunoscute pentru cari oftasem în viața mea de până atunci, — femei în ai căror ochi cu enigmatice luciri, întrevăzusem fericiri ce mi se cuveneau și cari, sub privirea mea îndurerată, pieriseră cu ele, toate, pe drumuri fără întoarcere.

Tânăra femee îmi prinse uitătura, și poate și înțelesul de dor pe care-l cuprindeà; ea se reculese, și se mișcă cu un gest neuitat niciodată: strânse în brațe și 'nvălui 'ntr'o infinitate de mângâieri pe un copilaș blond ca de vreo patru ani ce-i moțăià cu capul în poală, îndemnându-l să se culce.

Simții, tare ca o zguduire, vie și dureroasă, singurătatea pe care frigiditatea mea determinată de incertitudine, de muncă și de oboseală, — mă făcuse până atunci s'o consider ca singură acceptabilă.

Din adâncimea unei așteptări ce se ascundea stăruitor și nu voià să se mărturisească, din firele nervilor mortificați într'o liniște care erà doar constrângere, se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://patrimoniu.ro/mdrr1901-1932

înălță ca o protestare și ca un strigăt nou după un vechiu noroc pierdut.

Cu un plânset al tuturor aducerilor mele aminte, revenite și legate într'un șir de tot atâtea păreri de rău, am urmărit melodia ce tremură și se stingeă voalată, în camera de alături. Cântată de-o necunoscută, ea îmi evocă, dintr'o regiune în care vedeam că visul meu mai trăește între flori, farmecele tuturor femeilor tinere și iubitoare din cuprinsul acestei lumi în care totul e numai dorință și nimic altceva.

Avusei, laolaltă, în inima care-mi tresărea, toată nebunia duioasă a bolnavului Werther și tot calmul cumpănit pe care Goethe trebuie să-l fi pus în descrierea rătăcirilor celebrului și desordonatului său erou.

D-ta, care ai fost cândva confidenta celor mai intime gânduri ale mele, într'o vreme când, caș acum, nu mă arătam decât așa cum sunt în realitate, — D ta vei înțelege poate cum, mai târziu, când această femeie mi a aparținut, — cele două simțiminte de mai sus au fost mereu alături, nelipsite din cugetul meu.

Mai deplin ca înaintea ori cui, înaintea ochilor D-tale n'am căutat niciodată să fiu mai bun sau mai rău decât îmi îngăduie firea mea, pe care de atâta timp o știu că nu e străină de niciuna din înălțări, precum cunoaște aproape tot ce e scădere.

Verigă din lanțul atâtor misterioși și necunoscuți înaintași ce-mi alcătuesc linia și cari se zbuciumară înainte-mi, murind unii obosiți și alții arzând de pasiune nepotolită, am simțit adeseori cum personalitatea mea actuală îi reflectează clar, rând pe rând, fără voia-mi: îi surprind adeseori pe acești muți predecesori, pe cari aproape-i spionez. Îi simt retrăind în mine, cu inima lor de odinioară, crudă și nepăsătoare în fața sângelui sau tandră până la lacrimi; cavalerească și nobilă, sau vulgară; ducând îndrăzneala până la absurd, sau stingându-se de ucigătoare temeri superstițioase; mândră și batjocuritoare sprijinindu-se pe o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spadă neînvinsă, sau gata să-îmbrace lugubra haină a umilinții plecând fruntea în țărână.

Caracterizarea ce mi-o făceam odinioară îmi folosea enorm mie însumi; mă descopeream.

Mă exploram atunci, și mă găseam tot atât de complex și de difus pe cât de interesant mă găseai D-ta. Nu știu câte mii de ani port în sângele meu de azi și nici avântul sau sațiul a câte serii de suflete e închis în nervii mei. Dar îmi dau seama de o mare greșală pe care psichologia o face încă până azi: Nu suntem niciodată, niciodată un tot omogen, o unitate simplă, — ci, rând pe rând, alți oameni, sau chiar mai mulți oameni laolată, în același moment.

Femeea aceasta, — despre care, ce pot spune altceva decât că am iubit-o?— a căzut în condițiuni destul de comune.

Epilogul iubirei însă, — nu știu dacă a fost mai mult a ei pentru mine decât a mea pentru ea — are un colorit pe care pot să-l numesc special.

Pentrucă legătura noastră, de durată destul de scurtă, era să mă coste viața.

Întâmplarea a făcut însă ca alții să moară în locul meu.

Am plecat în noaptea aceea destul de turburat, fără nici o pornire de nemulțumire împotriva mea, însă cu certitudinea — devenită o necesitate arzătoare — că această tânără este un punct de oprire în viața mea.

Simțurile mele, rechemate la viață din îndelunga lor înfrânare, evadau; ele cereau această conclusiune ca un fapt ce nu se poate înlătură și pe care-l înțelegeam deplin.

N'am crezut niciodată în ceeace se numește, într'un limbagiu special *„le coup de foudre"* de care scriitorii fac un uz așa de frecvent. Totdeauna însă am știut aproape sigur, am ghicit din primul moment, care dintre femeile dimprejurul meu ar tremură și s'ar sprijini,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

desarmate, cu capul pe pieptul meu la auzul cuvintelor pasionate ce i le-aș șopti cu ochii aprinși. Știam, înțelegeam pentru ce noaptea târziu, îndreptându-mă spre Paris cu vagonul de ultima cursă, făceam din oprirea mea lângă această femee un fapt hotărât, apropiat, inevitabil.

Când coborâi, spre a merge o bucată de drum pe jos, ploaia încetase.

O noapte largă și răcoroasă învăluia pământul reavăn respirând sub cerul înstelat.

Intr'o curte, tufe mari de arbuști bogați, se mișcau ușor sub adierea ce părea însuși sufletul lumii adormite. Primăvara risipea pretutindeni tainele și mistuitoarele ei neliniști, cari, mai ales în nopțile târzii, sfâșie pe cei ce se ascund spre a fi singuri, dar cari niciodată nu 'ncetează de a chemà pe cineva.

Intrat la mine, rămăsei îndelung la fereastra deschisă, privind în noapte.

Nu-mi trebui nici o sforțare și nu 'ncercai nici o durere spre a-mi aminti din nou de D-ta, spre a te chemà, cum te-am mai chemat de atunci de multe ori, cu acel molcom regret al fericirilor visate și stinse. Te rupsei încet din mine unde trăiai și te chemai din adânc, te privii și-ți vorbii cu tristețe. Doream în aceeaș vreme pe tânăra patronă blondă a restaurantului din Clamart. Noaptea îmi ascuțea și-mi aprindea nervii, torturându-mă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Seara următoare eram la masă la Clamart cu doui prieteni români și cu avocatul francez, — de pe atunci celebru, — Gaston Ollivier Deschamps.

Ca din întâmplare, făcusem să ne așezăm lângă cassă, mulțumit că femeea erà acolo, având mereu lângă ea pe bătrâna cu părul roșcat.

Fui mirat când, chiar din momentul intrării, văzui că femeea — pe care o doream acum mai liniștit decât în mutenia izolată a camerii mele, astă-noapte, — avea batista la ochi.

Ea își ștergea lacrimile.

Nu-mi plac lacrimile femeilor, — de cari sunt încredințat că ele abuzează, cum abuzează și de exclamațiuni în genere. Viața oricărei femei nu-i altceva decât o totală pasivitate, mascată de o nesfârșită serie de exclamațiuni, de uimire, de bucurie sau de durere adevărată ori închipuită.

Femeea de energie, ca și femeea savantă, nu mai aparține sexului ei.

Infățișarea tinerei mă nemulțumi și mă atrase.

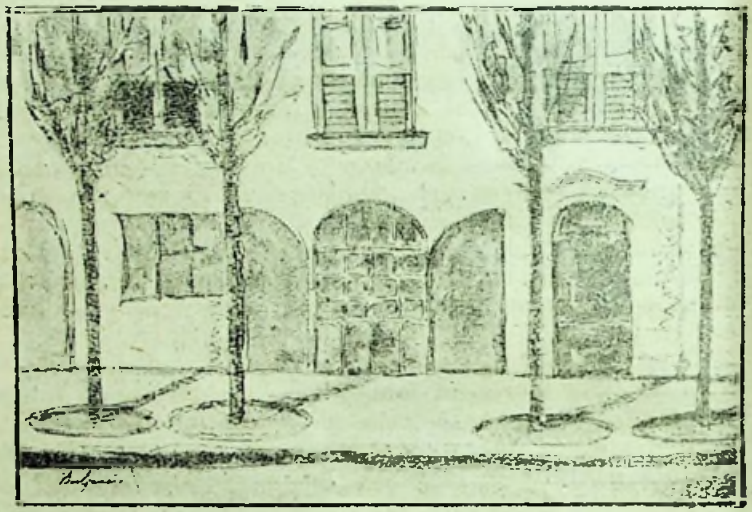
Ceva din mâhnirea ei se așternù la masa unde ședeam, și către care ea privise văzându-mă intrând.

Mă ridicai și mă dusei de a dreptul spre ea. Ii vorbii cu hotărâre, stând în picioare, în fața casei. O întrebai dacă se poate ști din ce pricină plânge. O priveam în acest timp, și gândul îmi erà în altă parte de cât la ceeace îi spuneam sau avea să-mi spună. Imi aminteam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

violența cu care o voiseм și cu care, în gând, o și îmbrățișasem furtunos, aseară, și mă uitam la ea, la gâtul ei alb, la ochii albaștri-deschis, la brațele-i pline.

Tânăra avea de ce să fie îngrijată. Mama sa, — o femeie destul de bătrână, suferindă de cancer — urmă să fie operată a doua zi.

Restaurantul, înconjurat de plopi...

Nu-mi amintesc ce i-am spus, ce speranțe am căutat să-i insufle.

M'am reașezat la locul meu, sub privirea tăcută și adâncă a celor doui ochi, ce mă urmăreau și cu cari privirile mele, lungi ca niște chemări, se încrucișau la răstimpuri.

Femeea avea un fel de a privi care mă neliniștea prin neînțelesul lui; înapoia luminilor albastre și de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un calm aproape mâhnit, ardea un foc viu, lucitor şi chinuit ca un contrast. Această ciudată dublă lumină a ochilor ei îmi apăruse mai evident când femeea vorbea, puţin tărăgănat, ca obosită, şi cu un uşor accent străin.

La masă, fui nemulţumit de veselia zgomotoasă a prietenilor mei. Unul din ei povestea o întâmplare care putea fi socotită ca destul de hazlie. O compatriotă, care făcea pe mondena — o româncă, — într'unul din marile localuri ale Parisului se recomandase drept franţuzoaică din Bordeaux prietenului meu, român, care şi el, pentru circumstanţă, era inginer american. In realitate, ei fuseseră camarazi de şcoală în primii ani al cursului primar, într'o mahală a Bucureştilor unde se jucaseră în copilărie 'mpreună.

Bărbatul recunoscuse numai de cât în ea pe fata unui preot cu care părinţii lui fuseseră vecini. Şi chipul în care povestea acum aceste lucruri era din cele mai vesele.

De la cassă, se auzeau foarte bine toate detaliile. Se vorbea franţuzeşte.

Râsetele erau hohote, cum se 'ntâmplă uneori, când cele mai neînsemnate întâmplări nasc explozii de exuberanţă, nejustificate şi contagioase.

Vecinătatea noastră imediată cu femeea care plânsese mă făcea să sufer. Era mai mult de cât dorinţa de a menaja o durere aflată lângă mine: mă socoteam depe acum îndatorat şi îndreptăţit deopotrivă să protejez pe trista făptură.

Rugai în câteva rânduri pe povestitor să vorbească mai încet

Eu însumi păstrai în toată vremea o atitudine stăpânită, zâmbind doar.

Observai că ultimul meu demers pe lângă povestitor de a-l face să coboare puţin vocea, fu băgat de seamă de la cassă. Şi, deşi calculul lipsea cu desăvârşire din el, fui fericit că n'a scăpat nevăzut de aceea căreia,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de departe şi ca anonim, îi dedeam astfel o dovadă de interes.

Tânăra zâmbi, şi mi se pare că şi mişcă uşor capul, în chip de mulţumire. In mişcarea ei elegantă şi în imperceptibila contracţiune a gurii, cu privirea visătoare şi depărtată, părea că e cuprins şi pentru vorbitor îndemnul de a nu se îngriji.

Detaliile următoare, deşi păreau că o interesează, nu mai ajunseră însă până la ea.

Intemeindu-mă nu ştiu pe ce, poate numai pe simpla dorinţă ce mi-o simţeam, o şi socoteam pe femee legată de mine, cu legături mult mai tari şi mai precise decât această dorinţă.

Ea devenise pentru mine o realitate, de care luam act cu inima bătând grăbită.

Simpla prezenţă a unei femei interesante mă transformă complet, adâncindu-mă în mine, ordonându-mi gândurile, vorbele, mişcările. Astfel, nu greşesc când spun că aproape tot ce am făcut de seamă, mulţumitor sau regretabil în viaţa mea, a avut ca punct de plecare o femee al cărei interes îl aveam mereu prezent şi care, în acest chip, mă dirija.

Această tânără blondă, cu sufletul ei străin de al meu, concentrat în privirile i lungi şi fixe ca două linii ţintite asupra mea, mă incadrà într'o sugestiune aproape conştientă. O doream.

Plecând de acolo, o mai priveam, o ultimă dată din uşă. Putui să cred că aşteptà această întoarcere a capului meu, că o pândeà.

Afară, mă scuzai şi mi părăsii îndată prietenii, urmând să-i văd a doua zi seara, acasă la Deschamps, unde eram invitaţi.

Pe drum, nesiguranţa în care pluteam mă apăsà.

Nu avusesem puterea nici măcar a hotărârii de a concepe un plan în vederea apropierii de femeea dorită.

N'aveam pe dealtă parte nici slăbiciunea de a-mi spune că voi lăsà împrejurărilor grija de a hotărî lu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

crurile, simțind că o asemenea dezlegare n'o pot îngădui, ea fiind o renunțare-pe-jumătate. Și înțelegând că nu voi renunță, înțelegeam în acelaș timp că totul va fi voit de mine, într'o încordare ce nu putea să întârzie și pentru care, deși nu-i cunoșteam forma, mă credeam destul de tare.

Disociam foarte distinct înclinațiunea turburătoare ce mă atrăgea — și care mă făcea, revăzând-o în minte, să-i ghicesc linia plină a șoldurilor, — de elementul afectiv care fusese vizibil stimulat, de unul și acelaș obiect, în mod simultan.

Făcui o mare parte din drum pe jos, în dorința de a mă obosi. Și reușii, la capătul drumului, când ajunsei acasă, să fiu preocupat de idei cari nu mai aveau nicio legătură cu sentimentul atât de aprins și aproape tandru adineauri.

Constatai sub lumina banală a zilei, — în dimineața care urmă, — că afecțiunea mea se risipise.

Fără prezența ei, această femee se ștergea sensibil în conștiința mea, unde părù că niciodată n'a existat. Iar ceea ce mă legase de ea, curând îmi părù cu desăvârșire mărunt și lipsit de interes.

Nu mă atrase mai mult în cursul ceasurilor următoare, când mă amestecai în mulțimea care forfoteà pe stradă, și când cred că aproape uitasem complet de ea, cași cum până atunci nici odată n'aș fi cunoscut-o și n'aș fi dorit-o.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Seara mă găseam în mijlocul unei societăți destul de numeroase, acasă la Deschamps, în Boulevard des Italiens, unde se organizase o serată.

Cunoșteam bine aceste serate ; vedeam încă odată mijloacele desnădăjduite prin cari clasa așa numită bună a marilor orașe încearcă să alunge un rău care o răpune încetul cu încetul și sigur.

Eram între oameni cari, ignorând marele adevăr că purtăm în noi înșine toate elementele fericirii și ale nefericirei noastre, făceau deprimanta sforțare de a realizà un ideal căutat în afară de ei.

Lumea petrecea acl somptuos, într'un cadru demn de niște adevărați seniori, dar căruia îi lipsea tocmai ceeace trebuia să-i facă înălțimea.

Mă amestec uneori cu plăcere în asemenea adunări, din considerațiuni pe cari le recunosc ca născând direct din egoismul meu : am nevoie de termeni de comparațiune, din când în când, spre a-mi dà seama de mine însumi și spre a înțelege cât de depărtată e concepțiunea mea de a lor. In asemenea momente, am ca o voluptate a izolării.

Amfitrionul erà un tânăr de o vastă cultură și de o rară elocință, având acel minunat însă simplu dar de a exprimà cald și luminos ceeace toți simțim dar nu putem exteriorizà, nu putem îmbrăcà în haina atât de sarbădă a cuvântului. Inalt, cu o figură osoasă, patrată, aproape blond, cu părul scurt, dat în sus ca o perie,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu o ținută energică, Deschamps erà de o manieră plină de distincțiune, ceeace nu-l împiedică să fie îngenunchiat de o femee care îl umilea și care nu-l merità. Amalia Ricordino, o italiană oacheșă, înaltă și cu ochi mari de foc, erà prietena care-l subjugase. Ea revenea dintr'o lipsă care erà o fugă și care-l duruse pe Deschamps.

Fericit și mișcat, el o prezintă acum oficial, în încăperile puternic luminate, deși femeea n'avea nimic din înfățișarea fiului rătăcit, care cată cu modestie spre pământ. Cârlionții părului întunecat strânși împrejurul frunții cu o panglică roș-aprins îi cădeau împrejurul chipului prelung, deasupra umerilor goi cași bustul până în cordon.

Un domn de pe la Quai d'Orsay, strâns în frac, își potrivea mereu monoclul legat cu un șnur lat negru, într'o convorbire cu pseudo-franceza pe care prietenul român, prezent și el, avusese fantezia s'o aducă. Conaționala mea, o brună fină bine legată, râzând frumos, nu erà deloc lipsită de o grație caldă. Diplomatul o pierdea din ochi. Privind-o, îmi dedeam seama de primejdia în care se găsește azi un bărbat care nu-și face o regulă absolută din obligatoria suspectare a onorabilității celor dimprejurul său.

Un colonel francez în retragere, milionar și director al unei mari societăți de navigațiune, călător prin lumea întreagă, fost într'o vreme și prin porturile noastre, adusese cu el pe o foarte tânără femeiușcă. măruntă, brună, de o extremă vioiciune, cu ochii verzi și foarte mobili sub genele dese și lungi, cu părul tăiat scurt și cu mișcări repezi, neastâmpărate, Lelia avea o înfățișare băețească. Fusese până'n ultima vreme, model la diferiți pictori. Infidelitatea ei nesățioasă făcuse ca, decurând, un tânăr fabricant, neurastenic, să-și sboare creerii cu un revolver, într'un hotel din Viena.

Această copilă, pentru care un bărbat murise și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru care alții puteau să mai moară, îl înebunise pe grasul și vrâstnicul colonel. Pleșuv și părând un atlet pânteces, ieșit din circulație, el sta înfundat într'un fotoliu comod, nelăsând o clipă havana din gură și înfășurând pe Lelia în surâzătoare și grase priviri părintești. Ea, — nu-și găsea astâmpăr, aprinzând țigaretă după țigaretă, trecându-și mereu mâna prin părul retezat, sărind de pe colțul mesei, pe care ședea ca pe un scaun, — la piano și de acolo trântindu-se tare în brațele colonelului, care râdea fericit și răgușit, făcând să tremure toată multa carne de pe el.

Amalia făcù invitaților onoarea de a dansà, cu pasiunea neamului ei, — și nu fu nici nu spectator mai încântat și mai entusiasmat decât Deschamps.

Se băù mult. Se instalară repede mesele de joc.

Am băut puțin, și nu am jucat de loc, — ca de obiceiu, gustând cu deliciu sentimentul unei imense depărtări dela care priveam oamenii și lucrurile de față.

Am plecat aproape de ora patru dimineața, cu capul greu de fum, de lipsa de aer, de vulgaritatea în care înotasem. Am adormit greu, după ce soarele se înălțase bine pe cer, și m'am deșteptat târziu, aproape pe'nserate, cu o sensație de primenire totală a spiritului.

Când, către ora opt, am pornit din nou spre Clamart, avusei ciudata impresie că ascult de o hotărâre luată mai de mult și care stătuse până acum deoparte, intactă, așteptând momentul de a se prezintà la obiectivul conștiinței: Se părea că subconștientul deliberase, apreciase și decisese.

In drum, fâpturi și contururi ale lucrurilor, totul îmi erà indiferent, caşi când acest tot fusese înlocuit cu palida sa proprie imagină, incapabilă să trezească vreo sensațiune în forme precise.

Mă gândeam vag la posibilitatea de a ieși din situațiunea în care persistam să vegetez, obosit și fără nicio țintă, incapabil de orice sforțare reală.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ideea înapoierii în țară îmi veni în minte, fără să mă opresc mai stăruitor asupra ei sau a alteia în legătură cu ea. Avusei însă posibilitatea să-mi dau seama că nimic și nimeni nu mă leagă de țară.

Și evidența neadaptabilității mele mă umplu din nou, ca în multe alte dăți, de griji și de temeri confuse.

Cazul meu, fără să mi se pară prea rar, mi se părea destul de nenorocit. Nemulțumirea mi se manifestă în ordine fizică, sub forma unui simțit desgust de viață și de tot ce o alcătuiă.

Regretam încă odată lipsa oricărei patimi efective și a oricărei comoțiuni în viața mea, în momentul când intram în sala restaurantului.

Liniștiți, stăruitori și neclintiți, cei doui ochi albaștri îndreptară asupra mea lungile lor linii luminoase.

Tânăra germană, — cu câteva ceasuri înainte uitată cu desăvârșire, — era iar în fața mea, ocupând un loc de planul întâiu. Pe dată ea mi se păru un element de dorit, în virtutea vechei dorințe ce-și săpase în mine urma limpede regăsită acum. Imi dădui seama în acea clipă că valoarea îi sporea prin farmecul pe care îl dedea exotismul ei.

Gândind la tot ce am făcut după aceasta, îmi vine în minte cuvântul auto-sugestiune.

Il scriu și nu-l șterg.

El e foarte propriu spre a explică noua stare de lucruri pe care o determinam aproape subit. Nu am altă posibilitate de înțelegere, eu însumi, ca unul ce am voit și am făcut așa cum am voit, deși reflexiunea anterioară propriu zisă pare absentă.

Adevărul este că, sub nici o formă, nu fusesem autorizat să comptez pe o apropiere de această femee al cărui nume nici nu-l cunoașteam. Voiam s'o dominez și s'o am totuși, eu care 'n toată viața mea n'am avut tăria să adresez cuvântul unei necunoscute pe stradă. Mă revăd, în picioare, lângă casă, stând în fața ei. Ea-și ținea alba frunte sprijinită pe o mână, cu ochii adân-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciți în ai mei, cu părul blond încadrându-i tâmplele. Am observat mai pe urmă, că această privire n'avea un sens special, adresat mie, cum fusesem măgulit să cred, ci erà un fel al ei de a se uità.

O întrebam ce face mama sa bolnavă, mă interesam de numele chirurgului operator, — singura idee pe care o putui formulà în acel moment, — privind mașinal asupra bătrânei roșcate care alături, cu ochelarii după ureche, notà mereu într'un registru.

Prelungeam convorbirea. Auzeam împrejurul meu vocile oamenilor din sală, comenzile încrucișându-se.

Bolnava mergea bine.

Fiica sa o vedeà zilnic la ora patru după amiazi, cum o văzuse și în acea zi.

Erà internată într'un sanatoriu administrat de un medic care mi-erà cunoscut.

Auzii numele lui, și spusei convorbitoarei mele, foarte liniștit, că s'ar puteà să am plăcerea s'o văd mâine la ora 4 acolo, unde mă voiu duce să-mi văd prietenul.

Gândul îmi venise pe neașteptate și la vreme, fără ca o singură clipă să l fi avut mai 'nainte.

Ea nu-mi răspunse nimic, și nici nu se mișcă de cum ședea, cu capul pe mână. Numai ochii îi rătăciră o clipă prin sală, urmărind vag umbra vreunui gând ce-i fugea departe, — spre a se opri apoi din nou asupra mea, plini de o lumină aproape cenușie.

Pronunțând cuvintele rar și muzical, cu o voce înceată, îmi mulțumi de interesul pe care credea că l-l, port, — și care, neîndoios, în acea clipă era covârșitor, mai mare decât îmi închipuisem eu însumi.

Pasiunea mea, trăind de astădată 'n forme tari și precise, o îmbrățișà adânc, cu ameteală și durere fizică în acelaș timp.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi, cădeà deasupra lumii o ploaie măruntă, începută de dimineață, murdărind trotuarele, înegrind casele ca 'ntr'o cerneală, posomorând sufletele oamenilor ce se mişcau pe sub cerul vânăt.

Cu mult înainte de ora patru, mă găseam într'o margine a aleei, aşteptând la câțiva paşi de poarta sanatoriului, prins de nebunia mea.

Mi-era aproape frig în acea înserare timpurie, semănând ca un amurg înghețat de toamnă.

Inima mi-erà apăsată de o greutate care mă făceà să respir neregulat şi greu. O 'nțelegeam, dar refuzam cu încăpățânare să intru în cercetarea ei. Imi dedeam seama numai de un lucru şi anume că mă găsesc într'o împrejurare când trebue să acționez repede. Voiam parcă să alerg, să 'ncerc printr'o acțiune fizică descărcarea unei energii care mă durea.

In ceasuri ca acesta, în împrejurări asemănătoare, îmi descoperisem însuşiri de om precipitat şi fără şovăiri. Pricepui că voi fi următor şi atunci acestei laturi a firii mele, însă fără cea mai mică indicațiune posibilă asupra a ceeace aveam să fac.

Curagiul meu din acel moment nu mai era un act de raționament actual: voisem de mult, mult înainte, calculasem situațiunea cât mai exact cu putință—, nu ştiu când. Acum eram doar în curs de execuțiune a unui plan elaborat în sub-conştient şi având o singură țintă, pe care mi-o strigam mie însu mi, în taină. Din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

elementele înconjurătoare nu percepeam decât tabloul lugubru al șirurilor de copaci negri încremeniți sub ploaia ce cădea până departe cât vedeam cu ochii, și aerul greu mirosind a piele și a vărsea din trăsura unde ședeam aproape 'năbușit, cu capul jumătate afară. Imi dedeam seama în acelaș timp că absurditatea dorinței mele n'o făcea decât și mai accentuată, și mai nepotolită.

Un fior lung mă scutură la o vreme. Eram poate pătruns de umezeala de afară, sau copleșit de necunoscutul pe care-l forțam nebunește în condițiuni atât de noui.

In neputință de a face o judecată logică, și cu atât mai puțin o deducțiune, refuzam să analizez situația. Lăsam ca întâmplarea să-mi aducă înainte eventualitatea mai multor desnodăminte, trebuind brusc să cad asupra uneia din ele.

Un portar mărunt, slab, cu figura galbenă încadrată de un cioc, se pleca în fața trăsurilor ce opreau în fața porții, înclinându-se, într'o lungă pelerină militară de cauciuc și ridicând de pe capu-i pleșuv o șapcă cu galon lat de aur. Uneori, se repezea și deschidea ușa trăsurii.

Se înțelege că nu mă gândeam de loc să-l văd pe doctorul de care întâmplător mi-adusesem aminte că e printre cunoscuții mei și cu care nu aveam absolut nimic de vorbit.

Cinci minute după ora pe care credeam că indirect am stabilit-o, femeea apăru.

Trăsura care o aducea se oprl câțiva pași mai sus de poartă, și o văzui pe femee coborând.

Intoarse capul, spunând ceva birjarului și deschise umbrela.

Din fundul trăsurii mele, îi văzui picioarele, impresionante, pline și turburătoare ca un vin tare; cu ghetele negre 'nalte și fine, picioarele se mișcară ritmic și stăpânit, pe trotuarul ud; marginea foilor ei urmă mișcarea lor, liniștită și înceată ca într'o legănare ritmică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Aruncai ţigara din gură şi, strângându-mă, ascunzându mă, o privii cu sprâncenele încruntate, scrutându-o pe o pradă delicată şi nepreţuită.

Femeea se opri din mers. Îi deosebeam figura ascunsă sub un voal alb şi acoperită până la gură în gulerul înalt al pardesiului gris. Îi prinsei privirea căutând împrejur. Şi avui o tresărire, voind să mă ascund mai bine, când în această fugară uitătură, ochii ei — pe cari-i cunoşteam atâta şi cari mă urmăreau — trecură o clipă şi pe deasupra trăsurii unde nu ştia că sunt, plin de dorul de ea, pândind-o.

Privirea ce i-o prinsei mă umplu de mulţumire. Mă căutase.

Apoi înaintă, pe dinaintea portarului care se descoperea, şi pieri, intrând în lunga curte a sanatoriului.

Sării jos, îndată ce o văzui intrată şi, pe urmele ei, străbătui curtea călcând pietrele ude, printre pomii de pe cari apa curgea şiroaie, cu un zgomot mărunt.

În marea uşă a intrării, ea se opri, salutându-se cu două doamne ce ieşeau şi cu cari mă temui că va sta de vorbă. Uşa se 'nchise, şi acum străbătea vestibulul. Paşii noştri erau înăbuşiţi de preşul de pe jos.

Când voi să intre în sală, eu întindeam mâna şi apăsam clanţa, înaintea ei, descoperindu-mă, cu o înclinare, deschizându-i.

Întoarse capul, viu surprinsă; luminile albastre străluciră înapoia voalului alb.

Îmi întinse mâna, râse pierdut, privind înaintea ochilor, întrebându-mă cum de nu m'a văzut.

Nu i-am răspuns nimic.

Cred că aveam o figură foarte constrânsă.

I-am spus, scurt, şi cu o voce de care mi-amintesc că avea în ea ceva tăios, că sunt afară, cu o trăsură şi că o aştept.

Şi, înainte de a-i fi lăsat timp să spună ceva, mă descopeream din nou, înclinându-mă şi porneam repede

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spre ieşire, fără să privesc înapoi, fără să aud nimic, fără să-i las vreme să gândească la ce i-am spus.

Afară, dădui drumul birjarului ei şi mă suii din nou în trăsura mea, concentrat şi turburat.

Incercam să judec asupra a ceeace era acţiune săvârşită până acum. Un întreg plan se găsi deodată schiţat în mintea mea, unde un element era subit legat de cel următor, decurgând din el în mod firesc şi totuşi cu o lipsă de logică de care eram deplin conştient.

Voisem, anume, ca întâiu să nu mă vadă: aceasta îmi dăduse certitudinea că ea mă aşteptase. Apărându-i prin surprindere, voiam s'o fac să întrevadă prezenţa mea acolo într'o lumină cât mai nelămurită —, lăsând loc tuturor supoziţiunilor. — Repede îi plasasem, îi aruncasem apoi în conştiinţă elementul precis pe care-l alcătuia faptul că o aştept până când va eşi, şi că va merge cu mine împreună,

Unde? Nu ştiam eu însumi, după cum nu ştiam dacă va primi să meargă în aceeaş trăsură cu mine. Şi dispărusem îmediat, tocmai spre a nu-i lăsà chipul de a înlătură această probabilitate a apropierii noastre pe drum. Această ultimă noţiune nu se puteà să nu lucreze asupra ei cu un rol hotărâtor.

Fusei aproape mulţumit de manevra ce-o desfăşurasem.

Din trăsura în al cărei coş ploaia bătea neîncetat, o urmăream cu gândul, şi o vedeam zâmbind şters, cu mintea departe, plecată deasupra patului unde şedea bolnava. Mi-o figuram mişcându-se cu un fel de sfială grăbită şi temătoare de a nu se arătà, privind uneori afară, cu aceeaş nesiguranţă cu care eu însumi aşteptam s'o văd ivindu-se pe poartă, spre a o chemà lângă mine.

Avea să vină oare?

In raţionamentul pripit ce-l făceam acum, puneam temeiu pe un foarte grav element, menit să-mi dea măsura exactă şi caracterul definitiv al loviturii mele.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest element era vecinătatea noastră, inevitabilă, directă și aproape intimă, din trăsură: Avea să stea strâns lângă mine.

Am avut în multe rânduri ocaziunea să mă încredințez cât de adevărat este că un îndrăgostit, oricât de înflăcărat și de elocvent ar fi, are puțini sorți de izbândă dacă se ține departe de obiectul pasiunii lui. A nu stabili contactul epidermelor, — a nu prinde sau a nu atinge mâna în asemenea împrejurare, este o greșeală de tactică; e mijlocul elementar, pe cât și de infailibil, de a transmite patima — și, dacă voiți — și gândurile, de a sugera dorința.

Vremea trecea greu, cu toată disciplina ce încercam stăruitor să mi-o impun. Frământarea mea emoționată o simțeam născând în primul rând din necunoașterea temperamentului cu care dedeam lupta, din neputința de a prevedea cum va reacționa.

Ea eși, după un foarte lung sfert de oră, — cu aerul aparent-grăbit pe care i-l așteptam, — și-și căută cu ochii trăsura.

Sării, făcând un gest, întinzându-i brațele; o rugai să se suie, o prinsei aproape, și-o ajutai, aproape silind-o. Cu o prelungită mișcare de ezitare, cuprinsă 'ntr'o tăcută și întrebătoare privire peste umăr, ea ascultă, și păși sus, gânditoare. Suind, îi sprijineam un braț.

Mica cutie pe roate, în care acum ședeam umăr lângă umăr, atingându-ne, alergă prin cernerea ploaei, printre copacii încremeniți. Tăceam amândoi, sub apăsarea greului moment pe care-l străbăteam conștienți. O liniște plângătoare domnea peste lume. Marginea rochiei ei, ieșind de sub pardesiu, cu o undă de parfum cald și sălbatec, sta peste haina mea, mă acoperea în parte.

Eram neștiutor de mine, de lumea dimprejur, și de ceeace avea să mai fie.

O mișcare bruscă a trăsurei ne smuci și apoi ne apropie repede unul într'altul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Glasul îmi era uimitor de schimbat când găsii puterea s'o 'ntreb dacă nu-i e frig. In colțul unde ședeam, eram ca frânt. O senzație de adâncă durere fizică făcea din mine doar un om rugător, care nu nimerea încă vorbele pentru dorul lui.

Ea tăcea, și privea pe geam, la copacii cari fugeau prin pânza de apă.

Incet, șoptind, i-am mulțumit mult, mult, pentru dovada de încredere pe care mi-a dat-o, pentru bucuria ce mi-a făcut-o, venind. Spuneam curatul adevăr, pe care-l rupeam dintr'un adânc fond plin de durere și înduioșat.

O ascultai atent. Voii să aud răspunsul ei.

Ea nu vorbi. Nu rosti cuvintele de cari mă temeam: nu-mi spuse că n'a venit pentru mine, ci pentru mama sa bolnavă.

Acum mă simții plin de adorațiune pentru comoara de farmec pe care o duceam lângă mine, pe drumuri așa de triste, seara, departe de toți oamenii.

Și, cu mișcări tremurate, îi desfăcui o mânușe, ducând alba ei mână la gura mea arzătoare. Sângele-mi năvăli în obraz în această atingere profund sensuală

Își trase mâna încet, privind mereu sfioasă, tristul amurg care acoperea de pe acum lumea și care se reflectă în ochii ei ca într'o apă neagră și stătătoare.

Din ambele-mi brațe, făcui clește de foc, și, piciorul meu, jumătatea corpului meu chinuit și ars, se lipiră de piciorul plin, de tot trupul acestei făpturi calde și tremurătoare în mâinile mele.

Era o îmbrățișare. Adâncimea ei, ea o simți, desigur, întreagă. Se zbătu, încercând să se desprindă, zguduită și speriată de violența patimei mele care poate deșteptă o patimă și 'n ea.

Îi auzii atunci glasul, și la ea doar șoaptă, sugrumată ca a unui vinovat, care-și primește rolul cu sufletul plin de întunerecul părerilor-de-rău. Am uitat ce mi-a spus, nu țin minte cu ce vorbe a 'ncercat să-mi scape.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îi cerui iertare, și-i sărutai mâna din nou, strâns lipit de întreg corpul ei, cu o mână 'mprejurul mijlocului care nu-mi scăpă.

O rugai să 'ngăduie să rămânem cinci minute să luăm un ceaiu în unul din multele localuri ce ne erau în drum și cari la acea oră, într'o zi de lucru, sunt aproape pustii.

Vocea ei s himbată și slabă se 'mpotrivi cu tărie. Mâinile i se agitau, spre ușa trăsurii.

Dar la ordinul meu hotărât strigat, birjarul trase 'n curtea unui local de petrecere, în dreptul căruia ajunsesem, și opri în fața scării. Aveam avantagiul de a cunoaște acest local. Coborâi dintr'o mișcare.

Cu ochii plini de o rugăciune care era și un jurământ, stam în fața ușei deschise. Vorbeam grăbit și incoherent, ținându-i o mână într'ale mele. Palidă, ședea mută în colțul ei de umbră, și nu 'ndrăsnea să se coboare. Ochii îmi ardeau luptând, țintind-o, stăruitor. O învinsei.

La brațul meu, străbătu apoi repede sala goală, plină de oglinzi și de plante artificiale cari amorțeau într'o tăcere plină de suferință și de praf, și, suind în fugă câteva trepte, trăgând-o după mine, deschisei ușa primei cabine.

Soneria se auzi afară pe sală, ca un țipăt de alarmă și ca un plânset.

Un chelner intră și reveni cu o tavă cu serviciile de ceai.

Femeea, chemată la realitate de această a treia făptură intervenită brusc între noi și care ne vedea împreună, avu ca o revenire. Își recâștigă stăpânirea de sine, în clipa cât n'o avui sub ochi. Întoarsă cu spatele spre ușe, spre a-și ascunde fața, ea privea gânditoare câmpul acoperit de o iarbă mijindă sub lumina zilei ce se stingea, — și cugetă hotărât sau vorbea în gând.

Când rămaserăm iarăși singuri, se 'ntoarse spre mine, aproape aspră.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mâna cu care mișcam linguriţa preparând ceaiul îmi tremurà supărător, ciocănind mereu, nervos, aceeaș parte a paharului. O priveam, silindu-mă să zâmbesc.

Ea veni aproape de mine și, privindu-mă drept, mă întrebă dacă vreau în adevăr să săvârșesc o crimă. Imi vorbi liniștit, cu o siguranță care mă subordonà și mă desarmă. Simții că trebue să bravez lovitura.

Mă ridicai și venii atunci și mai aproape de ea. Înțelesei că de clipa aceea depindea totul, satisfacțiunea intensă, neasemănătore, de a o fi răpuns, sau ridicolul sângeros de a fi însultat o femee care mă respingea.

Cu glasul plin de o sinceră durere, o întrebai, la rândul meu, dacă, de-atâta vreme de când viu la Clamart, n'a citit în ochii mei nimic din simțimântul tare care mă leagă de ea. Spuneam un neadevăr numai într'atât cât voiam s'o fac să creadă că turburarea mea e de dată mult mai veche decât erà în realitate. Nu exageraï de loc simțirea mea, care în acea clipă era foarte puternică și vie.

Mă lăsă să vorbesc, assultând cu o atențiune crescândă, cu un interes din care nu lipsea mirarea.

O rugai și o ajutai să-și scoată pălăria și haina, și rămăsei cu mâna ei în mâinile mele, în vreme ce-i vorbeam cu duioșie și cu tristețe, dominat de o pornire pasionată ce punea stăpânire pe mine chiar atunci.

Ședeam pe un scaun aproape de ea, privind-o în ochi. Cum stà picior peste picior, foile strânse lăsau să i se vadă linia ucigătoare a unui corp pe care nebunia mea îl cunoștea și care mă apăsà neîndurat ca o fatalitate. Nu-i puteam scăpà, cum nu putea să-mi scape. O margine a rochiei, înălțată din întâmplare în această ținută neatentă, descoperea, deasupra ghetei înalte, în mătasa neagră a ciorapului, un contur care mi stingea respirațiunea și-mi punea flacări în ochii cu cari priveam. Imi venea să pun genuchiul la pământ și s'o cuprind în brațele-mi amândouă, strâns.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cred c'am exprimat destul de bine tot ce simțeam pentru ea, atunci.

Ascultă, furată, arătându-mi o îngăduință pe care o'nțelegeam cât îi e de primejdioasă.

Îmi amintesc că toată această revărsare violentă a sensibilității mele excesive și puternic stimulate de apropierea ei, avea o formă care mă mulțumea. Căci mă ascultam vorbind; uneori parcă mă auzeam cântându-i o melodie, tristă ca dorurile mele de om singur. Suprema blasfemie, cuvântul „totdeauna" răsună în această muzică, în care putui să-i zic femeei adorate întâia oară: tu.

Încet, ascultându-mă, o făcusem să-și lase capul pe umărul meu, unde i-l așezasem cu cea mai bună și cea mai blândă mișcare, și-i atingeam părul blond, cu mișcări prelungi, rare, ușor, cu vârful degetelor cari o făceau să se cutremure, clipind des.

Tăcui un moment,— într'o pauză; ea oftă odată cu mine.

O privii și înțelesei cât de tare ne ardeau dorințele, pe amândoi, exaltați de ploaia neagră de afară și de izolarea în care ședeam, îngropați acolo, ca ultați de lumea toată.

Închise ochii, ca 'ntr'o uitare de sine și, ca 'ntr'o beție, voi să se stingă și să uite răni adânci pe cari nu i le cunoșteam dar de cari trebuia să-i sângere inima, ca oricărei făpturi omenești legănate de minciuna visului.

Într'o mișcare care fu arsura unei flacări, îi apucai capul în amândouă mâinile, tare, și într'o mușcătură adâncită și înfrigurată, gura mea îi prinse buzele mici, cari tremurau. Puterea de împotrivire, câtă îi mai rămăsese, nu-și mai avea origina și sprijinul decât în pudoarea înăscută și care se 'ntunecă acum. Mi se părù deodată, că mi se topește 'n brațe când o așezam pe canapea. Ochii închiși îi bătură iute, adânciți în orbite. Ea gemù sub greutatea mea.—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V'am mai vorbit și altă dată de însușirea — socotită de mine când ca o nenorocită înfirmitate, când ca o fericită auto-stăpânire, — însușire care-mi ia putința oricărui avânt deplin și nu mă lasă să mă pierd complet nici în cea mai intensă clipă de beție.

Spiritul critic, individul raționând, nu se atinge niciodată în mine. El mă terorizează și-mi otrăvește fericirea. El îmi dă bucuria născută din conștiința calculului izbutit, orgoliul puterii puse curagios în cumpănă și reușind cu riscuri cari ar opri pe altul în drum.

Iată pentruce, după spasmul prelungit ce ne doborâse și ne făcuse să râdem de vechile noastre dureri, alungate departe ca niște fantome, acum când femeea păcătoasă sta încă întinsă pe canapea, cu părul lung revărsat larg, cu ochii închiși și cu rochia în cea mai surprinzătoare dar și cea mai firească desordine, stisă de efortul în care o îngenuchiasem, — eu, aprinzând o țigară, aveam toată liniștea omului care judecă.

Cugetam asupra momentului de uitare în răstimpul căruia ea căzuse, stabileam condițiunile în care-i produsesem acest moment. Și, din calcule de ordin direct meschin, sub recenta amintire arzătoare a voluptății, voiĭ să am siguranța că-mi dominez victima complet. Refuzam să-i îngădui, pentru mai târziu, circumstanța ușurătoare a momentului de uitare-de-sine. Nu voiam să-i las putința ca, acasă, în cadrul ei familiar, în mijlocul lucrurilor de toate zilele, să înțeleagă că nebunia nu mai e posibilă în viitor și să fugă până și de amintirea ei, ca de un vis dintr'o noapte turbure. Ea trebuia să cadă deplin, să-mi aparțină complet, cu asentimentul ei și recunoscând acest lucru de bună-voie.

Calculul acesta îl cred specific bărbătesc. Nu pot garantă însă că, sub forme deosebite, el nu va fi existând și în psihologia femeiască.

Mă apropiai din nou, plecându-mă asupra ei. Tresări violent când mă simți, — din picioarele întinse și descoperite până peste jaretiere, până în pleoapele cari i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bătură grăbit, până în nările tremurătoare. Cu mișcări rafinate și mângâioase făcui din ea o păpușe și o femeie aprinsă cu gesturile și atitudinea amantei care-mi aparținea de mult. Să fie adevărat că până adineauri îi fusesem un străin? Minunatul ei corp mi se dezvălui, cu porniro și fără rezerve, cu o remarcabilă și arzătoare putere de impresionabilitate nouă pe care abiă i-o bănuisem întâia oară. Respirând greu, o cută — care era durere sau nepăsare — îi asprea finele linii ale gurii.

Făceam constatarea aceasta în acelaș moment în care simțeam că puterea farmecului ei viitor pentru mine devine discutabilă.

Eram obosit și mulțumit.

Simțeam că o servitute a mea încetează. Acum începea servitutea ei: rolurile aveau să se inverseze, distinct, începând din acel moment.

La o oră în urmă, felinarele se aprindeau pe larga alee. Ploaia nu se mai potolise. Noaptea izvorâ din toate colțurile, îndoliind totul în căderi repezi.

In trăsura ce ne ducea în fuga mare spre Paris, aprinsesem o țigară. Aveam o preocupare naivă și legitimă care, — vă rog să recunoașteți — nu venea în nici un caz prea de vreme și care mă făcea să surâd în întunerec. Privind-o drept în ochi, voiam, însfârșit, să știu cum se numește această încântătoare fiică a restauratorului din Clamart, al cărei mijloc îl țineam strâns lângă mine, în vreme ce în cealaltă mână aveam țigara.

Și, aflam cu plăcere că numele ei e Heloisa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sunt aproape o sută de ani de când Benjamin Constant, acest mare-preot al scepticismului, exclamase, plângându-şi propria nenorocire: „Vai de acel care, la 'nceputul unui amor, nu crede că sentimentul său trebuie să fie vecinic!“

In legătura ce-mi creiasem cu o pornire atât de plină de ardoare, nu găseam necesar să mă las frământat de un asemenea scrupul.

Înţelegeam, printr'un raţionament pe care acum nu-l făceam decât prea limpede, că între amorul meu si acel al lui Constant trebuia să fie o mare şi esenţială diferenţă.

Heloisa acceptă, repede şi fără şovăiri, noua ei situaţie. Cu un asentiment pe care nu mai eră nevoie să i-l provoc, — nu făcù nici o greutate să vină în locul unde îmi aparţinuse întâiu.

Fusei uimit, din prima clipă, de curagiul nebunesc pe care îl dovedeà în aceste întâlniri, ca şi de graba cu care le primea, bucuroasă. Avui toate motivele să fiu încredinţat că se simte sincer atrasă de mine şi că voieşte să devină, în viaţa mea, un element care să mă reţină.

Dorinţa ei de a-mi plăceà eră vădită şi persistentă.

In răstimpuri de linişte cari distanţau îmbrăţişerile noastre pasionate, îmi spuse povestea ei.

Mai fusese căsătorită odată, cu un fabricant de aceeaş specialitate ca actualul ei bărbat, şi de care s'a despărţit din pricini pe cari n'am putut şi n'am ţinut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să mi le lămuresc deplin. In genere, aceste motive se clasează la rubrica : nepotrivire de caracter.

Descoperii curând la ea o doză de viclenie, sau dorința de a-mi ascunde anumite lucruri, asupra cărora convorbirea se oprea întâmplător. Grija ei nu mi puteà scăpà, mai ales în primele zile.

Mă interesau toate detaliile pe cari le puteam prinde și grupà, în dorința de a-mi fixà această individualitate, străină și nouă, intratà în existența mea ce erà aproape mirată de prezența ei.

Când o vedeam stând lângă mine, liniștită și fără gânduri, — toată numai a plăcerilor — înțelegeam atotputernicia oarbă a instinctului, care, într'un singur minut face din două vieți îndepărtate, totalmente străine și cari nu se bănuiau până eri, o făptură colectivă nouă, în care personalitatea celor doui indivizi se stinge complet și într'un chip așà de curios. Liniile făpturii individului se șterg și, în mod reciproc, unul îi e celuilalt tot atât de necesar, de comun, pe cât îi și de neobservat, ca aerul și ca umbra.

Imi păstram conturul, în linii tari, stând ca într'un fel de ascunzătoare, mereu în cercetare. Ea exercità asupra simțurilor mele un farmec violent și dominator, pe care-l apreciam indeajuns. Imi dedeam însă seama, totodată, că puterea îi e redusă și relativă, și că ea nu e femeea care să poată corespunde deplin nevoilor mele excesiv de complicate și de nedefinit.

Am certitudinea că, până la sfârșit, cea mai deseamă latură a firii mele i-a rămas necunoscută, — desigur într'o oarecare măsură și din voința mea. Erau în structura mea sufletească atâtea nuanțe și accente pe cari nu le puteam transpune într'un limbagiu potrivit, aspecte și înclinațiuni despre cari niciodată n'am găsit necesar să-i vorbesc și pe cari nu puteam face în nici un caz greșala măcar de a i le dezvălui. Nu știu până la ce punct simțul de pătrundere femeesc o va fi ajutat să ghicească aceste lucruri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Heloisa aveà o siguranță de mișcări care mă puneà pe gânduri și pe care n'o îndulcea decât grațioasa ei înfățișare de căprioară mereu gonită din urmă.

După puțină vreme, venea acasă la mine, în nevoia de a fi mai liniștiți. Mi se aruncà în brațe cu aceeaș pornire plină de căldură. Patima o transfigurase și o însuflețise. Înfloreà. Și purtà în cutele rochiei ei elegant tăiate cel mai nebunesc și cel mai violent îndemn la arzătoare visuri de iubire.

Nu mi-am explicat niciodată de ce mi se dăduse, ce o făcuse să-și uite bărbatul, — care n'o neglijà, — și copilul pe care părea că-l iubește.

O strâmtorare crescândă, un fel de jenă născută dintr'o delicateță rănită, punea încet-încet stăpânire pe mine, de câte ori o vedeam oferindu-mi-se sau mișcându-se liber prin camerele mele.

Nu mă putui stăpâni de a-i cere în curând să ne vedem, din când în când, în localul de petrecere unde mi se dăduse întâi. Eram dureros surprins și înduioșat când i-am propus-o ; simțeam că în această dorință a mea intrà negreșit nevoia de a împrospătà, de a înviora sensațiuni pe cari înclinam să le consider de acum învechite.

Tindeam de pe atunci spre trecut, cu o pornire de regret pe care doar mi-o mai dedea prezentul, cum tinzi în pasiunile îmbătrânite, în cari parfumurile și scrisorile sunt singura realitate actuală și totdeauna mâhnitoare.

După o lună, Heloisa nu mai avea nici una din rezervele pe cari totdeauna le-am prețuit așa de mult la o femee, și cari, pentru mine, singure dau farmec apropierilor amoroase.

Patima nu exclude discrețiunea gestului în dragoste. Și cunosc nenumărate chipuri în cari chiar bărbatul poate fi de o brutalitate delicată, de o energie totdeauna gingașe.

N'aș voi să credeți că regretul meu se referea la o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lipsă de decență a ei. Nu i-am putut descoperi niciun simptom care să mă facă să cred într'o anormală organizare. Și, hotărît, i-aș face o nedreptate dacă aș socoti-o printre femeile necinstite din înclinațiune.

Ceeace fù cu desăvârșire în desavantagiul ei fu faptul că, acasă la mine, ea săvârși foarte explicabila greșeală de a se considera ca la ea.

Prin alusiuni și întrebări pe cari uneori le făceam să cadă pe neașteptate, voiam să-i smulg mărturisirea pricinei pentru care-mi cedase.

Imi aruncă însă brațele împrejurul gâtului și evită totdeauna acest răspuns, care ajunsese pentru mine aproape o obsesiune.

O dată, într'o după amiază călduroasă, mi-amintesc că i-am pus întrebarea fățiș.

A stat un moment pe gânduri, și mi-a spus că n'a voit să mă facă să sufer, adăogând repede că mă remarcase din primul ceas când mă văzuse.

Nu știu ce să cred de prima declarațiune ; în a doua refuz direct să cred : Am auzit-o și de la alte femei, al căror suflet, în împrejurări asemănătoare, încercam să-l pătrund.

Crescută într'un pension de călugărițe din Bordeaux, Heloisa avea o viociune de spirit adeseori izbitoare și cu care se jucă cu plăcere.

In camera mea de culcare, ea ședea într'o zi, aproape desbrăcată, întinsă pe o dormeuză, cu fața 'n jos, sprijinită în coate Din părul-i bogat, răsfirat ca o pânză de aur, fața albă îl surâdea, cu gura mică, cu ochii albaștri privind luminos.

O ascultam destăinuindu-se pe jumătate, cum făcea totdeauna, mereu atentă să nu-mi spună mai mult decât ar fi voit, aci împrumutând ceva din seriozitatea cu care eu o ascultam, aci făcând o glumă de care râdea zgomotos.

La un moment, mă chemă aproape și mă rugă să stau lângă ea ; privindu-mă fix în ochi, jucându-se cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mâna prin părul meu, vocea i se făcù mică şi temătoare.

Punând cât mai mult mister în glas, şoptindu-mi aproape de ureche, ea îmi spuse:

— Ştii că am de gând să fug?... E cu neputinţă altfel... Vrei să m'ajuţi?

Avusei certitudinea că judecata ei s'a alterat, întunecată de înclinaţiunea pentru mine. Îmi stăpânii o mişcare bruscă.

Şi regretai din inimă,— pentru ea şi pentru bărbatul ei, care avea să sufere atât — dar mai ales pentru mine, văzându-mi existenţa complicată cu un episod de roman eftin şi ridicol.

Nu-mi manifestai însă în nici un fel surpriza.

Calm, mă aplecai spre ea şi, punând în glas tot atâta taină câtă pusese şi ea, vorbindu-i exact pe acelaş ton şoptit, o întrebai, privind-o în ochi.

— Unde?

— Acasă! strigă ea, sărind şi izbucnind în râs. Dă-mi repede rochia. Are să vină bărbatul-meu şi n'are să mă găsească!.

Se înţelege că am ajutat-o foarte bucuros să se îmbrace; am aprins o ţigară lăudând pe bunul Dumnezeu că fusese doar o glumă, şi fui mulţumit că nu mă trădasem, în spaima greşitei mele înţelegeri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mă duceam seara la restaurant adeseori, schimbând în treacăt câteva cuvinte cu Heloisa, sub privirea bănuitoare a roşcatei Rosalia, care, decum intram, mă fixă dinapoia ochelarilor ei prinşi după ureche.

Înţelesesem că de aceste priviri nu am de ce să fiu încântat. Mai pe urmă avui siguranţa că ea ascultă ce vorbim.

Faptele, în curând, îmi dovediră că aveam mai multă dreptate decât aş fi voit.

Mama amantei mele, care ieşise din sanatoriu, apăru într'o seară la cassă, spre părerea mea de rău: Căutai fără voia mea şi reuşii să văd pe chipul Heloisei locul viitoarelor degradări de cari vârsta n'avea s'o cruţe, cum n'o cruţase pe bătrâna de şaizeci de ani care-i şedea alături, ca o caricatură reuşită.

Heloisa era osândită să intre curând şi neobservat, în mulţimea lucrurilor cari „au fost" în viaţa mea. Deprinderea, pe care ea voia s'o statornicească, si în virtutea căreia să mă reţină, — nu făcea decât să mă depărteze de ea.

Trebuia s'o părăsesc şi, negreşit, s'o uit.

Visul meu nu mai erà posibil în preajma ei...

■

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Într'o dimineață, pela ora zece, mă bărbieream, cum fac în fiecare zi, totdeauna de ani de zile. Un comisionar biciclist îmi aducea o scrisoare prin care Heloisa mă înștiința, grăbită și speriată, că legătura noastră e cunoscută.

Rozalia, pusă la cale, o urmărise în ajun și o văzuse intrând și ieșind din casa în care îi se spusese că locuiesc.

In cele câteva linii scrise în fugă cu creionul și aproape fără legătură, ea mă rugă să nu ies de loc și, într'o frază mișcătoare, îmi cerea stăruitor să mă păzesc să nu mi se întâmple ceva rău.

Spre uimirea mea, noutatea mă turbură foarte puțin.

In mijlocul confuziunii în care mă cufundai, avui un simțimânt de omenească compătimire pentru soțul înșelat, căruia îmi dedeam seama pentru întâia oară că-i făcusem un rău.

Il văzusem de câteva ori ; scurt, gras și cu un grumaz zdravăn, cu mâinile mari și roșii, avea înfățișarea unui om trăit în aer liber și care mistuie foarte bine.

Heloisa se temea acum de răzbunarea lui împotriva mea și desigur și împotriva ei.

Nu-mi fu frică ; fui doar îngrijat de un desnodământ pe care nu mi-l puteam figură precis, însă pe care-l doriì cât mai apropiat cu putință. Rolul meu în soluțiunea care vedeam că nu putea să întârzie, îl așteptam cu oarecare curiozitate.

Am avut convingerea, totdeauna în acea vreme, că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu voiu muri de ceeace se numeşte moarte bună. Şi aceeaş convingere o am şi azi, când scriu. O lovitură violentă trebuie să determine stingerea mea, ceva năpraznic trebuie să presideze la plecarea mea de aci.

Nu credeam nicidecum într'o soluţiune care ar constă într'o aşa numită reparaţiune pe calea armelor. Bărbatul înşelat, acest om pe jumătate şofeur, nu putea să admită în niciun caz o asemenea satisfacţiune, pe care eu însumi o consideram în speţă ca o ironie şi neputând repară nimic.

Mă îmbrăcam încet, cu gândurile duse departe, la lucrurile cele mai străine şi fără nicio corelaţiune cu faptul grav ce mi se anunţase.

Când şi când, cu sforţări, cugetam la jocul orb al întâmplării care ne reduce la rolul de simple jucării.

Retrăiam seara când am dorit o întâia oară pe Heloisa, seară ce mi se părea cu douăzeci de ani în urmă.

Inima mea de atunci, ivită întreagă în cadrul amintirii, făcù să mă opresc în loc şi să mă mir, ca de povestea neverosimilă a unui străin, de care-mi fu milă acum ca de un frate nenorocit şi înstrăinat.

In faţa toaletei, mă consideram cu luare-aminte, şi-mi spuneam rar această tristă poveste a unui dor care se stinsese.

Privind afară în stradă, mi se părù o clipă că văd trecând pe sub fereastra mea, cu viteză redusă, maşina roşie condusă de soţul Heloisei.

Mă ridicai în vârful picioarelor, ţinându-mi respiraţia, urmărind-o, cu capul întins, cu privirea încruntată. Dar la puţină vreme în urmă râsei, punând această aparitiune pe seama unei iluziuni optice, rezultat al unei sugestiuni foarte fireşti în sfera îngrijorărilor mele momentane.

După un ceas, eram în stradă, mergând la întâmplare. Privisem în dreapta şi'n stânga ieşind, apoi pornisem maşinal prin mulţimea de oameni grăbiţi. Mă pomenii la colţul străzii Soufflot, stăpânit de o pronunţată ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

liniște, muncit de neputința de a mă hotărî pentru ceva. Fusei mulțumit când mă decisei să mă duc la un prieten, doctorul Iacob Florian, spre a-mi destinde nervii și spre a găsi o direcțiune pentru gândurile mele risipite și neprecise în turburarea lor.

Căutam cu ochii o trăsură liberă,

Un regiment trecea în acel moment, ocolind colțul străzii, spre stânga, cu o largă mișcare ritmică și prelungită.

Soldații mergeau în pas cadențat, cu muzica în frunte, scoțând pe trotuar personalul magazinelor și oprind în loc lumea, care priveà.

Mă văzui amestecat în mulțimea de spectatori, și așteptai, câștigat de priveliștea ce se desfășură, uitând un răstimp grijile mele din ce în ce mai apăsătoare.

Șirurile de ostași se scurgeau ca o massă șerpuitoare și mobilă, cu figurile obosite, pline de praful marșului din care veneau.

Când se sfârșiră, neliniștea mea revenì, crescând, strângându-mi inima.

Chipul Heloisei îmi apăru ca într'o ceață de dureri care mă împiedică să respir.

Mă pregăteam să trec drumul, cu pasul nehotărât, când, înainte de a păși de pe trotoar, văzui apărând dinapoia ultimelor rânduri de soldați, rupându-se brusc dintr'un grup de vechicule oprite 'n loc, mașina roșie.

Prin urmare, erà adevărat?...

Ea alergà, făcându-și loc, venind spre mine.

Omul mă țintì crud, de pe scaunul lui, cu o privire înghețată ca de moarte, cu cei mai înverșunați ochi pe cari i-am întâlnit, cu gura crispată aprig.

Dela distanța de treizeci de metri de unde mă săgetă, el își îngropă odată capul în umeri, adânc, și, dintr'o mișcare apăsată a mâinilor pe volant, mașina se repezì spre mine ca o fiară.

Cu plină viteză, încălecă violent pe trotuar cu un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zgomot surd de fierărie și de motor încins să plesnească. Îmi veni să strig. Poate că am și urlat.

Zării îngrozit cum izbește cu aripa un felinar care se 'ndoi în răstimpul singurei secunde cât putui să mai văd.

Înțelesei că mor.

N'avui decât vremea să fac un pas în lături, căzând poate 'nainte de a fi fost izbit, în vreme ce automobilul, într'o bubuitură formidabilă, se sfărâmă de zid, cu un zgomot sinistru de casă dărâmată și de geamuri cari curgeau în țăndări, în țipetele largi ale unei mulțimi înnebunite.

O ascuțită durere de oase rupte în umărul stâng și ca un cuiu înfipt în creer îmi arătau că și eu am căzut sfâșiat în acest dezastru și că nu mă voi mai ridică de pe pietrele roșite de sânge pe care mă luptam, rupt, în convulsiuni. Mic și fără putere, simții că mă pierd, mă înnec în veșnicie. Cineva mă călcă cu picioarele, în tumultul de voci necunoscute. Conștiința mi se pierdu, în sforțarea supremă de a nu mă stinge.

Mă cufundai, căzând în gol, într'o noapte fără fund, înfierbântată și roșie, în care însăși durerea era o părere, ca tot ceeace fusese viața mea, în afară de care nimic nu mi se părea să fi existat vreodată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mi s'a spus mai târziu că, după patruzeci de ore în cari fusesem socotit ca pierdut, delirul meu a durat două zile şi o noapte, într'o formă care nu mai lăsa aproape nicio nădejde. Medicii, deşi nu constataseră ca leziune vizibilă decât fractura claviculei în regiunea stângă şi a omoplatului respectiv, se arătau îngrijaţi de o eventuală emoragie internă sau de vreo profundă comoţiune cerebrală. Vedeau în mine, în cazul cel mai fericit, un viitor dement.

Umărul mi se rupsese de o firmă grea, prăbuşită peste mine în teribila izbitură a automobilului de zid.

Incet-încet, ajutat de o constituţiune mai fericită decât se părea, îmi revenii.

Mă trezeam cu o profundă oboseală, într'o sfârşire totală şi totuşi cu un cald şi năpăditor sentiment de renaştere. Jumătate din corp îmi era ţeapăn. Mă exprimam cu o nesfârşită greutate ; o ceaţă lipicioasă îmi rămânea parcă deasupra creerului ; cu dureroase sforţări, luptam spre a găsi cuvintele corespunzând noţiunilor.

Din primele momente de luciditate, cerui ziarele.

Atunci văzui toată grozăvia acelei întâmplări, pe care întreaga presă parisiană n'o numise decât o spăimântătoare nenorocire. Cinci inşi muriseră, prinşi între maşina ucigaşe şi zidul unei case de bancă,— zid enorm care şi el crăpase, — patru trecători între cari şi o femee. Al cincilea mort era însuşi omul care voise să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mă ucidă și care fusese găsit, ca înfiorătoare rămășițe însângerate și carbonizate, sub grămada de fiare în care se 'ngropase de bună voie, cu gândul că mă va avea lângă el.

Ancheta oficială stabilea, — precis și sigur, — cauzele nenorocitei întâmplări : mașina deviase, rupându-i-se frâna de direcție, și nu mai putuse fi oprită.

Acest rezultat al anchetei — pe care nu 'nțeleg pentru ce l-aș fi contestat eu, — îl aflam odată cu știrea că Heloisa plecase, două zile după nenorocire, la Dortmund, în Westfalia, de unde îi erau părinții și unde avea rude.

Dece oare, niciodată, niciodată de atunci, n'am găsit în mine nevoia de a mă interesă în vreun fel ce s'a ales mai pe urmă cu această fermecătoare și doritoare amantă de douăzeci și șease de ani, care trecuse așa de repede și de tragic prin viața mea și care — nu pot să nu recunosc — într'o seară ploioasă, a avut iubirea mea întreagă ?

Îi închin azi, cu emoțiune, un gând trist, înduioșat și nestatornic ca vremea, ei și necunoscuților cari, cu mâinile cruce pe piept, dorm acum departe, somnul cel vecinic...

Pentru crima mea, crimă pe care am determinat-o și în care sunt mai mult decât complice, cine și când va cere răzbunare ?

Aproape un an de zile, umărul stâng mi-a fost deplasat. Prin exerciții însă, el și-a revenit, cu încetul, și, afară de mine, nu știu dacă încă două suflete cunosc taina care într'o dimineață, în capitala Franței, acum peste zece ani, a costat viața câtorva drumeți cari n'aveau nici o vină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şezui în sanatoriu, la marginea Parisului, două luni, cari nu fură din cale afară de triste.

Suferind de un rău care 'n curând nu mă oprl decât dela mişcări forţate şi lăsându-mi deplină libertate pentru celelalte, avusei în tot timpul impresiunea că sunt în vilegiatură, că mă odihneam.

Odihna 'mi era cu atât mai dulce, cu cât întreaga atmosferă în care mă găseam era liniştită, largă şi încropită de căldura îngrijirilor mişcătoare cuvenite bolnavilor. Atmosfera aceasta m'a făcut să mă gândesc cu melancolie mai târziu, la dulceaţa de a fi bolnav şi de a simţi alături mâna delicată care-ţi pregăteşte căpătâiul încălzindu-l cu un zâmbet afectuos.

Momentul când întâia oară mă dădui jos din pat, într'o seară, mi s'a întipărit adânc în minte. Ziarele mă făceau să aflu că soţul D-tale a fost numit la legaţiunea din Roma. Noutatea mă impresionă. Ştiam unde te găseşti. Privii lung foaia imprimată având pe ea numele pe care D-ta îl porţi, şi, din singurătatea mea, îţi zisei „bună ziua" cu ochii umezi. Fusei fericit că sunt bolnav şi singur, aproape infirm, şi n'avui decât durerea de a fi sigur că D-ta nu ştiai nimic.

Vremea mi-ar fi trecut doar în lungi contemplări, în meditări aproape liniştite, în convorbiri cu prietenii cari treceau să mă vadă, dacă nu mi s'ar fi comunicat,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tot în acea primă zi de revenire în simțire, un fapt care mă mișcă tot atât cât mă și turbură.

In cursul crizei mele, afară de alte persoane, două tinere doamne dintre cunoștințele mele trecuseră îngrozite, interesându-se de aproape de starea în care mă găseam.

Chiar în ziua când fusesem adus acolo, ele mă priviseră cu ochi înspăimântați, cum mă munceam,— din ușa deschisă a camerei,— chinuit de flacările delirului. Ele-mi cunoșteau suferința inconștientă în forme despre cari mi s'a spus că erau înfiorătoare.

Imi frământai mintea să aflu cine sunt aceste două suflete al căror gest mă impresiona și mă neliniștea.

Sunt încredințat că aș fi adorat cu durere pe una din ele, dacă aș fi cunoscut-o.

Făcui loc în inima mea pentru o caldă sărbătoare în viitorul apropiat, în onoarea necunoscutei devotate, a cărei afecțiune, deși anonimă, îmi fu scumpă. Găsii puterea să cred că sentimentul ei mi se cuvenea. Am avut totdeauna despre sufletul meu credința că e de o esență aleasă, și indiferența m'a durut în aceeaș proporție în care m'a mirat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Avui, chiar în ziua următoare, răspunsul la fericitoarea mea întrebare.

In cadrul uşei apăru, pela ora cinci seara, D-na Cornelia Florian, soţia prietenului meu, doctorul Iacob Florian, împreună cu sora acestuia, Domnişoara Clotilda, o fată de optsprezece ani.

Ele-mi umplură camera de parfum, de dorul de viaţă şi de vagi păreri de rău, venite cu aerul de afară, cu miresmele de verdeaţă.

Prieten cu doctorul, — care de vreun an de zile se stabilise la Paris, mai mult pentru agrement, — îl vedeam uneori acasă, unde eram obiectul unui interes din cele mai măgulitoare.

Era un om a cărui bună-voinţă îngăduitoare nu era egalată decât de simplicitatea lui nemăsurată. Era înalt, grăsuliu, cu ochii albaştri pe o figură bucălată, cu mustaţa blondă tăiată scurt, englezeşte. Părinţii lui, cu o situaţiune foarte modestă, putuseră face faţă cu multă greutate numeroaselor nevoi pe cari le are un student la medicină. Căsătoria lui Florian, înainte chiar de a fi terminat facultatea, cu o domnişoară distinsă care avea o situaţiune materială din cele mai strălucite, însă nu şi o reputaţiune la fel, mi se păruse din primul moment rezultatul unei convenţiuni tacite : Se oferea o situaţiune pentru un nume. Amândouă părţile se declaraseră mulţumite de această reciprocă reabilitare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Doamna Cornelia Florian, o brună gingaşe, extrem de impresionabilă, cu ochi foarte adânci şi foarte negri, avea mişcările moi şi privirea totdeauna languroasă. Ea erà o foarte anturată figură parisiană.

In casa ei cunoscusem sau regăsisem oameni aparţinând unei importante şi zgomotoase clase sociale a cărei distincţiune afişată făcea totdeauna însă impresiunea că e de dată recentă şi numai de primă generaţiune.

Veneau acolo persoane ce făceau parte din acele familii foarte bogate şi foarte pretenţioase, — de un rafinament totdeauna ţipător,— care se amuzează şi-şi trăiesc viaţa în stil mare, cosmopoliţi de origină şi prin tendinţe şi cari vorbesc de milioane ca de un element comun.

Cunoşteam toate aceste detalii, cari mă interesau de aproape, referindu-le nu atât la doctor sau la soţia sa, cât la Clotilda.

In cel mai greu ceas al nopţii în care înotam la înapoierea mea din Budapesta, cu inima înfrântă, această copilă îmi fusese aproape, plină de o bunăvoinţă de soră iubitoare. Farmecul radios şi tandru al celor optsprezece ani ai ei, care-i tremurà în vorbă şi strălucea în jurul întregei ei făpturi de marmoră fină, îmi năpădise cugetul bolnav. O căutam uneori cum doreşte un suferind parfumul unei flori rare. O deplină şi nevinovată pace lăuntrică părea că domneşte în sufletul bun al acestei tinere, cu albe mâini sculpturale şi cu privire senină.

Clotilda erà elevă la Beaux Arts, şi, în mijlocul multilor invitaţi — cu o mentalitate şi o alcătuire sufletească aşa de dubioasă, — ne căutam. Rămâneam adeseori în convorbiri în doui, pe cari părea că le preferă. şi cari erau pentru mine fericite popasuri de lumină.

O doamnă, — despre care am aflat mai pe urmă că nu erà în desacord cu Doamna Florian, — mă puse odată într'o grea situaţiune, în salonul plin de invitaţi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întrebându-mă pe când logodna mea cu Domnișoara Clotilda.

Convingerea pe care o am despre complicitatea Corneliei Florian în această intenţiune îmi este confirmată de extrema solicitudine pe care, în acea vreme, mi-o arătă doctorul. In adevăr, el avù bunăvoinţa, nevisată de mine, de a mă asocià de formă unei vaste întreprinderi petrolifere, de curând întemeiată la Paris, de un consorţiu franco-belgian.

Negociaţiunile miraculoase fuseseră conduse, în ce-l priveşte pe doctor, de soţia lui, care depusese un milion de lei. Următor acestei bunăvoinţi, pentru suma de şaizeci şi patru de mii de lei pe care-i învesteam — adică întreaga mea avere, — eram, după cinci luni de zile, posesorul unei sume de două sute opt zeci de mii de lei. Nu făcusem, în acest scop, nici-o singură mişcare, într'un domeniu care nu m'a atras niciodată şi în care aptitudinile mele sunt desăvârşit nule.

Nepotrivita întrebare ce mi se adresase mă făcu să înţeleg că am datoria să pun la punct o situaţiune care era, vădit, echivocă şi care se menţinea sub ochii mei.

Aveam, în momentul în care cei dimprejuru-mi încercau zadarnic să mă lege de o fericire, vârsta de treizeci şi trei de ani. Temperamentul meu îmi spunea că am trăit, însă, peste patruzeci, cu toată pornirea arzătoare care erà la baza vieţii mele. Cunoaşteţi felul necruţător în care mi-a plăcut să-mi duc viaţa în genere până atunci : Trăisem violent şi din belşug, ajutat de o construcţiune care 'mi îngăduia situaţiuni neobicinuite, considerate de alţii ca evidente abuzuri. Mă risipisem sensibil fiziceşte, şi, în acel moment, o epuizare nervoasă nu erà de loc străină de istovirea inimii mele. De aceea, înţelesei numai decât că răspunsul pe care aveam datoria să-l dau copilei avea să mă doară întâi pe mine.

Putea să fie unsprezece noaptea. Ieşiserăm amândoi în balconul unui salon plin de lume, balcon a cărui vedere

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dedea în bulevardul Saint-Germain. Îi vorbii fetei cu un aer de depărtare pe care mi-l dedeau vârsta și experiența mea, și totuși reflectând limpede lumea simțirilor triste din mijlocul căreia se ridică hotărârea mea. Ea află că înfățișează pentru mine o neprețuită și odihnitoare prietenie, într'un moment în care curajul de a face proiecte pentru viitor îmi lipsea mai mult decât oricând. Nimic nu mă împiedecă însă s'o consider printre făpturile cele mai dragi, a căror fericire o doresc și mă interesează direct.

Clotilda mă ascultă cu ochii mari, atenți și nemișcați fără să mă întrerupă cu un cuvânt, fără să-și trădeze simțirea cu o singură mișcare. Erà îmbrăcată cu o bluză de mătase crême, cu foi negre, și în păr cu o mare funtă neagră care-i dà un aer și mai copilăresc.

O sincere emoțiune tremurà în glasul meu, tâlmăcind îndoielile unui cuget de pe atunci îmbătrânit și regretând sfâșietor această jertfă, chiar în momentul când o făcea. Cineva, în salonul de alături, avea fantezia să cânte la piano un menuet de o factură elegantă și ușoară ca un suspin, care ne încadrà ca'ntr'un vis melancolic.

Vorbind, priveam în lături, spre stradă.

Luminile electrice ale bulevardului ardeau viu jos, ca două șiraguri nesfârșite de enorme perle albe ; pe sub ele, lunecau grele automobile, în goană, cu puternice faruri cari luminau fugar, în mari pete mișcătoare, zidurile clădirilor masive.

Am rugat-o să-mi păstreze o caldă aducere aminte, orice ar face din mine ziua de mâine. I-am sărutat mâna plin de gânduri, ca un om care pleacă într'un drum lung, trebuind să străbată un ocean de primejdii.

Îi țineam încă mâna în mâinile mele, când, ea, vorbind încet și reținut, m'a rugat să nu schimb niciodată parfumul pe care-l obicinuiam,— în amintirea ei,— făgăduind că ea însăși niciodată să nu întrebuințeze altul.

Nu i-am văzut ochii, când s'a smuls și a fugit de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lângă mine, de oarece se'ntorsese cu spatele spre bulevardul luminat. N'am observat dacă plângea.

Rămăsei cu privirile rătăcite, cu brațele căzute, în întunerec, ca după norocul meu pierdut, pe care voiesem să-l pierd. Reintrând, cât am stat acolo, toată seara, am căutat-o cu privirea în zadar.

Se ascunsese.

Acum, venise la mine împreună cu Doamna Florian, amândouă încărcate de magnifice buchete de flori, de bomboane și delicioase țigări de foi cari știau că-mi plac.

Un val de înduioșare mă năpădi când o văzui, slăbită și privindu-mă speriată încă de moartea pe lângă care mă zărise trecând atât de aproape.

Cuvintele de mulțumire aproape îmi lipsiră. Mâna mea, întinsă spre ele, eră fără putere.

Cu acel vaporos simțimânt special al bolnavului care părăsește patul, semănând cu al pasărei ce se înalță întâi, — sprijinit de cele două femei, făcui o plimbare prin marele parc al sanatoriului, — cea dintâiă de când ședeam închis acolo. Ele fuseră de o grație și de o afecțiune cari-mi umeziră ochii și mă zguduiră cu o tragică neliniște.

Când plecară, n'am înțeles de ce am avut senzatia unui gol imens, ca și când mi s'ar fi rupt ceva în adâncul inimei. Am șezut cu pumnii strânși când le-am auzit pașii pe sub fereastra deschisă, depărtându-se amândouă. Până 'ntr'atât suntem de slabi și de nesiguri de bietele noastre suflete în ceasurile de mâine, că depărtarea de noi chiar și a unei fericiri pe care n'o putem acceptà ne face să tremurăm.

Seara veni; se așternù lin, ca un cântec dulce coborât din tăriile nevăzute.

Singur în camera mea, mică și albă ca o casă de păpușe, cu zidurile de porcelan, în care totul strălucea de curățenie, stam întins în pat, cu fața 'n sus, visând la fericire și la moarte.

Le simțeam că sunt, amândouă, foarte aproape de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mine, în faţa ochilor, aşa de aproape că le atingeam cu mâna pe amândouă deodată.

Pe masă şi pe noptieră şedeau florile cari-mi vorbeau despre cele două delicate făpturi femeeşti,— dintre cari una, numai graţie şi tinereţe, putea să fie a mea pentru totdeauna.

Simpla noţiune, evocată de cuvântul totdeauna, mă sperie, şi mă zdrobi cu deşertăciunea ei, ca o ironie tăioasă. Căci ce eram eu, dacă nu doar o imagină a vecinicei nestatornicii omeneşti, şi în aceeaş vreme privitorul acestei imagini mereu nou conturată, pururea gonită din urmă?

O ameţitoare adiere de salcâm în floare venea pe fereastră deschisă, din zarea largă şi înfiorată, vestind că vara e în putere şi trâmbiţând neînvinsa viaţă nepăsătoare.

Ca o completare a decorului, mi se păru că aud dintr'o cameră vecină tusea seacă a unui bolnav care de mai multe zile venise acolo să-şi scuipe plămânii roşi o boală de piept.

Nonsensul existenţei noastre individuale îmi apăru clar în această asociaţiune, în care contrastele erau alături şi în care un ochiu îndurerat privea începutul şi sfârşitul a ceeace pare că nu trebuie să aibă nici început şi nici sfârşit.

Eram aproape tânăr atunci, şi zgomotul vieţii,— care ajungea până la mine ca ritmică şi largă respiraţiune a câmpiilor adormite şi a pomilor încărcaţi de grele buchete de flori de argint, — mă mişcă cu întristări de taină.

Stele risipite, — cuie de aur bătute în pânza trandafiriu-cenuşie aruncată peste lume, — ţineau ţintuite privirile şi suspinele mele cari planau în largul plin de o linişte melodioasă.

Confundat în această vastă perspectivă, plutind, mă simţii înfiorat, ca la anunţarea unui fapt etern.

Incet încet, glasurile cari strigau în adâncul fiinţei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mele tăcură, cu frământarea lor vagă, care se sfârși, cu patimile și îndoielile ce se'ncrucișau, și avul net și delicios de limpede doar conștiința vremelniciei noastre eterne, ireparabile și definitive.

Viața mea tremură îngenuchiată și cuprinsă toată cu blândețe în mișcarea licuricilor cari scânteiau efemer și zadarnic în tufele de sub fereastră-mi, se alătură, lipindu-se cu desnădejde și cu adâncă muțenie, de minusculul fir de iarbă care, de nimeni văzut, oftă departe în liniștea ca de templu a nopții negre, și se risipi, misterios, în larguri, cu adierea care goneă susostenite fâșii de nouri alburii.

Mă simții, o clipă, nemărginit și nepieritor, reflectând divina și tăcuta armonie universală, cu simțimântul de vaporizare al unei beții intense și nimicitoare, — fericit de această stare pe care o bănuisem ades și pe care întrebuințarea eterului o produce în primele timpuri.

Chemai să mi se închidă geamul târziu, când mă pătrunse frigul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zilele următoare îmi îngăduiră să mă ocup de puținele afaceri pe cari le aveam.

Cu un ochiu aproape indiferent, parcurgeam scrisorile ce-mi veneau și răsfoiam materialul adunat în vederea lucrării pe care o întreprinsesem. Citeam puțin. Mai ales mă odihneam, în contact direct cu natura, mai strâns decât ori când până atunci în viața mea.

Am fost totdeauna străin de ceeace constituie țarina, de traiul în mijlocul acestui vast și uimitor laborator de forțe în necurmată prefacere Deși aproape prizonier și văzându-l de la depărtare de câțiva pași, înțelesei înrâurirea pe care el o are asupra întregei noastre rețele sufletești.

Ceeace cred că lipsește generațiunii mele e cerul, priveliștea spațiului infinit.

Contimporanii par a fi pierdut complet deprinderea de a privi cerul minunat și absorbitor în care Platon avu ideea de a găsi un ultim azil, pentru lumea desăvârșirii. Zic un ultim azil, gândindu-mă la soarta, — în orice caz vrednică de milă — pe care o avu această lume a fericitelor umbre.

In copilăria umanității, sufletele dispăruților — în concepțiunea vechilor popoare — avură loc îndestulător în regiunile subterestre.

In epoca adolescenței sale, aceeaș umanitate se crezu obligată să strămute locașul strămoșilor săi; sufletele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acestora rătăciră printre cei vii, înarmând brațul și întărind cugetele arcașilor din războaiele epice, în ale căror rânduri luptară, — ce e drept nu totdeauna cu noroc, de oarece avură împotrivă-le uneori pe înșiși zeii, pe cari prea omenești le lor înclinațiuni pentru femei îi sileau să se coboare din Olimp adeseori.

Epoca anterioară fasei noastre filosofice făcu umbrelor o onoare și mai mare. Conștiința umanității evoluase doar sub toate raporturile. Cei dispăruți fură invitați să ia loc în înălțimile cerești, cu regretul că până acum fuseseră ținuți în altă parte. Spiritul de organizare omenească stabili o analogie între jos și sus. El populă spațiul nemărginit cu batalioane de îngeri, cari, împărțiți în ierarchii, păzesc cetatea de lumină și pe străvechiul ei guvernator.

Ireverențioasa conștiință modernă, necruțătoare și irespectuoasă față de orice sacerdoțiu, pe care voește să-l analizeze la microscop după ce l-a descompus într'o eprubetă și l-a etichetat, căzu aci cu procedeul ei și săvârși isprava de a sufla asupra acestei pitorești organizațiuni a lumii viitoare, risipind-o în vânt.

In liniștea în care trăiam și pe care din nou nici o patimă omenească n'o mai turbură, o priveliște îmi eră mereu înaintea ochilor minții, în ceasurile de meditațiune. Considerată în parte sau în total, ea mă emoționă și mă deprimă în aceeaș proporțiune, — și mă întreb dacă Anatole France n'a și schițat-o undeva în opera sa.

Iată-l pe tânărul barbar, cu mușchii de oțel, învelit jumătate în părul corpului său și jumătate în blana unei jivine pe care cu mâna sa proprie a gâtuit-o, frumos în ținuta lui fioroasă și crudă; după ce și-a mâncat semenul, adoră muntele enorm a cărui văgăună-l adăpostește, și soarele a cărui repetată ducere și venire îl pune uneori în nevoia de a gândi; el cade cu fața la pământ cerând îndurare puterii nevăzute, atunci când bubuie trăznetul aprinzând copacii bătrâni și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înalți în ale căror trunchiuri stau încolăciți șerpii în culcuș.

El își îndeplinește uneori datoria către Dumnezeu, către unicul Dumnezeu posibil și manifestat în forme neîndoielnice și teribile.

Copilul copilului lui însă, care a și făcut un pas pe calea civilizațiunii, râde cu milă disprețuitoare de sălbatecul său strămoș și îngenunchiând cu pietate în fața superbului bou Apis, pe malurile sfântului Nil, el adoră pe adevăratul Dumnezeu, căruia-i sacrifică, îmbrăcat în haină albă și purtând în mână ramura de palmier.

Dar el e plâns la rându-i, pentru eroarea-i grosolană, de către înțelepții-i urmași, cari adorând în realitate pe adevăratul Dumnezeu, se prosternează înaintea crudului Jupiter Tunătorul, singur mare și singur stăpân, căutând să-i îmblânzească mânia pe care meșterul pietrar, mânuind dalta și ciocanul, i-a întipărit-o pe divina-i față încruntată și neschimbătoare.

Șarpele de aramă se înalță aiurea, în pustiul Arabiei pietroase, amintind rătăciților pe cel Unic și Atotputernic, pe cel al cărui înfricoșat nume nu se rostește niciodată. Jahveh sau Adonai și-a ales copiii, ca să-i pedepsească cu ură plină de furie până 'ntr'al șaptelea neam, de nu-i vor arătà o oarbă ascultare; el va face să rodească din belșug țarinile lor,—numai dacă-l vor recunoaște ca singur și nediscutat stăpân.

Veni apoi tristul visionar răzvrătit, — pe care un original literat norvegian l-a numit „un demagog executat acum aproape două mii de ani“, fascinând mulțimile cu blânzii lui ochi albaștri. El vorbi în termeni avântați despre—al nu știu câtelea în serie — Dumnezeu adevărat și-l înfățișă în simbole cari au legănat anii tinereții noastre, împresurând-o în legături încă nerupte deplin și de cari însuși luminoasa minte a lui Kant nu putu să se scuture.

Cerul acesta, — cerul pe care chircita mea generațiune l-a uitat și pe care nu mai are puterea să-l re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Flectoze în ochii-i privind în lături sau în jos, — e pustiit.

Furtuna cugetării noastre a trecut pe acolo și l a lăsat deșert.

Dar imensitatea lui fără fund nu-mi apare ca o pagină albă.

In litere de mister — pe cari Prometeu, cu ochii injectați le-a descifrat de mult, și după el toți tristii lui fii proscriși — cerul cuprinde cea mai dureroasă și mai zguduitoare dramă care s'a putut concepe sub bolta care pe toți ne acoperă asemenea capacului unui imens sicriu comun.

Semnul real, termenul exact care reprezintă raportul dintre noi și el este o negațiune deplină și pretutindeni afirmată: este *neputință*, sau *nimic*; sau, și mai simplu, *nu*.

Aștept să vină vremea în care se va proclamă inutilitatea științei, a acestui pretențios idol, care a dărâmat toate ficțiunile, spre a pune în locul lor una și mai goală și mai șubredă. De altfel chiar din zilele noastre, se face dovada că știința s'a înșelat în mod grosolan în cele mai de seamă principii ale sale. Chimia a dovedit acum câțiva ani existența luminii negre; fisica e pe cale să probeze că e inexact că apa e necompresibilă, și arată că lumina ar fi ea însăși o massă ponderabilă, deci susceptibilă de a fi cântărită. Niciodată, mai mult ca azi, nu s'a dovedit falsitatea teoriilor privitoare la timp și spațiu, ambele dominate de singura lege care se impune din ce în ce mai temeinic, legea relativității, a nestabilității totului, a lipsei de repaos și de caracter statornic, chiar a formelor mișcării. Nimic, nimic nou, dela bătrânul Heraclit încoace!

In timpul convalescenței mele am primit cu plăcere și cu interes, între alți prieteni, pe maiorul Grințescu, o personalitate care a făcut mult zgomot în capitala Franței printr'o serie de conferințe și câteva studii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

privitoare la originea universului și evoluțiunea forțelor lui. Un om scurt, grăsuliu, cu fruntea pleșuvă, cu ochii albaștri, pătrunzători; o mustață groasă care încărunțește și bărbia rotundă proeminentă îi dau un aer de bunătate și de forță în acelaș timp. Are toată distincțiunea aleasă a unui desăvârșit om de lume și siguranța liniștită pe care ți-o dau călătoriile îndepărtate și cunoașterea moravurilor străine. O serie de explorări, foarte apreciate în Franța, l-au așezat în rând cu Darwin, Wallace și alți fruntași ai științei. Parisul l-a consacrat. Una din conferințe i-a fost prezidată, în marele amfiteatru Descartes de la Sorbona, de profesorul de filosofie Gabriel Séailles. Ni se făcea un serviciu nouă, pe lângă acel care se face adevărului în genere.

Le consider pe amândouă deopotrivă de apreciabile: citisem de curând, nu cu puțină uimire, o enormitate cuprinsă într'un remarcabil tratat de medicină „L'instinct d'amour" publicat de doctorul Johanny Roux, medic al spitalelor din Saint-Etienne, editura I.-B. Bailliere et fils. La capitolul aberațiunilor instinctului sexual, — capitol care, firește, nu putea să lipsească dintr'un asemenea tratat —, autorul stabilește românilor, — (pagina 309, rândul 8 de jos) — o celebritate apreciabilă însă nemeritată. Vorbind de hipertrofia care caută voluptatea durerii fisice și cunoscută sub numele de „masochism", doctorul Roux spune că „ea își datorește numele romancierului român Sacher Masoch, care cel dintâiu a adus în scenă personagii cari o prezintau".

Grințescu pledă cu căldură tema revenirii mele în țară, unde tinerele energii ar fi necesare și unde un vast teren de activitate stă deschis și neexplorat.

Incet-încet m'am lăsat convins în aparență de ceea ce spunea el; în realitate, eram plin de credința că orizontul și cadrul vieții mele trebuiesc neapărat schimbate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După aproape opt săptămâni părăseam sanatoriul, cu corpul şubred şi cu pasul şovăitor, dar cu spiritul odihnit. Păşeam cu grije, rar, ca un om care pierduse deprinderea de a merge. Şi la multe lucruri dimprejur mă uitam mirat. Stam ceasuri întregi în sălile Sfintei Genevieva, sau rătăceam, în amurguri reci şi cu ceruri însângerate, pe malurile Senei a carei ape turburi, se duceau departe, departe.

Trebuia să plec şi eu. Eram hotărât ca la sfârşitul lui August să revin în ţară.

Această conştiinţă a plecării apropiate nu-mi mai lăsă răgaz să mai întreprind ceva cu un cadru mai larg. O mână nevăzută îmi grăbea toate mişcările şi mă îmbiă la planuri febrile asupra vieţii mele la Bucureşti. Acum eram nerăbdător să ajung mai curând în ţară, unde mă şi vedeam lucrând plin de ardoare.

Partide de petrecere se organizau, dese şi obositoare, când la Grinţescu, când la doctorul Florian, unde lumea rămânea până noaptea târziu.

Vedeam acl, în afară de alţii, pe Deschamps, însoţit de Amalia Ricordino, care apărea în decolteuri complete şi care-i făcea veşnice scene de gelozie.

De departe, prindeam uneori privirea Clotildei. Stând mereu rezervată şi evitându-mă par'că, ea avea în ochi melancoliile toamnei care se anunţă timpurie.

Intr'o seară când aveă invitaţi, Doamna Florian îmi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

făcù imputări pe un ton plin de asprime, pe care nu-l meritam.

Voià să-mi vorbească în liniște; ne retraserăm în în cabinetul soțului ei. Ședeà la biuroul doctorului, mișcând între degete un coupe-papier de fildeș, în formă de pumnal.

In picioare, fumând, o ascultam.

Mă mustră, pentru rarele mele treceri pe acolo, se miră de nepăsarea de neînțeles a unor bărbați și, spunându-mi că erà cineva care mă așteptà totdeauna, rosti, apăsând pe cuvinte, numele cumnatei sale.

Se uità apoi în ochii mei, tăcând, așteptând.

Intreruperea ei bruscă mă desorientă, găsindu-mă nepregătit pentru un răspuns, pe care mi-erà greu să-l dau în forma lui cinstită.

Fusei nemulțumit de revenirea asupra acestei chestiuni. Incercai să scap prin considerațiuni generale; vorbii, zâmbind, de bătrânețea mea,— la treizeci și ceva de ani, — și nădăjdui să izbutesc să schimb direcțiunea convorbirii.

Nu știam dacă demersul erà făcut din proprie inițiativă sau dacă îi erà cerut. Prelungirea convorbirii mă făcea să mă simt strâmtorat.

Adevărul este că afecțiunea ce aveam pentru tânăra Clotilda nu mă putea determină să renunț la libertatea mea, mai scumpă ca orice, singură admisibilă și care mă făcea totuși să mă mistui atât. Neatârnarea în care trăiam mă mângâià; golul în care îmi legănam viața și pe care-l purtam în suflet îmi erà singură comoară, cu patimă ascunsă tuturora.

Cum nu puteam și nu voiam, acolo, în acel moment, să mă destăinuesc, îi făgăduii să-mi deschid inima în cea dintâiu împrejurare.

Făceam acest legământ cu certitudinea că chiar dacă-l voi împlini, ascultătoarea mea, cu toată femeiasca ei finețe, va fi departe de a pătrunde chipul atât de ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

așteptat și de subtil în care uneori inimei bărbătești îi place să se macine și să se risipească.

Doamna Florian fu atunci încredințată că iubesc pe cineva.

Rând pe rând, cu glas întrebător, ea rosti numele tuturor femeilor pe cari știa că le cunoscusem ; fu foarte nemulțumită, la urmă, că nu mi-a smuls nici o mărturisire și că râdeam mereu.

Hotărârăm să vorbim deschis a doua zi la ora 5, la un ceai, fără să știu deloc până la ce punct îi voi putea îndeplini dorința și ce aș fi putut să-i spun.

Când revenirăm în salon, convorbirea noastră continuă ; ea ajunsese, printr'o asociațiune de idei normală, la un punct destul de interesant. Atinsesem chestiunea reciprocității obligatorii în amor,— pe care eu o numii oribilă. Ș', la un gest de nedumerire cu care mi se răspunse, spre a mă face și mai bine înțeles, o luai ca exemplu chiar pe convorbitoarea mea. O întrebai dacă, în ipoteza că într'o zi, pe neașteptate, i-aș spune că o iubesc, nu i s'ar părea monstruos sau cu desăvârșire absurd s'o cred obligată să-mi răspundă cu un sentiment asemănător.

Nu mă putui mirà îndeajuns când o auzii spunându mi că n'ar găsi de fel absurdă o asemenea concepțiune. Nu fui sigur deloc că glumește, după tonul pe care-mi repetă acest răspuns.

Imi zisei atunci că mă găsesc în fața unei momentane curiosități de psichologie femeiască, sau poate în fața unui fapt cu caracter mai general, care-mi scăpase până atunci neobservat. Am înțeles abia mai târziu sensul acestei declarațiuni ; ea erà datorită faptului că D-na Florian avea, în materie de amor, o concepțiune extrem de simplistă și de concretă, cu desăvârșire opusă acelela pe care o aveam eu.

Voii mai pe urmă, s'o întreb ce ar face dacă doui sau trei din invitații de astă seară sau din cunoscuții de a-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără i-ar declară, în aceeaș zi, unul după altul, iubirea pe care 'n definitiv s'ar prea putea să li se pară că o simt pentru ea. Renunțai însă de a-i adresà întrebarea, încredințat că a doua zi, cu ajutorul ei, o voi pune în imposibilitate să-și susțină teoria, care mi se părea sau absurdă sau monstruoasă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Venii a doua zi.

Fui primit în acelaș salonaș unde de multe ori șezusem de vorbă neuitate jumătăți de oră cu Clotilda, în întrevederi cari știam că avuseseră deplina protecțiune și bunăvoință a D-nei Florian, ce-mi surâdea acum, întinzându-mi mâna-i nervoasă și mică.

Vremea nouroasă de afară, această vreme care pururea mă 'nchide 'n mine și mă face să întrevăd și să mă cufund ca în niște îndepărtate existențe anterioare, dedea încăperei un aer de neobicinuită și însuflețită intimitate. Trandafiriul mătasei, în lumina pe jumătate a zilei de afară, avea lucioase reflexe moi, aproape verzui. Oglinda mare dintr'un colț mă făcu să-mi văd chipul cu trăsături aproape streine, depărtate.

Singură Cornelia instală măsuța cu serviciul, cu paharele și cu multe lucruri dulci cari fură aduse, — și mă îndemnă, așteptând să-mi deschid sufletul.

Vorbii, în cele din urmă, și-mi amintesc bine că exagerai vădit o bună parte din lucrurile pe cari i le spusei, fără ca doza lor de adevăr fundamental să fie absentă. Adoptai dela 'nceput înfățișarea omului obosit, care nu mai are puterea să mai ceară vieții ceva de seamă, întrucât nimic nu merită amarul ostenelilor noastre. Mă depărtai de adevăr numai când căutai cu orice preț s'o fac să creadă că nu mai am nici o do-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rință, tocmai din pricină că toate dorințele mele se împliniseră.

Convorbitoarea mea avu o curiositate pe care abia i-o putui iertà: ea ținea să știe de ce ordin erau aceste dorințe a căror realizare mă desarmase astfel, și care, după opinia ei, mă făceau azi să trăiesc într'un fel de voită mortificare.

Direcțiunea preocupării ei mi se păru direct vulgară. Răspunsei prin afirmațiuni dubitative. Spre surprinderea mea, două sau trei povești sentimentale, vechi din vremea când eram student îi erau cunoscute, nu știu pe ce cale.

Nu-mi putui face nedreptatea de a o lăsà să creadă că satisfacțiuni de această natură determinau starea mea sufletească de azi. Și avui impresiunea că, din acest moment, răspunzându-i, trebuià, spre regretul meu, să mă cobor foarte jos.

Găsii mijlocul de a înfățișa ideea că conștiința aceasta a inutilității frământării noastre e rezultatul construcțiunii mele sufletești speciale, a unei ereditàți poate saturate, accentuat prin viața de izolare și de studiu în care mă complăceam. În nevoia de a mă face înțeles și urmând mereu calea exagerațiunii pe care o apucasem dela început, constatai la un moment că sunt gata să adopt limbagiul avântat și de un declamatoriu lugubru al Eclesiastului vorbind despre „zădărnicia zădărniciilor"... Observai însă la vreme, și putui să mă opresc. Fără să am de loc aerul că rectific, explicam, atenuând. Stăruii asupra înălțimei unei vieți independent și îndrăzneț trăite, fără nici o obligațiune care să-ți stânjenească personalitatea, fără nici o grije de rând, care să te vulgarizeze sau să te degradeze, cu libertatea totală de a fi totdeauna demn și cu putința deplină de a te retrage din scena lumii, din propria ta voință, atunci când vei găsi necesar s'o faci. Găsii mijlocul să-i spun chiar un lucru foarte vechi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și anume că orice sentiment e o piedică la normala dezvoltare a individualității.

Vorbeam firește mai mult despre mine cel care aveam să fiu, decât despre cel care eram în realitate atunci.

D-na Florian mă asculta, sensibilă, neliniștită, complet câștigată de frazele înflorite pe cari aveam toată putința să le fac, și păru — la un moment — răpită de frumusețea unei asemenea vieți, — pe care, de altfel, nu cred de loc c'o înțelegea în întregime. Ochii i se adânciseră în păreri de rău, — cari singură ea știe de unde-i venea.

Uitând de mine, îmi spuse cât de mult suferă ea însăși, în cadrul vieței sale, — pe care-l recunoștea destul de restrâns, și regretă mult că nu era bărbat.

Convorbirea lâncezea asupra acestui subiect care părea epuisat, când deodată tresării.

Nu știu cine făcuse cruzimea să-i spună D-nei Florian grozăvii despre Nietzsche. Mă pomenii deodată că-i rostește numele rar, încet, într'un chip care mi-arăta lămurit că îl socotește un monstru, adăogând că a auzit că adepții lui consideră viața cu o brutalitate care-i face teribili, dar cu o libertate care seamănă cu aceea despre care vorbeam eu.

Ridicai din umeri în fața infinității elementului căruia i s'a zis „sancta simplicitas". Și înțelesei cât e de adevărat că femeile sunt, prin excelență, propagatorii legendelor, cu atât mai indicați cu cât legenda e mai falsă.

I-am răspuns, foarte simplu, că eu însumi sunt un convins adept al acestui cugetător, fără ca eu sau altul ca mine să aibă însă o înfățișare teribilă. Nu mi-am luat de fel osteneala să-i schițez teoriile orgoliosului autor al Supraomului, — de care ea aveà teama inconștientă și superstițioasă pe care creștinii devoți o au pentru Antichrist.

O văzui atunci privindu-mă ca pe o făptură ciudată și rară, uimită peste măsură par'că de faptul că aveam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revista.transilvania.ro/mdrr1901-1932

forma şi înfăţişarea pe cari le aveam şi că stam lângă ea în acel ceas.

Se ridică de unde şedea, şi veni mai aproape de mine, plină de interes.

Infundată într'un fotoliu larg, stând picior peste picior, cu capul sprijinit pe-o mână, mă priveà lung.

Mă rugă să-i spun, adevărat şi fără niciun înconjur, ce cred despre ea. Tonul întrebării, de o seriositate gravă şi cu totul neaşteptată, mă făcù să zâmbesc.

Eram încurcat, înţelegând cât interes are, pentru ea, în acea împrejurare, opinia pe care o voi formulà. Şi căutai o scăpare, pe care n'o găsii greu.

Ii spusei serios, lucruri simple, cari sunt sigur că în altă împrejurare nu i-ar fi atras de fel luarea-aminte, şi anume că îmi face impresiunea unui delicios şi provocator fruct oprit. Adăogai că uneori, ca de pildă în momentul când şedea lângă mine, înţeleg de ce inebunesc unii bărbaţi pentru o singură privire pe care le-o adresează o femee.

Nu erà deloc fals ce-i spuneam.

Ea avea graţia provocantă şi turburătoare a femeilor al căror sistem nervos vibrant şi agitat le indică din primul moment ca usor influenţabile sub excitaţiunea aprigă a unei plăceri în perspectivă.

Satisfacţiunea profundă ce i-o pricinuiră cuvintele mele i-o citii în ochi, cari licăreau.

Imi întinse o mână, şi eu i-o apucai într'a mea, întârzilnd. Văzui că mâna îi tremură, — cu umărul lângă umărul meu, cu capul întors spre mine, — cu o respiraţiune pe care, după mişcările bustului, după buzele crispate, i-o ghicii neregulată, palpitândă, stând să se stingă parcă.

Agitaţiunea ei adâncă mă neliniştì întâi. Dar nu fu decât o clipă.

O înţelesei.

Subit, fusei năpădit de propria ei turburare, care-mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tăiă răsuflarea, şi care, într'o năvală, îmi aruncă sângele spre ochi

Incleştându-i mâna într'a mea, mă ridicai, o ridicai, şi mi-o apropiai, bărbăteşte. Drepţi, în picioare, amândoi şedeam acum unul în faţa celuilalt, adâncindu-ne privirile în adâncul ochilor. Acolo, văzurăm doar patimă.

In salonul cernit de umbra după amiezii ploioase şi reci, care întărea ca un îndemn complicitatea noastră, ne dorirăm viu, cu tăria unui ţipăt pe care făptura noastră îl striga şi-l aruncă dărâmând totul.

Îi cuprinsei mijlocul cu o brutalitate care o făcu s'o doară. Într'un geamăt stins, capul îi căzu pe umărul meu şi cu acelaş geamăt depărtat, fericit şi înecat, îmi sângeră gura cu dinţii ei durerosl cari-mi tăiau buza adânc, cu braţele împrejurul gâtului.

O blană albă care sta 'ntinsă la picioarele canapelei, fu singură martoră a pornirei noastre dezlănţuite furtunos şi pe neaşteptate. Un vârtej părea că venise foarte de departe, ca să se sfârşească, să se risipească acolo, jos, sub privirile noastre uimite de mai pe urmă...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

D-na Florian servi singură ceaiul...

Ne trezirăm repede și brusc, cu spaimă.

În dreptul ușii, pe care nimeni n'avusese de ce s'o încuie când intraserăm acolo, auzirăm pași.

Dintr'o săritură, Cornelia fu în picioare. Cu ochii trași, cu gura strânsă, ea își potrivea acele cari-i curgeau din păr, își îndreptă foile.

Clotilda, care venise, își căută cumnata, strigând-o acum dintr'o cameră vecină.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Femeea de lângă mine-i răspunse cu o voce sigură și privind ușa. îi spuse că e cu mine.

Noua venită părù că are un moment de dare înapoi, renunțând de a mai intrà; rămase un moment să-și scoată haina de ploaie.

Fata intră tocmai cu întârzierea de care aveam nevoie.

Aducea cu ea cevà brutal din aerul de afară, cu care, venit în contact, mă simții mic și ridicul, apăsat. Rămânerea acolo mă sufocà.

Femeile se îmbrățișară și își amintiră că au de făcut o vizită. Arătând că stau acolo de aproape o oră, găseam un motiv mai mult să justific imediata mea plecare, după ce schimbam cu Clotilda câteva cuvinte fără însemnătate.

In acelaș loc unde mă zbuciumasem, arzând, cu un moment înainte, eram acum cu desăvârșire stăpân pe mine, de un calm care mă făcea să-mi privesc convorbitoarea cu o ironie în care nu știu dacă compătimirea pentru ea intră în aceeaș prôporție ca și părerea de rău pentru mine. Nu regretam nimic.

Coborârăm scările cu pas încet. Servitoarea, din ordinul Doamnei care mă conduceà împreună cu Clotilda, îmi aducea o umbrelă.

Afară ploua mereu.

Mă suii într'o trăsură. Cu cea dintâi țigară aprinsă în singurătate, tristețea mea se risipea.

Și nu mai eram nici grăbit.

Pe mine nu mă așteptà nimeni, în toată lumea aceasta largă. Nici măcar cei de lângă carî plecasem.

Imi surprinsei la o vreme o vie pornire spre violență, spre batjocură, atunci când nu știui încotro să-mi îndrept birjarul, la ora 6 seara.

Dar neputându-mi plasà mânia asupra nimănui n'avusei puterea s'o fixez asupra-mi, oricât prejudecata mea ar fi fost înclinată s'o facă.

O! această judecată, raționamentul nostru, — totdeauna momentan și de o valoare permanent limitată, — ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

este el oare și cât temeiu se poate pune pe el, atât de deosebit acum de cel al clipei următoare? Justificare a unei aparențe actuale, și prin aceasta pururea schimbător, el devine interpretarea unei ilusiuni și nimic mai mult. Iar calificarea de act moral sau imoral, cu elastice nuanțe și gradațiuni savante, stabilirea categoriei actului de rând și a actului laudabil, pe ce o bazăm noi, în ultimă analiză? Ah! aceste prăbușiri, aceste scufundări în gol! Nimic nu mă mulțumește, nu cred în nimic!

Ca o mângâiere largă și ca o lumină trecu din nou prin cugetul meu șovăitor și nesigur gândul înapoierii în țară, — care-mi păru o fericire, singura fericire pentru mine

Privii strada înecată aproape de întunerec prin care oamenii treceau grăbiți, în largi haine de ploaie, sau cu umbrelele negre deschise. Acest mediu și acest decor, pe care o întâmplare le făcuse să fie ale vieții mele, mă interesară ciudat, cu o notă nouă, în linii neașteptate. Mă mirai că până în acel ceas încă n'am plecat. Și, de astădată, transpunându-mă cu anticipațiune, trăind în mod generos noul mediu pe care l voiam și care era atât de departe de viața mea cea apăsătoare de aci, disprețuii pe femeea care adineauri ținuse să mă aibă.

Mă vedeam de pe acum în tren spre București, alergând spre o viață de muncă și mai ales de echilibru. Fericitul și luminosul dor, — care are 'n el atâtea spaime trecute și atâtea regrete prezente, — dorul de a ți reluă viața, de a-i pune o nouă temelie, pornind spre alte zări, ca homo novus, fără nicio legătură cu ce ai fost!

Dar gândurile mele avântate se opriră scurt în drum. Strângând în gură cartonul țigării aprinse, simțeam o durere ascuțită în buza de jos. Apăsai un colț al batistei, pe tăetura proaspăt făcută de dinții Corneliei. Mintea îmi porni pe altă căi. Toată nebunia îmi reveni înaintea ochilor, într'o înfiorare nouă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Înțelesei numai decât că doresc viu pe necredincioasa și pătimașa soție a doctorului Florian.

Imi dedeam seama, în acelaș timp, că nu voiu puteà să lipsesc în seara următoare din loja ei, unde mă invitase în ultimul moment, la o premieră la Porte St.-Martin.

Incă odată, simțeam că vremea treceà prea încet și monoton pentru aspirațiunile mele confuse și multilaterale, pentru ritmul neegal al existenței mele...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— După două săptămâni plecam spre țară. Nu gândeam la nimic. Eram aproape calm, ca o apă după o îndelungă frământare sub un vânt furtunos. Reveneam între oamenii cu cari împărțisem până atunci atât de mult din viața mea, între lucrurile pe cari nu odată îmi zisesem că nu voiu mai avea tăria să le revăd și nici puterea de a le dori. Nu lăsasem în urmă, nu îngropasem oare acolo, cea mai frumoasă și cea mai caldă dintre nădejdile mele? Și totuși, la răstimpuri, eram dornic să ajung mai curând.

Imagina difusă, figurarea anticipativă a unei noui vieți ce trebuia să 'ncerc să-mi creez, se amestecă cu priveliștile desfășurate în fugă, înaintea privirii mele aproape indiferente.

Trecând prin Elveția, prin această țară de strictă ipocrizie rigidă, care adăpostește pe anarhiștii întregului continent și care e în acelaș timp azilul suveranilor obosiți, detronați sau numai într'o partidă de petrecere, visai... Munții, fioroase și mute legături de granit între nouri și prăpastie, între tot ce cunoaștem mai sus și mai jos, mă impresionează tot așa de adânc și de deprimant cași nesfârșirea apelor mării...

Drumul fu fără niciun incident demn de specială luare-aminte. In Ungaria, un defect al locomotivei m'a obligat să rămân câteva ore într'o localitate care a fost o revelațiune.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

E vorba de Sighişoara, pe care nu cred c'o cunoaşteţi. Am avut acolo, în nuanţele cele mai puţin obicinuite, o mişcătoare viziune din veacul XV-lea. Clădiri bătrâne în culoarea fumului, străvechi ziduri în piatră sură, în severele linii ale arhitecturii gotice, şi un cimitir ce părea rânduit şi risipit—în amfiteatru, pe o culme—de către cea mai înflorită şi mai îndrăzneaţă imaginaţiune de artist, mi-au reţinut prelung sufletul înduioşat. Ele m'au şi umplut de dorinţa — neîmplinită până azi, — de a reveni odată aci, spre a trăi câteva zile de cufundare în trecut.

De altfel, cu riscul de a fi direct paradoxal pentru mentalitatea noastră afişată în mod curent şi, desigur, odios pentru prea cunoscutul simţimânt obştesc, trebuie să înscriu în notele mele o meritată frază elogioasă pentru poporul unguresc. Îi recunosc bucuros un foarte dezvoltat spirit cavaleresc şi o rară putere de emotivitate. Multele castele semănate în această ţară de moravuri încă feudale şi vechi tradiţiuni până azi păstrate, întreţin acolo un spirit care mi-e scump.

Îngăduiţi, vă rog, în această ordine de idei şi o consideraţiune de ordin aproape politic, care spor că va fi unica în vastul material de psichologie strict personală pe care, în mod atât de disparat, vi-l pun la'ndemână. Am convingerea că ţara mea nu va pierde în niciun caz de pe urma unei cinstite şi efective apropieri de Ungaria. Ca în toate împrejurările, negreşit, nu lipsesc nici elemente cari să legitimeze teza contrarie sau cari să dovedească imposibilităţi de fapt. Dar întâmplarea face să cunosc poporul maghiar altfel decât din exemplarele degradate ajunse până la noi, ca rândaşi şi bucătărese. Sunt de altfel, după cum ştiţi, din principiu, împotriva judecăţii curente a obştei, a acestei obşti care la noi, până azi încă, primeşte noţiunile gata formulate, cruţându-se totdeauna, din lene sau din insuficienţă, de ceeace constitue controlul judecăţii personale. Sunt desnădăjduit de rolul conside-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rabil de nenorocit pe care ziarele îl au în formarea unei atari false educațiuni. Nu v'a izbit niciodată convenționalismul ridicul, ipocrizia — evidentă și atât de rău mascată — care stă la baza relațiunilor internaționale?

Zâmbesc totdeauna și mă simt îndeajuns de strâmtorat în fața ideei, expusă în forme atât de naive, în multe din cărțile didactice, — că toți oamenii de ispravă sunt adunați doar în cuprinsul unor anumite binecuvântate hotare, și că tot ce în afară de ele nu merită decât să fie strivit sub călcâiu...

E de mirare că până azi umanitatea încă nu și-a regulat socotelile cu naționalismul și că procesul lor, intentat de mult, se tot târăgănește prin amânări pe cari nu ambele părți le cer.

N'aș voi să fiu rău înțeles: nu cred în fraternitatea umană. Contimporanii mei au uitat însă bunul și singurul principiu cavaleresc, următor căruia nu încrucișezi spada decât cu un semen al tău, și'n nici un caz cu un infirm sau cu un nedemn. Este evident că, a disprețui ori cât de profund și a califica oricât de aspru pe un inamic, nu înseamnă a-l fi și răpus.

Origina principiului mai sus menționat o cred dublă: Cu discalificații nu ieși pe teren, pe deoparte. Pe de altă parte, necesitatea în care nu o singură dată te găsești de a întinde mâna inamicului de eri spre a te împotrivi unui al treilea, care vă amenință pe amândoi, te obligă să ai în vedere orice eventualitate viitoare. O politică e cu atât mai prevăzătoare și mai indicată cu cât exclude incompatibilitățile. Altfel, — după cum nu odată mi-a fost dat să văd, — reprezintanții ei se găsesc în cea mai ridiculă postură.

Repet: o atare consecvență de ținută nu exclude lupta, ci o sistematizează și o înalță. Cu atât mai puțin mă gândesc la irealizabila, inutila și mai curând dăunătoarea fraternizare a neamurilor dezarmate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În București am ajuns obosit și pierdut în gânduri, cuprins de o slăbiciune semănând cu aceea pe care o dau frigurile, cu intermitențe.

Cu un ochiu în care pâlpâia o ostenită luare-aminte pândeam primele înfățișeri ale lumii unde de pe acum nădăjduiam să-mi creez noui iluziuni, de cari viața mea fără directivă avea o doborâtoare nevoie. Nu le căutai în primele zile în nici o parte.

Simțeam și-mi accentuam lipsa oricărei legături care să mă atragă.

Puținele vizite pe cari le făcui fură determinate doar de întâmplarea care-mi scotea în drum o cunoștință sau un fost coleg, afectând oarecare interes pentru ceeace făcusem în timpul lipsei din țară. În realitate, oameni preocupați doar de ei, oameni murind lamentabil de repetarea exasperantă a acelorași simțiri și a acelorași gânduri, căutau imagina nouă a unei vieți de care erau departe.

Mă instalai, chiar din momentul sosirei, în casa mea, din care plecasem.

Stăpânit de neînțelese îngrijorări, născute din adânc, puternice și inspiratoare de temeri ca niște superstiții, îmi simții ochii înecați când păsii în prima cameră.

Prin transparentele lăsate, razele slabe ale unui soare de toamnă târzie pătrundeau jucând și încrucișându-se nevăzut în singurătatea adormită, deasupra mobilelor nemișcate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.ietransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intr'o clipă, îmbrățișai cu privirea totul, redeșteptând în straturile amintirii, precis, lucruri cari șezuseră acolo în umbră, revăzând clar și ceeace încă nu vedeam.

In vase, pe etajere și pe biurou, flori proaspete și invoalte, mari crisanteme în culori palide, luminau melancolic încăperea plină de umbră.

Vechi portrete mă priveau din colțuri cu ochii lor imobili, ficși, țintiți în golul unde par'că voiau să surprindă scânteia unei gândiri suferinde.

Cu capul în mâini, am rămas îndelung la biurou, singur în acea zi de toamnă și, ca ascuns de lumea toată, plin de voluptatea zdrobitoare a izolării, privii departe în neștiut, visând, înduioșat de propria mea soartă, în care nu înțelegeam ce anume mă doare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ajuns la acest capitol al destăinuirii mele, o descurajare mută mă cuprinde. Ah! trebuie, deci, încă odată, să-mi spun mie însumi, trebuie să recunosc și să scriu durerosul adevăr! Ca strase cu propriul meu sânge, am înaintea ochilor cuvintele acelui scriitor care vorbește undeva de tragica existență a oamenilor fără de nici un scop în viață, a acelor oameni cari plutesc pe spăimântătoarea mare a activității fără de nici o țintă.

In adevăr, tot ce am spus până aci despre mine poate fi socotit ca document susceptibil de discuțiune și înfățișând un adevăr mai mult sau mai puțin deplin. Un lucru este însă sigur, și, cu inima strânsă, îl notez aci: N'am avut nici un scop în viață.

Recunoașterea unui asemenea fapt aduce de obiceiu lacrimi în ochi sau negreșit crispează gura într'un surâs cinic, când vine la vârsta pe care o am eu.

Nimic nu m'a călăuzit temeinic, nimic nu m'a îndemnat stăruitor din urmă, niciodată. Inaintea minții mele pururea frământată și neliniștită de umbrele trecutului sau de o așteptată lumină în viitor, n'am avut niciun plan tras. Și nici un calcul nu mi s'a părut demn de a fi elaborat și pus în aplicare, în existența mea dusă în repezi linii frânte.

Azi, când recapitulez cea mai de seamă parte a vieții mele și mă pregătesc să vorbesc de însăși elementul care a desăvârșit și a încheiat seria transformărilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mele succesive, îmi pare, mai mult decât oricând, că totul a fost voit de altcineva, alături de voința mea, care fu ca absentă.

Orgoliul fu care dădu vieții mele înfățișarea ei de izolare, sporind cu unul marele număr al acelor exemplare de elită cari sunt o desăvârșită inutilitate dacă nu chiar o primejdie socială. Acest grup de singulari a înscris analiza critică pe stindardul său și a ridicat la rangul de noblețe ceeace în realitate ar puteà fi, — cine știe? — doar simplă însușire morbidă.

Inegalitatea spiritului meu, delicat și impulsiv totodată, este latura căreia-i datoresc independența, rămânerea totdeauna în afară de rândurile celor cu obligațiuni riguros determinate și exact îndeplinite.

Iar caracterului pasional al firei mele îi datoresc momentele voluntare, acea putere de hotărâre care, — dacă nu mi-a lipsit — fu totdeauna fragment, niciodată voință susținută și metodic aplicată.

Simt că viața a trecut pe lângă mine în momente prelungite, fără contururi precise, fără distincte linii de demarcațiune între situațiunile cari s'au perindat: A lunecat pe lângă mine, care mă uitam totdeauna atent la altceva decât la ea. Ușa cetății mele în care trăiam un vis personal, a fost în orice clipă zăvorâtă pentru tot ce venea din afară.

Această pasivitate, — e drept, — m'a atras și am căutat s'o fac cât mai desăvârșită.

Mă felicitam de artificiul pe care cu voință îl orânduisem ca sistem și prin care, dela distanță, priveam, distilând existența. Am socotit că în această procedare stă singurul mijloc de a scăpà vieții, care niciodată nu mi s'a părut altfel decât trivială și necesarmente rectificabilă. In realitate însă, înțeleg că viața este aceea care mi-a scăpat mie.

Constatarea mă nimicește cu ireparabilul pe care-l cuprinde și pe care mi-l prezintă lămurit și neîndurat: caracterul de definitiv și irevocabil al fiecărei clipe ce

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se scurge, acest oribil *niciodată* către care ne îndreptăm, și care ne 'nghite, mă cufundă uneori într'o desnădejde vecină cu nimicirea punctului de echilibru al judecăților mele deformate pentru totdeauna.

Ah! nu! nu este adevărat că totul se repetă în natură! O asemenea minciună formulată în dogmă arată tocmai cât ne doare lenta noastră dispariție. Fiecare gând și fiecare dor este un fulger înecat în noapte sau o mireasmă irosită pe un drum fără de întoarcere. Eu o simt, cu inima mea care nu mai poate fi tânără niciodată, cu mișcările însăși ale acestei inimi, cari mă fac să privesc ca aiurit în urmă.

Deaceea mi se și pare că suferința este singura realitate în acest bun pe care-l constitue trecerea noastră prin viață.

Îmi dau seama că, la începutul acestor însemnări, mi-a fost cu neputință să întrevăd chipul cum va decurge înșirarea lor.

Lipsa firului conducător era însă numai aparentă. Nesiguranța mi s'a risipit încet-încet, și am găsit firul, prin îngăduința pe care mi-am luat-o de a mă coborî atât de des în mine și de a vorbi în realitate așa de puțin despre cei cari se găseau în preajma mea și pe cari nu făceam decât să-i reflectez prin mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Las condeiul din mână un răstimp, — spre a-mi aduna gândurile.

In adevăr, aspectul vieții mele, începând dela înapoierea în București, e atât de neașteptat, și faptele, în totalitatea lor, sunt în așa chip disparate, încât, căutând în minte ordinea și un fel de justificare a desfășurării lor, transițiunea pe care o descoper e una și singură: inima mea, — lovită așa cum a fost, — care a stăruit nebunește în rătăcirea ei pe toate cărările înflorite ale dorului.

Toamna care punea stăpânire pe lume mă mângâia în mijlocul potolitei mele tristeți, orânduind ca un cadru concordant în care căutam acum să mă așez. Nopți dulci, liniștite și luminoase ca ziua, dedeau gândurilor mele strălucită și bogată haină de aur.

Mai ușor și mai repede decât bănuisem, regăsii cunoscuți și foști colegi cari-mi strângeau mâna în stradă cu un interes în care voiau să pună o vie plăcere de a mă revedea. Descopeream însă doza de exagerațiune și de afectare pe care o politeță voită cât mai distinsă o punea în aceste întâlniri, marcate de o exclamațiune și de un zâmbet.

Știu că absența mea le fusese tuturor deopotrivă de indiferentă, ca și revenirea printre ei.

Din prima săptămână fusei bucuros să mă pun în legătură cu oficialitatea și mai ales cu viitorii mei co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

legi, în vederea cursului pe care fusesem admis să-l fac.

Găsii în mintea şi 'n inima acestor colegi o sterilitate obosită şi o mărginită blazare cari mă impresionară dureros. Am convingerea că imediat aş fi lucrat pornind dela ideea că locul meu nu-i printre ei, dacă vreo câţiva tineri colegi, înapoiaţi de asemenea de curând în ţară, nu mi-ar fi stimulat ambiţiunea cu exemplul lor.

Bergson se ridică în acea vreme şi făcea şcoală răsunătoare în Franţa, în faţa unui auditoriu enorm, răpit şi înflăcărat. Urmând, ca totdeauna, repercursiunea marilor curente din Capitala lumii, metropola udată de Dâmboviţa trebuiă să cunoască negreşit intuiţionismul.

Sarcina aceasta, se'nţelege, şi-o luară alţii.

Personal, am fost şi am rămas departe de ideea că sistemul formulat de Bergson şi lansat atât de zgomotos, poate în realitate constitui, în filosofie, începutul unei ere noui şi că poate reprezintă, în mod efectiv, mijlocul unei completo remanieri a sistemului cunoştinţei în totalitate. Pretenţiunea unei integrale renovări a metodelor spiritului am găsit-o doar enunţată din primul moment, însă fără o reală justificare în conclusiune. Sunt încredinţat că nouroasa concepţiune a lui Bergson resistă slab unei riguroase cercetări ştiinţifice. Fundamentul este instituit,—dacă voiţi, cu o uimitoare abilitate,—pe o eroare. Căci nu se poate califică altfel faptul de a socoti atât biologia cât şi psichologia drept ştiinţe pur deductive, admiţând în acelaş timp posibilitatea unei formule eterne, care interzice naturei dreptul la neprevăzut.

Asistasem, în Franţa, la lupte extrem de aprinse date în jurul nouilor teorii, în cari unii vedeau un sistem demn de a stă alături de „Critica raţiunii pure" şi care va rămâne înscris în rând cu cele cinci şase mari filosofii ale umanităţii, — în vreme ce alţii nu-i recunoşteau lui Bergson decât un simplu verbalism

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

destul de confus, lipsit de orice consistență sau spirit de sistemă, și având, pe deasupra, însușirea de a sta pus în serviciul unui ansamblu de idei deja cunoscute și contradictorii în succesiunea în care erau prezintate.

Admiratorii convinși ai noului pontif, desigur, nu lipseau la noi.

Ca un răspuns și ca o compensațiune, în momentul în care un tânăr coleg își anunță cursul despre intuițiunea bergsoniană, eu mă decideam să iau, din cadrul aceleiaș filosofii contimporane, „Ideia individualistă, ca opus al ideei de asociațiune".

Gruparea și ordonarea unui material care mi-era totuși bine cunoscut mă adâncirâ o bună bucată de vreme. Lucram cu pasiune într'un domeniu care mi-a fost și mi-a rămas scump, încălzit în bună măsură de interesul pe care știam că-l stârnise hotărârea mea. Obiectul meu principal erà îndrăzneața și atât de legitima încercare de revizuire a valorilor morale, într'un moment în care un degradator convenționalism face că, în realitate, un termen să corespundă tocmai noțiunei direct opuse. Marele proces intentat în ordine morală de Friedrich Nietzsche erà înfățișat, dintru originile lui, într'o sferă care avea ca punct central Der Uebermensch, încadrat de Eroul lui Carlyle și de Omul puternic al lui Ibsen.

Revăzui și retrăii în ceasuri de muncă încordată întreaga ideologie emoțională a acestui cavaler făr' de pată, — care vietul în cel mai nobil chip, — deși fără Dumnezeu și fără credință, dela plina de erudițiune „Genealogie a moralei" până la dementa „Ecce homo !"

Prima mea lecțiune atrăsese un auditor mai numeros decât nădăjduisem ; studentele erau în foarte mare număr.

Eram sensibil turburat înainte de a începe să vorbesc ; nu mi-am regăsit calmul decât rămânând un lung răstimp cu ochii pe notele fără de cari nu puteam să mă prezint. Avusei curând satisfacțiunea de a vedeà că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

reușisem să comunic largei săli, plină de ascultători, simțimântul meu de caldă stimă pentru îndureratul visător de la Sils-Maria. Surprinsei, în băncile înțesate, priviri fixe și atente, pe alocuri aprinse, chipuri confundate în depărtări, aproape suferitoare în efortul pe care li-l ceream. Aceasta îmi dădu nu numai siguranța de acțiune, dar, înțelegând puterea de dominațiune pe care o exercitam în acel moment, ieșii din cadrul strict obiectiv pe care mi-l propusesem. Vocea îmi era aproape teatrală. Relevai înălțimea morală a concepțiunii și a vieții acestui amoral care, îndrăgostit de frumusețea clasică, încercă să alunge decăderea din viața noastră, contopind forța conștientă cu însăși dreptul, și văzând binele în acel tragic frumos pe care el, — cu jertfa deplină a însăși a propriei sale vieți, — îl realizase. Avusei în mai multe rânduri impresiunea că înfățișez idei personale atunci când vorbii despre groaza pe care trebuie s'o inspire, unui temperament ales, trivialul sau numai vulgarul.

Imi făcură plăcere felicitările multe cari mi se adresară din partea a numeroși auditori și auditoare, cași insistentele strângeri de mână ale noilor mei colegi, deși avusei, din partea acestora, mai mult decât impresiunea, nu numai că nu încuviințează interpretarea mea, dar că rămân foarte departe de ea.

Sunt, desigur, vârste la cari anumite noțiuni devin absolut inaccesibile, în virtutea cunoscutului proces fiziologic de anterioară cristalizare. Intrebuințez termenul acesta, spre a evită cuvântul osificare.

Indoiala ce aveam asupra judecății bătrânilor se dovedi mai târziu cu desăvârșire întemeiată: numirea mea la catedra al cărei titular am devenit după câțiva ani a fost legată de greutăți de necrezut.

De altfel, îmi dau seama că împotrivirea pe care am întâmpinat-o e și singurul element care m'a îndemnat să persist, din simplu capriciu, într'o luptă pe care nu o singură dată o găsisem inutilă. Nu sunt înclinat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-mi exercit efectiv dominațiunea asupra cuiva, numaĭ din pricină că mi se pare, mai ales azi, obositor și deprisos.

Noua mea îndatorire mă atrăgea în special pentru că aveam o libertate deplină și în aceeaș vreme putința de a-mi spune mie însumi că împlinesc o chemare.

Trăiam o viață pe care, calificând-o în perifrază, n'o pot numi decât monstruos de neregulată. Prietenii de eri și foștii camarazi erau destul de numeroși, și nu din cei mai înclinați spre defăimarea vieții de noapte și a atitudinilor extreme în viață.

Crezui la o vreme că sunt victima unei neașteptate și depline aboliri a voinței, pe când, în realitate, viața mi se scurgea doar fără puterea de sugestiune a unei pasiuni, lipsă pe care încercam s'o împlinesc în douăzeci de feluri dintr'o dată. Mă ruinam, risipindu-mă.

Întârziam cât mai des într'o lume pe care n'o cunoscusem până atunci decât în fragmente, o lume strălucitoare și decăzută, curagioasă și interlopă, în care aproape fiecare individ e un erou în felul lui și în care, din când în când, am descoperit personalități demne de un înalt interes și de o deprimantă înălțime.

Nu mă regăsii decât târziu, după ce avusei de nouăzeci și nouă de ori prilejul să-mi spun că am ajuns să aparțin într'o bună măsură acestei lumi, — care, când nu e stupidă, e cinică.

Ați înțeles că nu mă puteam clasa decât în această din urmă categorie, căutând să-i rectific latura de oroare, punând în ea cât mai mult rafinament și cât mai mult fast cu putință.

Văzui atunci de aproape, și nu fără admirațiune, acea clasă de oameni fără țară și fără rădăcini — pe cei cari îmbracă fracul și mânușa albă ca o haină obicinuită, cari distilează viața până la a o scuipă cu desgust, și cari au prieteni în toate punctele globului. Ei alcătuiesc un fel de disperată și vastă confraternitate obosită, și se recunosc, ca frați întru aceeaș suferință,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://transilvania.ro/mdrr1901-1932

în reputatele cluburi ale Parisului, în imposantele hoteluri ale Londrei, în vilele înflorite ale Romei sau în lagunele Veneției, în înflăcăratele case de plăcere din Cairo sau în biurourile formidabilelor Companii de exploatare din Asia sau Australia.

Intre ei, am învățat un nou dezgust de farmecele lumei, și am luat în oroare femeile, florile și parfumurile, cu cari îmi umplui din belșug aceste nopți ale zbuciumatei mele vieți de eri.

Neîndemânatec ca totdeauna și nesocotind total latura practică, prețuiam de ajuns norocul de a avea mereu lângă mine pe bătrânul servitor rămas de la tatăl meu, acel servitor de care îmi amintesc că ați râs cu plăcere aflând că cere să i se spună totdeauna *Georges* și niciodată Gheorghe.

In acelaș veston grenat și cu cotleții englezești cu care l-ați văzut încâteva rânduri, el veghia nesimțit, cu pricepere multă și cu tot atâta credință, asupra tuturor nevoilor mele. Mulțumit de locul pe care-l avea, erà din clasa oamenilor predestinați să servească și nu-și îngăduià decât o slăbiciune, aceea de a fumà cu pipa. Ceremonios ca un diplomat, erà totdeauna grăbit să-mi facă plăcere. Georges mă știà de copil, și-și îngăduia cu mine atitudini prietenești, nesfiindu-se să-și arate necazul pe vrafurile de cărți, pe cari le ștergea de praf și cu cari mă plângeà că-mi prăpădesc viața. In ceasuri lungi de muțenie, nu o dată am fost mișcat de chipul naiv și izbitor de pitoresc în care viața și problemele ei se reflectau în mintea lui de fost marinar în anii tinereții.

Tatăl meu îl avusese ordonanță, și de atunci Georges n'a mai părăsit casa noastră, rămânând și după moartea bătrânului. Cred că mă iubeà.

Dragostea — de felul aceleia pe care mi-o arătà mie, — naște de altfel totdeauna în călătoriile lungi, mai ales pe vapor, între oameni cari au de străbătut același drum plin de atâtea primejdii întrevăzute. Și, eu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și el, am navigat la o laltă drum de ani îndelungați, pe marea vieții. Când mi-a ieșit în întâmpinare, la înapoire, aș fi zâmbit de sforțarea pe care o făceà de a-și reluà poza țeapănă și ceremonioasă, dacă nu i-aș fi văzut ochii umezi.

I-am strâns mâna și l-am îmbrățișat ca pe un vechiu și așezat tovarăș bătrân, și nu i-a trebuit multă vreme spre a mă pune la curent cu prea puținele lucruri noui cari se 'ntâmplaseră în lipsa mea. Aflând că m'am hotărât să mă fac profesor, m'a privit cu niște ochi în cari am citit că mă compătimește. Desaprobarea lui a izbucnit, în cele din urmă, într'o frază pe care doar eu o știu cât e de adevărată. „Tatăl D-voastră, dacă ar fi trăit, — zise el, — n'ar fi fost deloc bucuros... Domnului îi plăceau așa de mult armele!"

Adevărul este că, pe mine însumi, — până azi —, priveștilea unei săbii trase mă mișcă și mă turbură ca un reușit poem..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

... îndulșat de propria mea soartă ...

Cunoașteți, desigur „Societatea pentru educațiunea estetică“ a cărei activitate, cel puțin în linii generale, nu cred s'o ignorați.

Acele târzii naivități, — cari sunt clasicismul și dragostea de forma pură, — sunt cultivate acolo cu o asiduitate și cu o liniște cari amintesc atmosfera vechilor temple.

Conștiința grăbită a modernilor — superficială pe cât e și de arsă de nevoia imediatei si deplinei posesiuni — privește, negreșit, mirată spre o asemenea arhaică îndeletnicire, căreia nu-i poate găsi nici un sens, din moment ce avantagiul vizibil este absent.

Treceam adeseori, și totdeauna cu inima întreagă, pe la adunările cari se țineau aproape regulat, din două

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

în două săptămâni la câte unul din membri, acasă, într'un cadru impresionant. Amfitrionul se simțea, prin tradițiune, obligat să facă onorurile în modul cel mai amplu și cel mai demn. Curente și idei generale, în toate domeniile, erau discutate sub privigherea tacită, însă permanent exercitată, a uneia sau a mai multora din personalitățile cari de pe atunci însemnând mult în viața noastră de gândire, nu vor lipsi mâine nici din istoria vieții culturale la noi, nici din însăși istoria țării noastre.

Profesori universitari și membri ai Academiei, solemni și devotați preoți ai artei, — de la acea sarcastică și bizar de ascuțită personalitate care a creat atât de curagios drumuri noui în nefericita viață politică românească, și până la olimpicul părinte al logicei și al așa de ridicul existentei până la el critici literare române, — se găseau totuși răzleți, în poziții aproape ostile, fără a uită însă, fiecare acolo unde se găsea, datoria față de principiul care-i reunea principial, făcându-i să vorbească sărbătoreasca limbă a atenienilor.

Aceasta nu era singura trăsătură caracteristică a grupării, în momentul când reveneam în mijlocul ei. Ceeace era cu desăvârșire izbitor, era că prezidentul de fapt, reprezintantul consacrat al ideei conservatoare și aristocratice în acea epocă, era fiul profesorului de peste munți al cărui nume îl poartă azi un modest gimnaziu din nu știu care orășel de provincie.

In acțiunea de reprezintare a principiului aristocratic de către un om care nu putea și nici n'ar fi încercat să caute în ascendenta sa strălucirea oficială și impozantă a unui blazon, era, pentru mine, învederarea materială si nediscutabilă că vremea nobleței exclusive de hrisoave trecuse și că elita de spirit i se substituia, împrospătându-i vigoarea și continuându-i opera.

Intr'o discretă și impunătoare izolare, revista grupării intra în al patruzeci și cincilea an de existență,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu colaborări actuale cari o făceau să se considere cu drept cuvânt ca o anticameră a Academiei.

Meschina concepțiune a literatului român profesionist era necruțător biciuită acl, unde, — contrar ritualului din cenaclele de mutualitate admirativă, în cari genialitatea este un titlu acordat reciproc în mod obligatoriu și grațios, — un simț de ierarchie destul de distinct nu împiedică punerea în valoare a câtorva individualități serios înzestrate, cari evoluau spre maturitatea talentului și a concepțiunii.

Respiram adânc și mă refăceam în această atmosferă, a cărei trebuință o resimțeam ca pe o posibilitate de echilibrare.

Mă găseam plasat într'un asemenea decor, când un fapt nou în viața mea se producea, cristalizându-se într'o nouă lucrare care apărù chiar în revista grupării.

Un poem în proză și versuri îmi dădù posibilitatea să-mi verific încă odată mijloacele într'un tărâm pe care crezusem îndelung că l-am părăsit definitiv. Incercam în munca mea poetică, pe versuri de toate măsurile întrebuințate în românește, o transpunere și o aplicațiune în domeniul psichic a principiului afinității elective.

L-am răsfoit, zilele trecute, după atâția ani cari s'au scurs. El mi-a deschis ușa binecuvântată a tinereții care visează, m'a umplut de negrăita nostalgie a trecutului și m'a nemulțumit totodată. Cum mi se întâmplă cu tot ce am scris eri, el mă mulțumește numai pe alocuri și doar ca idee generală, totul părându mi-se că ar fi putut fi spus altfel, — în acele forme definitive, pururea anunțate și mereu cu melancolie chemate zadarnic de condeiul care trece pe lângă ele.

Fac, după cum vedeți, considerațiunile cele mai reci și de natură pur critică, asupra unei pagini din viața mea pe care am scris-o cu fruntea încinsă de coroana de flăcări a năzuinței spre o fericire care nu mi-a fost hărăzită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi am, — astăzi, — vreme să-mi dau seama că literatura pe care am făcut-o m'a atras şi m'a satisfăcut numai în măsura în care m'a lăsat să trăesc în conformitate cu mine însumi: am cutreerat pe cele mai îndepărtate şi fantastice drumuri, cari, sub altă înfăţişare, nu mi-ar fi fost accesibile. De altfel, numai din din acest punct de vedere îmi apare justificată calificarea generală, a inclinaţiunii de a creeà în literatură, ca o necesitate organică, pe care spiritul meu a încercat-o mai ades decât a realizat-o.

Făceam, zâmbind, de pe atunci, constatarea ciudată că, sugerată şi plăsmuită în cea mai clasică atmosferă, lucrarea mea vibrà de cel mai pasionat şi mai vădit simţimânt romantic: Nu reuşeam să fiu altul decât acel care eram.

N'am nici-o îndoială că, din ceeace aţi citit până aci, aţi înţeles că întreaga mea viaţă se poate înfăţişà într'o singură şi mută imagină: Un înduioşat care, rănit de viaţă, înfăşurat în neagră manta, se ascunde totdeauna şi care, zăvorât, din singurătatea lui de doruri, întinde braţele rugător către Ea, care nu poate să întârzie, dar care nu trebuie să vină niciodată. Mă recunosc. Acesta sunt!

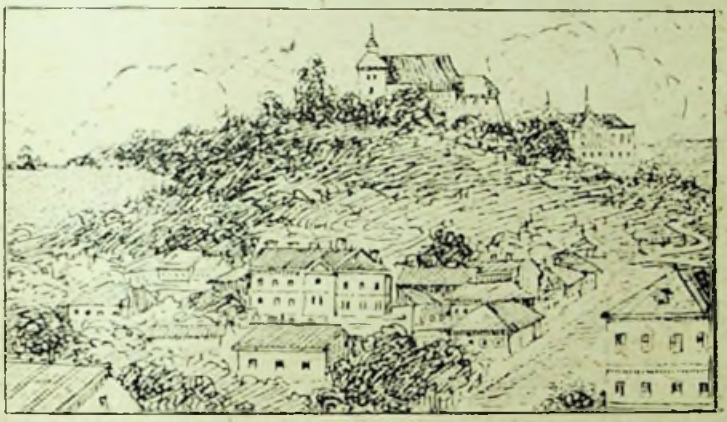
La vârsta mea de atunci, avusei marea bucurie de a auzì pe cel mai pretenţios şi mai fericit scriitor de versuri, — academician cărunt, viguros şi de o distincţiune mereu nobilă şi bărbătească, — spunându-mi că mi-a citit lucrarea cu emoţiunea cu care şi-ar fi recitit o dragă şi uitată poveste de dor din anii dusei tinereţi încântătoare.

Tinereţea mea de simţire şi puterea de impresionabilitate, rămase încă nealterate, mă mulţumiră intens, ca constatarea pe care aş fi făcut-o că încă trăiam întreg. Imaginile năşteau acolo şi se mişcau ca sub o ploaie de raze violete, într'o sonoritate largă, într'o caldă şi vîu colorată muzicalitate în care fiece gând părea că se stinge, cald, în linii pierdute în înfi-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nit. Pentrucă, nechemată, ci adusă numai de îndurătoarea curgere a vremii care seamănă 'n viața noastră o înduioșare după alta, o floare nouă răsărea în lumea nădejdilor mele.

In adevăr, fu scris ca brațele mele amândouă, încurând, să se întindă dureros, ca spre un izvor de lumină, către o nouă făptură, care, cu misterioase farmece și încântări nesimțite încă, pluteà ușor și coborà apoi asupra mea, spre a mă lăsà pentru totdeauna în întunerec.

Sighișoara se desfășurà, ca un amfiteatru înflorit...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Din multele lucruri atrăgătoare cari mi se spuseseră despre orașul Balcic, rămăsesem cu credința că o liniște minunată trebuie să domnească în acest izolat orășel rămas turcesc, în care oamenii de comerț n'au încă de ce poposi, nereușind să-l desfigureze până azi.

Nu m'am înșelat.

După o nespus de istovitoare călătorie sub o arșiță care făcea pământul să crape însetat, am descins în vacanță, într'un biet hotel surpat, al cărui patron încântat făcù, sub ochii mei, cele mai stăruitoare sforțări să-mi rândulască mulțumitor o cameră cu toate trei ferestrele spre mare.

Imensele suprafețe calcaroase cari alcătuesc o bună parte din drum mă deprimaseră

Dar priveliștea se schimbă, neașteptat, când fusei lângă binecuvântatul țărm răcoros al mării. O vegetațiune strigător de bogată, vii mărețe cu lungi bolte umbroase dormeau pe largile întinderi. Nicăiri, în nici o parte, sălbateca generozitate a pământului nu m'a impresionat atât de puternic.

Neștiut de nimeni și de nimeni cunoscut, am trăit primele zile, delicios și neuitat, în acest oraș cu casele rânduite în amfiteatru, cu albe și ascuțite minarete înălțându-se spre cerul înalt și aprins, între oameni primitivi, cu figurile măslinii sub fesurile roșii, făpturi cari, vorbind o limbă ciudată și guturală, mișcându-se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.transilvania.ro/mdrr1901-1932

leneș, abia au vreme să te privească prin fumul domol scăpat din gură.

Uneori, câte un cocoș, răgușit, strigă depărtărilor, lung, în miezul zilei plin de soare. sporind impresiunea de gol, de infinit calm și de desăvârșită nemișcare în care ședeau încremenite case cu roșii acoperișuri de țiglă și culmi înegrite de vii, în timp ce jos, la poale. apa verzuie și fără de margini se zbătea nevăzut și neobosit, îmbrăcându-și malul nisipos în albe și efemere horbote de spumă rece.

Nu citeam nimic. Nu gândeam la nimic.

Ziua dormitam ca într'o apă dulce încropită, înecându mă 'n ea, închinându-mă cu mutenie cerului albastru și fără de nor, suind ca pe o scară de lumină, contopindu-mă cu umila făptură care trebuie să fi fost eu odinioară, cu mii de ani înainte: copacul prăfuit care creștea lângă un zid, la margine de drum, sau marea pasăre pe care, de pe divanul unde ședeam întins o vedeam cu aripi de zăpadă larg desfăcute, răzând în sbor linia apelor fără de fund cari se mișcau în portul pustiu.

Seara, în amurgul roșu-vânăt, când soarele vărsa aramă topită peste culmile verzi și ca o enormă roată de flăcări se afundă grandios în valurile negre, spre a se înălța mâine în strălucit vesmânt de aur, visam, păsind pe alei, singur ca singura viață și singur domn al acelor fermecate ținuturi. Venind ca din lumea de mistere unde trebuie să sălășluiască morții noștri dragi, vocea unui muezin tenor se emoționă în falset, plângător și tremurat și se fărâmă în game minore, desăvârșind armonia totală, răsfirându-se în vânt împrejurul turnului alb care se desemnă pe fondul cenușiu-albastru. Vocile altora, din mine, de demult, se 'nălțau răspunzându-i, și nu odată, la chemarea stinsă din turn, pusei genunchiul la pământ și am plecat, odată cu fruntea, și ochii umezi.

Noaptea, în fața unei prăvălii scunde în care se în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trà aproape pe brânci, pe un grosolan scaun de lemn cioplit din topor, rămâneam lungi ceasuri, la aceeaș vechie masă la care ședeau oamenii cu figuri gălbui, cu ochii ca migdala sub marginea fesului roșu. Ei tăceau, tăceau toți, par'că dintr'o poruncă aspră, orânduită ca pentru un sacrilegiu sub grea pedeapsă de moarte. Cu priviri adâncite și imobile, contemplau marele și nedezlegatul mister pe care-l reflectau înăuntrul pupilelor mari, și-l tâlmăceau pentru sufletul lor, într'o limbă în care cuvintele erau cel mai de prisos lucru.

Marea era aproape, jos, la câțiva pași, dând clipelor vieții caracterul unui fapt grav. Foșnetu i etern și plin de spaime mă absorbea, nimicindu-mă, sau aruncându-mă într'o lume de halucinațiuni : auzeam uneori, noaptea, în modulațiunile ei, voci înfiorate, oftatul cerăbierilor cari rătăceau departe în neguri, cu inimile lor în cari încăpeau dureri nemărginite. Deveneam atunci străveziu ca aerul ușor, vechiu ca cea mai simplă vietate a pământului și nepătruns ca tăriile nopții.

Astfel ședeam într'o seară, când o tânără femee cu silueta elegantă păși, pe neașteptate, prin umbră, pe lângă masa mea, vorbind tare franțuzește și râzând zgomotos, cu un bătrân care-i mergea alături, ținând o haină pe mână.

Această patriciană arătare, într'un cadru așa de îzbitor de neașteptat, și în cel mai primitiv decor, mă făcu să sar dela locul meu, — ca sub o lovitură. Crezui că am o visiune sau că, în orice caz, exagerez personalitatea femeei care se depărtă.

O adiere de parfum care persistă mă obligă să păsesc în urma ei, în întunerec, cu inima contractată. Plin de uimire, auzeam vocea caldă a femeei, la câțiva pași înaintea mea și-i deosebeam silueta ușoară care se strecură alături de însoțitorul său, pe mizerabila uliță plină de mulți și mari bolovani.

Nu-i putui urmări decât foarte puțin, căci dispărură după scurt timp la stânga, într'o curte cu un gard

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înalt de scânduri, care nu-mi îngăduiă să văd nimic.

Intrat târziu la mine, mă înțelegeam foarte bine, — și nu înțelegeam, totuși, nimic.

De unde purcedea turburarea mea nouă și subită, de unde răsărea iarăși această fericitoare neliniște și dureroasă aservire a întregei făpturi, care ne copleșește adânc la trecerea unei femei ce pare că duce cu ea ceva din lumina și norocul nostru pururea visate?

Eram din nou bolnav de doruri. Și mă simții frate cu toți entusiaștii lirici, cântăreți ai amorului, încuviințând în gând, cu toate acestea, pe misoginul Strindberg.

Căci, din nou, se răsturnă ceva în mine.

Nu-mi erà deloc greu să-mi dau seama că nelinistea mea erà determinată în primul rând de îndelungatele epoci de abstinență la cari mă obligam, dintr'un înăscut simțimânt de rezervă și dintr'o pronunțată oroare pentru primele ieșite în cale. Cruda necesitate în care mă găseam mă turmentà și vărsà în mine focul tuturor gingășiilor nerostite, al tuturor mângâierilor nedate și conținute îndelung.

In fața ferestrei deschise, care țopeà lumea într'o infinită și tăcută oglindă de oțel mișcător și cu fosforescente sclipiri reci, îmi umflam pieptul cu aerul tare al nopții și, nebun, cu inimă tandră, cu mișcări pasionate, împodobeam cu albele flori ale viselor mele arzătoare fruntea tinerei necunoscute.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu puteam lăsà să treacă vreme multă fără să cunosc de aproape obiectul unei asemenea turburări, care, semănând unei stele în cădere, tăiase o linie de foc în cugetul meu surprins şi turburat.

O cunoscui pe tânără chiar a doua zi, — pe ţărmul aceleiaşi mări gânditoare, unde ceasuri întregi întârziind, încercam să dau o formă precisă lumei mele de cugetări prin cuprinsul căreia iarăşi şi iarăşi treceam ca printr'o singuratică grădină aromind sub parfumuri rare şi dulci.

De dimineaţă, gândul meu fu la ea, ca la singurul lucru care puteà să însemne ceva.

Mă îmbrăcai grăbit şi plin de neliniște, îngrijat. Privii spre şapca albă şi înaltă pe care o purtam şi mă cercetai atent în oglindă: şezui un moment la îndoială, dacă înfăţişarea mea e mai bună în costumul deschis pe care-l purtam, sau dacă trebuie să-l schimb.

Făcui investigaţiuni.

Hotelierul îmi dădù primele indicii preţioase.

El ştià că tânăra e venită din Bucureşti cu tatăl său, om cu multă dare de mână şi că, singură, se plimbă în fiecare zi pe mare, cu o barcă, aproape de înserat, pornind dela ţărm din dreptul punctului unde se ridică localul vămii.

Fusei acolo de timpuriu. Aşteptam fumând. In port, nici un vas. Doar valuri de lumină tremurau nesfârşit în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
retro.transilvania.ro/mdrr1901-1932

singurătate, sub soarele de foc, peste imensitatea apei.

O văzui apărând, în adevăr, și îndreptându-se către locul unde eu mă găseam ca din întâmplare.

Într'o rochie albă de olandă, fără pălărie, ea purtă un lung voal alb care-i înfășură figura și-i cădea lung în părți, fluturând în vânt.

Ședeam lângă o barcă vâpsită, legată de țărm, având aerul că aștept doar să treacă vremea.

Priveam departe, în direcțiunea din care fata venea, pășind în mers legănat, în voalu-i aproape fluid și cătând în lături, spre apă.

Când călcă pe scândura cheului și fu lângă mine, mă dădui doi pași înapoi spre a-i face loc, și, curagios, o înfășurai într'o privire de sus până jos.

Ea se opri, și la rându-i, mă privi stăruitor, făcându-mă să cred că, sub voalul care-i acoperea figura și părul blond, surâde stăpânit.

Mă gândeam să-mi ridic șapca, adresându-i un cuvânt, când o auzii rostindu-mi numele.

Rareori, cele două silabe ale numelui meu avuseseră o atât de ciudată resonanță ca în acel moment, rostite de această fată necunoscută, în vecinătatea mării albastre care aruncă nota ei de desnădejde asupra lumii.

Tânăra nu era sigură că sunt eu.

La gestul afirmativ pe care-l făcui, ea îmi vorbi. Mă descoperii, și sărutai mâna care se întindea. In cea mai prietenoasă și mai aleasă formă, îmi spuse câtă bucurie simte să întâlnească un scriitor pe care-l cunoaște și-l prețuiește de mult.

Era una din acele întâlniri, harăzite de o soartă bună, oamenilor de condeiu cari, în condițiuni uneori mișcătoare, descoperă un suflet prieten, un vechiu cunoscut, neștiut și devotat.

Privirea fetei se fixa acum asupra mea, camaraderește și zâmbind, cu un aer de vioiciune și de încredere care mi se părù neașteptat de repede venit. Ea ținea să știe ce vânturi m'au aruncat prin acele pustietăți, pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cari credea că singură le cunoaște în toată frumusețea lor.

Știți de mult că sunt un orgolios; — păcat, după unii, merit, după alții, nu pot șovăi în recunoașterea acestei însușiri. Binevoitorul chip în care tânăra mea cititoare vorbi mai pe urmă, plimbându-ne pe cheu, despre aproape tot ce scrisesem, adânci în inima mea impresiunea tare pe care, prin simpla ei apariţiune mi-o produsese, și care mă fericise tot atâta cât mă și întristase.

Nu mă observase aseară.

Absolventă cu distincţiune a Conservatorului din Paris, Dagmar Flavien nu era decât o copilă abia ieșită din școală, în vârstă de douăzeci de ani. Avea însă o personalitate distinctă și bine precizată, cu trăsături de caracter cari impresionau. Tatăl său, un mare industriaș danez, stabilit și naturalizat la noi, venise aci în vederea înființării unei fabrici de cărămidă pe o proprietate mai de mult cumpărată. Bătrânul era văduv de mai mulți ani, și, suferind de inimă, îi pricinuia copilei destulă grije.

Când auzi romantica descriere a începutului meu de aventură, fata râse întâi din toată inima, apoi rămase pe gânduri.

Ea mă câștigă prin această grabă pe care o puneà de a-mi spune cine e și de a-și deschide inima cu o grație care mă făceà s'o privesc cu duioșie.

Vorbeam amândoi, în cuvinte rare, despre simțire, despre viață și despre moarte, lucruri cari păreau că în apropierea apei și a cerului aveau un sens adânc, pierzându se într'o perspectivă fără sfârșit. De sub voalul pe care nu și-l ridicase încă, ea mă priveà ascultându-mă, oprindu-se uneori din mers, și revenind mereu împreună pe drumul bătut.

Când îmi propuse s'o însoțesc în plimbarea ei cu barca, nu putui face altfel.

Nu am deprinderea apei, și trebuie să spun că ac-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceptam această plăcere cu o simțită strângere de inimă.

Marea erà liniștită.

Tânăra luă ambele vâsle si, apăsând ferm, cu mișcări sigure, făcù barca să se depărteze, lunecând ușor.

Făceà ca și mine, în timp ce salturile în cari ne legănam, înălțându-ne și căzând brusc în gol, îmi pricinuiau o apăsare pe care greu mi-o stăpâneam. Neobicinuința făcea să-mi fie teamă, atunci când nu puteà fi vorba de nici o primejdie.

Curând, Dagmar își ridică voalul, și-i putui vedeà bine chipul. Transfigurată, furată de nesfârșirea valurilor cari se pierdeau alungându-se și sfărâmându-se fără odihnă, chipul ei palid oval și dulce de copilă sta puțin plecat înainte. Ochii mari, aproape negri, în cearcăne largi, stau nemișcați și se mistuiau sub ploape, reflectând în ei ca o mută întrebare pusă lumei, cerului, apelor întunecate și fără fund peste cari pluteam. Iar părul blond, strâns împrejurul frunții, în două coade, puneà o coroană acestei figuri palide și ușor aprinse de sforțare. O adoram.

Ce tainică nedumerire sau ce tragică neliniște tremurà în ochii ei, cari în orice altă împrejurare mi s'ar fi părut ochii unei bolnave?...

Orașul sus pe culme, cu casele așezate par'că unele peste altele, rămăsese mult în urma noastră, apărându-ne ca o miniatură într'o ramă.

Ne depărtaserăm bine.

Eram acum la larg, și copila nu mai vâsli. Mâinile ei mici, prin albul cărora să vădeau vinele albastre, rămaseră odihnindu-se, și amândoi priveam în zare, legănați mereu între pânza jucătoare a apelor și tăria cerului.

Neînțelese dureri mă munceau privind spre Dagmar, dureri născând din pricini pe care abia puteam să le prind. Obosit și îmbătrânit, misterioasa ei tinerețe de floare care zâmbeà neîntinată mă făcea să mă simt stingându-mă. Acel înfiorat regret pe care ni-l dă nouă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

celor cari îmbătrânim, făptura luminoasă și nouă a unei fete, — rupându-se din lumi de vane așteptări — mă rănea cu sulița dorurilor ce nu sunt de împlinit în această lume.

Spre dreapta noastră, lunecau, așa de 'ncet că păreau că stau locului, mari dube de pescari, pântecoase lotci negre, cari semănau cu largi sicrie plutitoare.

Soarele bogat era spre scăpătat și, din margine de cer, vărsà belșug de aur înroșit peste turburatele adâncuri vuitoare.

Simțimântul meu de dragoste pentru această fragedă făptură cu ochi arzători și cu chipul de o paloare clorotică pe care cununa părului blond i-o sporea, năștea simțit în clipa de măreț declin a astrului zilei înclinând spre efemerul și zgomotosul lui mormânt de valuri.

Cadrul acesta, de o magnifică splendoare mi-a apărut totdeauna, mai târziu, și-mi apare și azi, de câte ori cu tristețe nespusă gândul mi se 'ndreaptă spre ea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Când reveniram la țărm și călcai din nou pământul, aveam o inimă nouă, aproape eterică.

Stele rare licăreau depărtat și viu pe bolta care se învineția. O transparență ca de fum, risipindu-se și învăluind lumea, curgea până în zările tăiate de umbre cari se mișcau încet și fără de contur, ca niște păreri. Pacea înfășura pământul cu brațe de mumă, cu dulceață de mângâieri, cu răcoare și cu șoapte cari se 'nălțau în întuneric crescând ca o vastă armonie.

Pășeam alături, ca printr'o ceață. Pescari cu picioarele și brațele goale treceau pe lângă noi, purtând pe umăr un sac de pe urma căruia își scotea pâinea vieții lor de săraci.

Cu ochii ei suferitori, tânăra îi privi lung, cum treceau ducându-se.

Necunoscute glasuri se 'nălțau în tainițele sufletului și se ridicau în mine într'o impetuoasă pornire de neînvins, cu tremur și milă pentru cei trudiți, cu trebuinți de risipire și de vărsare de calde lacrimi, cu duioșie tandră și arzătoare pentru Dagmar și pentru plăpânda ei făptură. O iubeam cu durere mută și, plin de sălbatecă devoțiune, m'aș fi jertfit în orice chip pentru norocul tuturor zilelor vieții ei, fericit să-i sărut marginea rochiei sau capătul voalului ce-i fluturà înfășurat împrejurul gâtului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://patrimoniu.atransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vibram în așa fel și eram atât de violent împins spre ea, încât, mergându-i alături, mă păzeam să n'o ating.

Cred că ascuțita ei sensibilitate aprinsă o ajută să-mi citească gândurile îngenunchiate. Căci, dupăce o însoții până în dreptul porții înalte, în momentul când îmi întindeà mâna, îmi spuse că-i voi face plăcere trecând s'o văd a doua zi după amiazi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Am şi acum înaintea ochilor larga cameră luminoasă cu mari mănunchiuri de flori de câmp în toate colţurile ; în mijloc o măsuţă neagră orientală sculptată, cu două mari divanuri, covoare turceşti peste tot, un piano desfăcut, în fund, sub fereastra deschisă şi cu lungi draperii de mătase crême.

Când intrai, Dagmar era în picioare, cu vioara în mână, către mijlocul camerei, cu faţa spre uşe.

Cântă, cu obrazul strâns lipit pe vioară, o bucată orientală, un dans de o factură leneşe, uşoară şi mişcător de melodioasă.

Imbrăcată peste rochia-i albă într'o tunică uşoară de mătase albastră, desfăcută la piept şi încinsă cu un cordon trandafiriu, ea salută zâmbind şi clătinând, în ritmul melodiei, blondul său cap, şi continuă să cânte. Şezui. Sunetele triste, înlănţuite ca într'o ghirlandă, îmi păreau tot atâtea gânduri sfioase avântate spre o lume care nu se poate realizà decât prin armonia muzicei.

Cunoscui după câteva minunte pe d. Flavien, un bătrân slăbuţ, cu figura osoasă, cu o mică barbă ascuţită şi cu ochii albaştri. El întrebuinţă câteva fraze cordiale de o corectitudine germanică, arătându se încântat să cunoască pe un om despre care fiica sa îi vorbise cu o adâncă consideraţiune. Surâzând copilei şi înclinându-se în faţa mea, îşi cerù iertare că nu poate rămâne mai mult cu noi şi-şi exprimă dorinţa de a mă revedea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Rămăsei cu Dagmar. Şezurăm, amândoi, la măsuţa cu incrustaţiuni de sidef. Plină de o distincţiune naturală şi de o timiditate care-i sporea fecioreînicele farmece, în această atmosferă aproape intimă, ea aveà un aer şi mai copilăresc. Se arătă din nou plină de bucuria de a mă cunoaşte şi avusei destulă greutate spre a dà convorbirii noastre altă direcţiune.

Dagmar îmi dovedì o surprinzătoare cunoaştere a literaturii moderne, şi exprimă, în câteva rânduri, judecăţi pline de mult bun simţ.

Mai mult de cât deosebirea de vârstă dintre noi, sufletul ei de o candidă naivitate îmi dictă o atitudine de proteguitoare bunăvoinţă. Ea ţinù de altfel, şi reuşi, cu toate protestările mele, ca, din primul moment, să dea acestei treceri a mea pe acolo caracterul unei vizite de care voia să se creadă foarte onorată.

In convorbirea noastră, oprindu-ne întâi asupra Orientului, stăruirăm asupra muzicei şi în special asupra furtunosului suflet al lui Beethoven. Spusei că, mai de mult, auzisem la un concert, faimoasa simfonie „Neterminată" a lui Schubert, în tovărăşia unui prieten şi că bucata mă turburase mult.

Dagmar avù o tresărire, şi o vizibilă roşeaţă îi colorà obrajii. Înţeleseì imediat că-l cunoştea pe acest prieten al meu, care nu erà altul decât Teodor Severin, profesor de liceu, om de o cultură aleasă şi cu un suflet fugar şi aprins.

Imi explicai repede lucrul, când fata îmi dădù lămurirea că l-a avut profesor la pension, în ultimul an de liceu.

Ea stărui, vorbind despre Severin mai mult decât aş fi făcut eu singur, şi puse în glas toată melancolia pe care o trezesc în sufletul unei fete unele ceasuri neuitate din ultimii ani de şcoală.

Observai cu mirare, însfârşit, că nu ar mai vol să vorbească despre nimic altceva în afară de el; şi mă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

temui că, fără voia mea, i am descoperit o taină a inimei. Am fost pedepsit.

Nu pot s'ascund că siguranța acestui fapt m'ar fi nemulțumit, fără să știu de ce. Nimic însă nu veni să-mi întărească bănuiala, după cum nimic nu mi-o arătă ca neîntemeiată, cum aș fi dorit.

Treptat mă simții cuprins de o neliniște venită fără să bag de seamă, cum nouri nevăzuți se opresc uneori umbrind câmpia cu o largă pată căzută de sus. Neliniștea mea luă o formă și mai precisă când aflai că peste câteva zile, fata, împreună cu tatăl său, se va înapoiă la București, unde ar dorl să ajungă cât mai curând. Prin urmare, pleca?...

Țin minte că aproape am refuzat să mai vorbesc ceva. Se înserase, și vremea se răcorise pe neașteptate. O umbră coborâse peste lume. Noi ieșirăm împreună;— ne'ndreptarăm spre mare. Dagmar, care părea acum că mă cunoaște de mult, erà de o vioiciune ce mi se părea neexplicabilă, și contrastând cu gravitatea mea voită, exagerată.

Trecurăm, prin vecinătatea cimitirului, printr'o pajiște plină de mirositoare ierburi înalte și de flori în sute de culori. Alergând, ușoară, și făcând mii de nevinovate nebunii, ca mișcată de o subită bucurie lăuntrică, o zăream, departe de mine, răsărind dintre flori, ea însăși albă floare pe un lujer mai înalt, și, emoționat, crezui că văd pe dusul pentru totdeauna înger bun al copilăriei mele, care din nou se arătă azi privirei mele întristate.

Ea uită de mine, alergând nemai văzându-mă, — și mă simțeam ca'ntr'un pustiu...

Ne oprirăm spre dreapta cimitirului, într'un punct unde țărmul e la acelaș nivel cu marea, și privirăm apele fără hotar, peste cari seara se lăsà, neagră.

Marea îmi apărù, în acel ceas al apăsării mele, ca jalnica și groaua priveliște a unui lucru inutil și fără de sens. Imi amintii de blândul Guyau și de divina

Muzeul Digital al Romanului Românesc
www.transilvania.ro/mdrr1901-1932

tristeţe pe care i-o sugerase, în nemuritoare pagini, această imensă inimă a pământului care, mugind şi spumând în van, respiră fără de ţintă şi palpită fără nicio speranţă..

Sub cerul care părea că se acoperă de nouri, valurile imense sfărâmându-se în tumult, dedeau o senzaţie de frig pătrunzător.

Aprinsei o ţigară, şi căutai împrejur pe Dagmar, care dispăruse.

La cincizeci de paşi de mine, o descoperii, stând jos şi părând că scormoneşte nisipul, căutând parcă ceva, în amurgul rece, greu ca o pânză umedă.

Mă apropiai, îndreptându-mă spre ea.

Cu un ac pe care şi-l scosese din păr, ea scria, cu capul plecat, adâncind în nisip, un cuvânt pe care-l citii cu spaimă şi încremenit.

Ah! Cine-o făcuse să aibă fantastica şi absurda idee de a scri, tocmai acolo, cuvântul „totdeauna"?

Ea apăsă asupra literelor, mari şi curgătoare, căutând să fixeze o iluzorie viaţă acestei inscripţiuni în cel mai instabil material cu putinţă..

Voii s'o iau de mână şi s'o ridic, mâniat pe ea şi pe mine.

Când, deodată, ca la poruncă, un val veni repede din larg, plesnind, şi după ele sosiră în fugă şi altele, lovind, înecând, cu o crudă batjocură, strădania mânilor fetei.

Dagmar sări în picioare şi privi împrejur cu ochii înegurați, cu liniile feţei atât de trase, încât mă simţii dator să rostesc, privind-o, vorbe de mângâiere.

Incercai s'o cert, apoi voii să râd de copilăria ei.

Nu izbutii să fac însă nici una nici alta.

O dusei până acasă pe drumul cel mai drept, şi mă despărţii de ea plin de o întunecată mâhnire pe care, atunci, nu puteam să mi-o lămuresc.

In seara acea friguroasă, m'am trudit să citesc, ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

putând să ies, din cauza vremii rele. Fulgere rare tăiară în linii de flacără negrul de păcură al cerului.

Peste vreo două ceasuri, a început să plouă grozav, cu torente și cu trăznete năpraznice, cari aprindeau cerul și marea, — marea mugitoare, caşi când totul ar fi trebuit ars și spălat pe fața pământului și a apelor.

Către miezul nopții, mi s'a făcut frică și frig.

In intunerec, pe perna frământată sub capul meu aprins, două lacrimi cari mi-au scăpat din ochi, le-am simțit numai de cât reci lângă focul obrajilor. Ploaia răpăia violent izbind în ferestre. Mi se părù că prin cameră umblă, în vârful picioarelor, cineva care mă pândește să mă lovească pe la spate Voii să cer ajutorul pe care mi l-ar fi dat simpla prezență a unei făpturi omenești în preajma mea. Am aprins lumina, tremurând, și am lăsat-o așa până dimineața.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi, am pornit, mânios, spre București. N'am voit să văd pe Dagmar care intrase atât de adânc în inima mea, și nici să-i trimit un cuvânt.

Plecam în condițiuni care mă făceau să mă'ntreb singur dacă un asemenea fel de a pleca nu e o fugă.

Avusei grija de a face tocmai lucrul pe care aveam să l regret mai mult, din primul moment când trăsura mă scotea din oraș, cu cele două geamantane lângă mine: nesocotisem, cu voință îndârjită, elementara îndatorire de a-i zice fetei, sub o formă carecare, rămas bun. Dece mă purtam altfel?

Când porneam pe larga șosea, când roatele trăsurei tăiau noroiul albicios al drumului, regretam pripeala mea fără de noimă, și în aceeaș clipă, o și iertam pe Dagmar.

Deoarece, adevărul e că toată fuga aceasta absurdă avea un singur scop: să mă răzbun, să mă răzbun pe ea, — care nu-mi făcuse niciun rău și pe care o iubeam

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In Bucureşti, nu odată m'am oprit, tresărind şi întorcând repede capul spre a privi lung după o trăsură care trecea în fugă şi care mi se părea c'o duce pe ea.

Luni de zile, n'am izbutit însă niciodată s'o întâlnesc.

Intâmplarea, singură în seama căreia mă lăsasem, nu mi-a scos-o niciodată în cale.

Pe Teodor Severin nu voiam să-l văd. Aş putea zice că-l duşmăneam, şi cred că dacă m'aş fi întâlnit cu el l-aş fi ocolit sau nu m'aş fi oprit.

Acest om de vreo treizeci şi ceva de ani, nervos, mic de stat, frumos, — cu ochii albaştri şi cu obrazul rumen ca al unei fete, — mă interesase într'o vreme mult. Suflet de o mobilitate extremă şi de o scânteietoare inteligenţă, izbutise, spre mirarea colegilor şi a profesorilor, să termine cu multă greutate universitatea. Incurcături sentimentale nesfârşite şi variate îl făceau să-şi consume în mod îndoielnic o energie pe care toţi o bănuiam admirabilă, şi-l lăsaseră să cadă în cele mai neaşteptate situaţiuni, adeseori umilitoare. Având o fire profund aventuroasă, erà mânat violent de lipsa unei linii statornice, de lipsa unei platforme pe care să se mişte, — lucruri pe cari le dă numai prezenţa unei singure pasiuni sau a mai multor pasiuni, în aceeaş direcţiune. Erà fiul unui preot dela ţară—om

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cumpănit și așezat,— și aducea cu el doar firea mamei sale, despre care-mi vorbise de multe ori, cu căldură și cu tristețe. Totul mă face să cred că primii ani de viață laolaltă al părinților săi au fost semănați de multe suferințe, din cauza inimii care bătea proa repede 'n pieptul soției cochete a modestului preot rural.

Îl prețuiam mult pe Teodor Severin, pentru însușirile pe cari i le cunoscusem de aproape din primul an de universitate, și admirațiunea mea pentru el mersese crescând. În multe și memorabile seri petrecute împreună, în mijlocul celebrului grup de „boemi" care se formase în jurul neuitatului „Maestru" cu nume răsunător, — prim și unic reprezintant al simbolismului în poezia românească, poet de înaltă și fericită inspirațiune, cu mișcări și ținută de herold sau de sacerdot, — avusesem prilejul să văd desfășurându-se verva mereu ascuțită a studentului Severin, neobișnuita-i mobilitate cerebrală și largile-i cunoștinți în toate domeniile.

Anii de mai târziu ne au despărțit.

La ieșirea mea din universitate, l-am lăsat tot acolo, veșnic în întârziere cu examenele, dispărând cu lunile, fără să fie chip ca cineva să-i dea de urmă, și reapărând într'o bună zi, pe neașteptate, cu o înfățișare izbitoare și mereu nouă.

În inima pasionată și neegală a acestui nesățios de viață, un amarnic proces făcea continue ravagii. Nu mi-i amintesc decât mâniat cu indignare sau febril-înduioșat. Preparator în câteva familii bogate, vorbea cu o violență de surugiu despre elevele sale sau despre tinerele lor guvernante, ori, cu lacrimi de iubire în ochi, ne arătă fotografia vreuneia din ele, de care-l legă un nou amor veșnic.

Arareori, vârtejul care-l tortură părea că a coborât în adânc. Atunci îl vedeam zâmbind într'una și bând desnădăjduit, aruncând cu amândouă mâinile până la ultimul gologan pe care l avea în buzunar.

În întâlnirile noastre destul de rare de mai târziu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lungile și nervoasele convorbiri pe cari le aveam îmi lăsau un fel de amețitoare oboseală.

Oarba întâmplare făcuse din el un personagiu la care mă gândeam acum de zece ori într'o zi, preocupat de starea-i de spirit, gata să-mi mărturisesc mie însumi că-l urăsc.

Într'o luminoasă seară de sfârșit de August, îl descoperii cu o surprindere nesfârșită, într'o cârciumă de mahală, zărindu'l prin ușa deschisă: roșu la față și cu privirea înflăcărată, el făcea, — înaintea unei cete de dobitoci amețiți cari-l priveau ironic — teoria necesității dărâmării statului actual.

L-am luat de braț și l-am scos de acolo, în râsetele ignoranților și murdarilor săi auditori.

Pe strada luminată de lună, el pășea greu și se mișcà nesigur. Trebuința alcoolului îi devorà încă, la acea oră.

In această stare, simții pentru el o milă disprețuitoare, și, în inima mea mă bucurai cu cruzime că l-am prins într'un moment de inferioritate, când n'aveam nicio 'ndoială că îmi aparținea complet. Mă bucuram că-l am însfârșit în mână.

Acasă la mine, i-am dat să bea și am stat până târziu după miezul nopții, cu acest un om ruinat de vițiul care-l ucidea.

Mă arătai plin de interes pentru el și pentru gândurile lui, îndemnându-l astfel să vorbească.

Golind mereu paharul și fixând asupra mea ochi de furtună, îmi expuse, în țipătoarea haină a paradoxului, concluziunile lui despre viață.

Nihilismul n'a avut nici când un mai strălucit apologist decât el, în acea noapte.

Priveam în mine și constatam cu interes cum, două temperamente deosebite, trăind în chipuri și în medii diferite, pot ajunge la o concepțiune care, în ultimă analiză, este aceeaș.

Noțiunea că îl dominez și că pot manevrà cu el în direcțiunea în care-mi convine, mă făcea să mă așez

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bine pe scaun și, cu o răbdare în care intră siguranța succesului, să aștept, turnându-i mereu să bea.

Dar, la o vreme, o tainică repulsiune sau o teamă neînțeleasă mi se păreà că îl face că ocolească, să se ferească de a vorbi despre ceeace voiam negreșit să-l aud vorbind. Pândeam momentul în care trebuia să-mi spună ce gândește despre inima noastră și despre minunata lume care sălășluește 'n ea. Și cum acest moment întârzia, părând că lipsește din cadrul destăinuirii pe care mi-o făcea, — cu o voce când stinsă și misterioasă, cu capul lângă mine, când strigând, cu pumnul ridicat — forțai situația ; îi pusei întrebarea direct.

El râse sălbatec, scuipând și rostind o expresiune trivială care n'are chip de a fi înfățișată. Era răspunsul pe care mi-l dedea, fără înconjur.

I-am umplut din nou paharul, — și am tras scaunul mai aproape de el.

Cu fruntea încrețită, măcinà în gură capul unei țigări stinse de mult, și, mâna-i tremurătoare făcea să se verse pe el jumătate din pahar.

Vorbì atunci, strigând, cu ochii turburi.

El vedea în amor, în acel moment, nu numai o degradatoare îngenuchiere a speței umane, dar un semn de prelungită, condamnabilă și neîfrească primitivitate, și-mi schiță planul unei societăți în care femeea, ca obiect de obligatorie batjocură obștească, ar fi un element de reeducare a instinctului sexual deformat de o falsă civilizațiune.

Cu capul greu, ascuns în mâinile sprijinite de masă, îmi amintii de acea cameră luminoasă, cu flori peste tot, cu cele două mari divanuri încărcate de covoare în culori liniștite, de dansul oriental împletit în linii de lumină depărtată și de blondul cap care se mișcà lin, ținând sub bărbie o vioară și surâzând îngerește. Suferii amarnic pentru ea. Și, ca o lovitură pentru nemernicul de lângă mine, mă ridicai și rostii tare, cu dinții strânși, numele ei, — Dagmar !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Alcoolicul îndreptă în direcţia mea privirea-i injectată, şi o dureroasă surpriză se lăţi pe faţa cu linii aproape strâmbe. Părea că nu reuşeşte să mă vadă şi că mă căută undeva, în golul dinaintea ochilor lui.

Il luai de umeri şi-l smucii cu furie, gata să-l lovesc.

Il auzii spunând, afundat mereu cu nesimţire în visul lui neguros pe care urlam că nu-l pot pricepe—: Sunt aproape douăzeci de zile... Nu ştiu... Deatunci, înţelegi, iar beau...

Vorbele pe cari le auzii aveau un sens care mă îngheţa. Ce voiă să spună?...

Nu mai putui scoate nimic de la el. Căzuse într'o stare de animalitate în care parcă-l mai animă o singură dorinţă: după ochii în cari lumina cugetării se stinsese şi cari i se strângeau repede'n colţuri, după scâncetele 'năbuşite cari de câteva ori îi ieşiră din gât, cred că încercă să plângă.

Sunai, şi George apăru somnoros şi nedumerit, privindu-mă întrebător. El îl ajută să se întindă pe canapea, îmbrăcat cum erà.

Mă aruncai în pat. Vedeam pe fereastră cum se albăstrea cerul la apropierea zorilor zilei, şi nu reuşeam s'adorm.

Drama pe care o bănuiam mă făcea, rând pe rând, să am friguri şi să mă troacă sudori reci. Totala neputinţă de a mă fixà asupra a ceeace erà adevăr în gândurile mele înebunitoare mă aruncà, vertiginos în abisuri de întunerec.

Sării din pat, desbrăcat, şi venii din nou să-l văd dacă doarme, dacă nu pot să-i pun o întrebare, — una singură.

In lumina murdară care năvălea în cameră printre perdelele grele, el şuerà lung şi ascuţit. Dormea, cu faţa 'n jos, cu un picior atârnându-i depe canapea. Crezui că văd un cadavru, într'o atmosferă cu miros greu de putrefacţie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dimineața, îl uram cu un simțimânt foarte complex și șovăitor pe care l-aș fi avut pentru un nemernic care, neștiutor, ar fi profanat printr'o mârșavă atitudine interiorul unui locaș de rugăciune. Destinul lui mi se păru în curând demn de compătimit, într'atât cât n'avusese libertatea de a-l vol și a-l alege dintre mai multe altele cari i-ar fi stat la 'ndemână.

Viața scria încă una din paginile ei neîndurate și stupide, prin iresponsabila și destul de nefericita personalitate a acestui om care-și bea viața și care avea poate structură de geniu.

Raționamentul meu se curmă însă brusc și ideile toate se topeau într'o singură întrebare, care era o mare spaimă : Care fusese trista lui chemare, și în ce măsură era nenorocit rolul lui ?

Mă îmbrăcai alene și trecui în biurou, așteptându-l să se scoale.

Aproape de ora dejunului era în picioare. Ne ziceam bună ziua foarte strâmtorați.

Cu chipul ca o rufă murdară și cu ochii vineți, el veni spre fotoliul în care ședeam citind un ziar, și primele cuvinte ce-mi spuse erau cuvinte în care-și cerea iertare.

Mă ridicai, înălțând din umeri, și încercai să râd, spre a-i arătà că spusele lui n'au niciun rost pentru mine.

Cu un semn, mă opri și, trăgând un scaun, șezù alături, plini de gânduri adânci.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Înfățișarea în care fusese văzut atât de degradat, îl durea; se simțea sângeros pălmuit, mai ales că eu eram cel care-l văzuse.

Imi vorbi rar și plin de o nespusă durere, văzându-se pierdut din pricina nedemnei înclinațiuni care-l domină și împotriva căreia nu putea lupta.

Se afundă încet încet, în amintiri de demult, din vremea primelor noastre zile de camaraderie, când furtunos și curagios ca un războinic, își bătea joc de viață, voind s'o înfrângă, — găsindu-se, azi, el înfrânt de ea.

Din nou întrevedeam, cu inima apăsată, o nouă analogie de concluziuni. Căci, vai, unde am ajuns eu, care am socotit viața numai și numai în ceeace are ea tragic ?..

Ascultam, tăcând, așteptând, negăsind vorbele pe cari i le-aș fi putut spune.

Înțelesei tot sbuciumul în care-l aruncă întunecatul său păcat, când se întrebă dacă, la vârsta lui, o viață mai poate fi luată dela început pe temeiuri de muncă și de liniște senină.

Fu vremea să stărui, prudent, asupra hotărârei pe care-l vedeam formulând-o, încuviințând-o, în propriul său interes, lăsându-l să vadă cât deplângeam faptul că o individualitate ca a lui, atât de fericit înzestrată, se stinge în atât de lamentabile condițiuni.

Sări odată de pe scaun agitat, făcu vreo câți-va pași prin cameră apoi, apropiindu-se din nou, rămase în picioare, clipind repede, ca înecându-se într'un tumult de idei năvălitoare.

Inima-mi bătu iute, încordat. Fusei sigur că în fine, va vorbi despre singurul lucru care mă interesă, că-mi va da chinuitorul răspuns pe care-l ceream de atâta vreme.

Imi vorbi însă, privind în lături, despre hotărârea nestrămutată de a pleca în primăvară negreșit, de a părăsi țara pentru totdeauna. Pornind peste mări și țări, va încercă să-și refacă existența, luând-o dela

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

capăt, într'o muncă aspră și dârză. Severin voia să plece în Argentina, spre a se face acolo orice, vânător sau crescător de cai, alergând călare de dimineață până seara și istovindu-se prin stepele arzătoare, purificându-se în mijlocul pustietății și al sălbăteciunilor, frângând în mâini aspra pâine a proscrisului.

N'am văzut o figură mai frumoasă și mai înălțată a unui om, decât în acest minut, al nădejdii lui supreme. El mângâia în acea clipă, cu mâinile suferinde și ridicate ca implorând o putere nevăzută, privind în sus cu durere, visul său pe care-l știa cel din urmă, afară de care niciunu nu-i mai era îngăduit.

Asemenea acelor muribunzi cari, printr'un tainic proces lăuntric, câte-va ceasuri înainte de a-și da sufletul, reflectează aparent și pentru câteva clipe înfățișarea din cele mai bune ceasuri ale sănătății lor, figura i se luminase și privirea-i înotă într'o lumină pe care n'o mai uit.

Ah ! Dacă m'ar fi neliniștit grija mântuirii lui !

Îi strânsei mâna prietenește, dar destul de rece.

La urma urmii, un asemenea mortal curagiu, nimerit pentru orice om care se liberează dintr'o îndelungă osândă infamantă făcută în vreo temniță pe continent, un asemenea curaj care cerea să treacă oceanul, într'o posomorâtă nădejde — care la drept, este tot atâta și desnădejde, — mi se părù mai bun de cât lipsa oricărui curagiu. I-aș fi înfățișat, negreșit, admirațiunea mea, dacă n'aș fi fost cu desăvârșire nepăsător de viața lui de mâine.

Dar umbra cuiva ședea statornic și nevăzut lângă mine, în haină cernită, depărtându-mă de el și vărsând amărăciune în tot ce vedeam și auzeam. Către ea, de care eram cu atât mai legat cu cât o vedeam mai limpede nefericită, alergau gândurile mele pline de temeri cu neputință de alungat.

Nu-i rostii însă numele. Atât de plină era de ea inima mea !

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://patrimoniu.patransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nici Severin nu vol să-şi amintească de Dagmar, deşi privirea lui vorbea de un rămas bun pe care de pe acum îl zicea la tot şi la toţi.

Mai târziu, am înţeles că în rezerva mea, în refuzul meu de a vorbi atunci de ea, intra un simţimânt de pudoare specială, pe care nu ştiu cum vi l-aş putea lămuri şi pe care nu-l puteam învingo...

Invitaţiunea pe care, de formă, i-am făcut-o de a primi să dejuneze cu mine nu l-a hotărât să rămână. Severin plecă repede.

Fusei iar singur, cu nesiguranţa mea omorâtoare. Nu ghicise el, oare gândul meu? Uitase numele pe care i-l strigasem, indignat, în urechi, pălmuindu-l cu el? Sau, citindu-l permanent în ochii mei cari nu-l slăbeau, citindu-l pe buzele mele, se ferise anume să-l pronunţe, lăsându-mă să înţeleg că ea, amintirea ei eră care-l alungà?

Până astăzi, — deşi au trecut ani de zile, — nu ştiu, deşi Dagmar a murit de mult şi Severin, singur Dumnezeu ştie dacă mai e printre vii...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trebuia negreşit să găsesc mijlocul de a vedea pe Dagmar, şi întru descoperirea acestui mijloc îmi frământai mintea îndelung.

Cea mai uşoară cale era firește aceea de a-i face o vizită, după ce, fără nici o greutate, i-aş fi aflat adresa. Dar descoperii destule considerațiuni cari mă făceau să nu îmbrățişez prea bucuros o asemenea soluțiune.

Calculul meu era din cele mai neașteptate: mă temeam să nu aflu cu o zi mai curând ştirea pe care nu puteam lăsa să n'o cunosc, şi înclinam uneori să amân la nesfârşit momentul în care aveam să aflu ceeace de o sută de ori dorisem să ştiu numai decât.

Pe de altă parte, felul nepotrivit în care plecasem după ce o cunoscusem pe tânără, mă oprea de a-i face o vizită, atâta vreme cât încă nu găsisem o explicațiune acceptabilă a neașteptatei mele procedări.

Şi, afară de aceasta, nu uitam să mă întreb, cum şi cât ar fi putut ea singură să-mi vorbească, ştiut fiind că sub nici o formă nu mă puteam crede îndreptățit să-i cer o destăinuire.

Din frământarea mea, ieşi, în cele din urmă, cu trudă, planul unei acțiuni indirecte, plan pe care, nu prea târziu, reuşii să-l pun în aplicare anume în formele pe cari mi le hotărâsem.

Curmai brusc întârzierile mele noaptea în oraş şi, în melancolicele seri ale toamnei care revenise, găsii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
mdrr.transilvania.ro/mdrr1901-1932

în poezie o absorbantă îndeletnicire și o ușurare a inimii.

Ca dintr'o singură mișcare, ca dintr'o țâșnitură, răsări poemul de care vorbesc înainte de a povesti scurta mea ședere la Balcic.

Intr'un cadru care poate fi statornicit, după voință, în evul-mediu sau în zilele noastre, pusei pe un tânăr prinț de 20 ani, încins cu spadă și înfășurat în pelerină, să caute pe domnița gândurilor sale, întrupată de o tânără ducesă, pe care odată, într'un ceas de visare, o văzuse aievea înaintea ochilor.

Mă jucai cu dorurile și cu suspinele lor pe versuri de toate măsurile și după o pasionată rătăcire a prințului care și părăsește palatul, însoțit de un bătrân sfetnic, îi făcui să se găsească într'o noapte cu luna și să se 'mbrățișeze, într'un imn de slavă cântat iubirii netrecătoare.

Bătrânul însotitor, care avea încă rolul de preceptor al prințului, pe deoparte, iar pe de altă parte vrâstnica mamă a ducesei fuseră personagiile cari mă lăsară să 'nfățișez, în versuri grave, cugetul maturității care se 'nduioșează deși știe unde duc toate visele de iubire.

Iar un grădinar dela curtea prințului și servitoarea ducesei îmi îngăduiră să arăt că nici o deosebire nu-i între simțimintele a două tinere făpturi ursite să poarte coroana și între simțimintele a două făpturi din personalul domestic, atunci când au cam aceeaș vârstă. Ii aruncai și pe aceștia doui din urmă, unul în brațele altuia, la zece pași depărtare de aristocratica pereche, lăsând ca bătrânele personagii, stând la mijloc, să se bucure de frumusețea minunii săvârșite de amor într'un parc scăldat de lună.

Poemul, — v'am spus, — a apărut mai târziu în revista „Societății de educațiune estetică".

In ziua când fu gata, făcui ceeace nu mai făcusem niciodată până atunci cu niciuna din lucrările mele:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

organizai o lectură acasă la mine, într'un grup de invitaţi.

Dagmar şi Severin trebuiau să fie şi fuseră, firește, cei dintâiu pe cari îi aveam în vedere. De prisos să mai spun că, afară de ei, nimeni nu mă interesă. Aveam să-i văd, sub ochii mei, faţă 'n faţă, acasă la mine! Şi n'aveam să-i slăbesc o clipă!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Citiĭ lucrarea mea în salonul mare, cu toate lămpile aprinse şi cu ferestrele deschise, în mijlocul unui grup pe care-l voiseм anume foarte restrâns.

Căutasem ca lucrul să decurgă într'un cadru intim, pentru că mi se părea cu totul nepotrivit să aibă alt caracter, şi pentrucă voiam să-mi reduc cât mai mult câmpul de observaţiune.

Noaptea eră caldă şi limpede, îmbietoare la vis.

Venise vechiul meu prieten, avocatul cu o foarte frumoasă situaţiune Radu Mălureanu, cu soţia lui — o pereche puţin comună — amândoi preocupaţi de creşterea a nu mai puţin de şeapte copii, şi despre care eu cel puţin vorbeam totdeauna cu o sinceră admiraţiune; năltuţ, brun şi cu ţinuta energică, acest om, înzestrat cu o putere rară de muncă, eră un viu contrast cu soţia sa, o femee scurtă, grasă, foarte liniştită, preocupată de puţin vrâstnicele odrasle rămase acasă, cărora mă miram totdeauna cum de nu le uită numele. Curagiul de a avea atâţia copii m'a pus totdeauna pe gânduri.

Ziaristul Radian, om de litere în acelaş timp, de care mă legă o vechie amiciţie, şi pe a cărui înţelegătoare judecată puneam un deosebit temeiu, era de faţă. El însoţea pe domnişoara Emilia Urmuz, cunoscută şi fermecătoare artistă înapoiată decurând şi al cărei nume Parisul îl consacrase recent.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mihail Ștefaniu, mare proprietar în Craiova, — în acel oraș care mi se pare că adăpostește cel mai mare număr de milionari — om între două vârste și agreabil tovarăș în nenumăratele nopți albe în cari amândoi „distilam" viața, sosise, cu înfățișarea-i sărbătorească și riguros îngrijită. El descindea, cu gesturi studiate, din luxosul automobil deschis tip „landaulet" pe care se mândrea că, în acea vreme, nimeni altul nu-l mai avea în București.

Din cercul în care mi trăiam viața, alesesem cu plăcere pe un distins muzicant care, interesat de lucrarea mea exprimase via dorință de a găsi în ea libretul unei opere. Gabriel Ioaniu, care trecuse de 50 de ani, era unul dintre elevii de seamă ai lui Vincent d'Indy, acel maestru al contrapunctului, și avea o înfățișare care te făcea să-i ghicești imediat natura ocupațiunii: o figură rotundă și brună, cu maxilarele drepte, cu ochi adânciți, vii și norvoși, împrejurul capului pleșuv cu un fel de coroană cenușie de păr care-i înconjură craniul pornind de la tâmple spre ceafă. Personalitate de prim ordin, autor al mai multor compoziții, între cari și un minunat poem simfonic românesc, țara noastră nu prea avea ce face cu un asemenea om în acea vreme și Ioaniu îmi mărturisise nu o singură dată durerea pe care o simțea de a se vedea nelalocul lui între ai săi și de a găsi așa de redus orizontul muzical dela noi. Se statornicise în Franța, unde era în legătură cu cele mai de seamă ilustrațiuni ale vremii, și venea doar din când în când în țară.

Ascultând rugămintea pe care i-o făcusem, Gabriel Ioaniu aduse cu el pe nepoata sa Ludovica Ioaniu, o tânără debutantă pe scena primului nostru teatru, unde atrăsese via luare aminte a cunoscătorilor de artă.

Dagmar veni cu tatăl său, într'o trăsură închisă. In momentul când îmi întindea mâna, crezui că-i surprind o privire cercetătoare pe care o aruncă asupra invitaților sosiți. Purta o toaletă neagră, cu gulerul înalt.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

„à la Marie Stuart", care-i dedea o înfățișare de forțată maturitate.

Poate că aceasta contribui să-mi dea impresiunea că liniile feței îi sunt trase, fără aerul copilăresc pe care i-l știam.

Imi mulțumi pentru cinstea pe care găsea că i-o fac prin invitațiunea din acea seară. Eu mă grăbii să-mi cer iertare pentru subita mea dispariție, asupra căreia fusei bucuros să văd că nu insistă de fel — când d. Flavien cerea celor de față îngăduința de a se retrage, nesimțindu-se bine, urmând ca guvernanta s'o însoțească pe tânără la înapoiere.

Condusei pe bătrân până la scară și, revenit, rămăsei o clipă în ușe, neobservat.

In salonul plin de lume, Dagmar, cu rochia ei lungă și în linii severe, mi se păru altă făptură decât aceea pe care o cunoscusem și o adâncisem în inima mea.

O urmării atent în grupul în care se fixase, discutând cu Ioaniu și cu Ludovica, și mă simții nemulțumit de ea. Mă sfâșia simțimântul că viața ei e depărtată de a mea, și ca străină, negândindu-se la ceace putuse să-mi fie pe malul mării, când, în acel ceas rece și umed, încercase să sape în nisip desnădăjduitoarea inscripție pe care apa o înecase hohotind. Făceam până și nebunia de a mă mira că se'mbrăcase așa cum o vedeam, închipuindu-mi că nu putea avea alt aspect decât eterica înfățișare pe care i o cunoscusem.

George al meu, mândru și fericit, trecea printre invitați cu mișcările cele mai țapene și mai solemne cu putință, oprind în fața fiecăruia tava purtată de mânușile-i albe. Ajungând lângă Dagmar și oprindu-se înaintea ei, tânăra, — refuzând să se servească — avu o mișcare caș cum ar fi voit să-l întrebe ceva ; se stăpâni însă și mă căută cu ochii.

Mă găseam într'un colț, de unde o priveam mereu,— mirat în acel moment eu însumi de întârzierea lui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Severin. Mălureanu, răspunzând unei idei pe care o formulasem numai ca să pot rămâne de vorbă cu el, îmi expunea o teorie a lui, destul de ciudată, cu aplicațiuni din mecanica socială, raportându-se la numeroasa sa familie în care găsea, — cum eră și firesc,— un stimulent mereu viu al activității pe care o desfășură.

Rugată de mine, Dagmar se așeză, cu mișcări obosite, la pianul deschis ; sfârșea un vals pe care-l începuse plimbându-și degetele pe clape la 'ntâmplare, când Severin intră, precipitat, cerându-și iertare. Strânse mâinile tuturor celor de față și veni în urmă de tot la piano, unde rămase 'n picioare, lângă Dagmar care ședea pe scaunul rotund cu spatele spre lume.

Il priveam fix.

Tânăra îi vorbi cu capul puțin întors spre el, către stânga.

Severin îi răspundea, zâmbind pe jumătate, desfăcând mâinile, cu mișcări largi în cari mi se părea că o ridicătură din umeri revenea prea des, în timp ce fata stă mereu cu ochii asupra lui.

Ștefaniu, între mine și Radian, ne povestea fericita descoperire pe care o făcuse de curând în persoana unui nou prieten, aristocrat de rasă — conte, mi se pare, — secretar al unei legațiuni din Capitală, pe care regretă că nu l-a adus cu el. Nu putui deosebi astfel nimic din cuvintele pe cari Severin le însoțea cu gesturile-i atât de expresive.

In curând el și Dagmar ieșiră și trecură în biurou.

Acolo trebuie să fi fost scena cea mare, — pe care n'o cunosc.

Dagmar reveni întâiu, singură și palidă, și se așeză într'un fotoliu, părând că nu vede pe nimeni împrejurul ei. Severin apără puțin mai târziu, cu țigara aprinsă, clipind des, cași când lumina i-ar fi făcut rău. Privirea lui încruntată părù că se luminează deodată, fixată asupra unui punct pe care căutai imediat să-l

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

descoper. O văzse pe Emilia Urmuz și se apropie de ea zâmbind. Un moment după aceea se întâmplă lucrul care eram singur că se va întâmplă : se așează lângă ea.

După un sfert de oră, începeam să citesc.

In fața câtorva măsuțe pe cari ședeau farfurioare și pahare, bărbații fumau ascultând.

Femeile, instalate comod, aveau atitudini de visare, privindu-și mâinile, fixând cu ochii apele lucitoare ale unei pietre de inel care le fură inconștient privirea.

Dagmar erà aproape de mine, în primul plan, și mă privea, având în dreapta pe D-na Mălureanu și pe Ludovica în stânga.

Citeam rar, pasagii pe cari le știam aproape pe din afară, apăsând asupra cuvintelor și având toată putința să văd împrejurul meu.

In colțul din stânga, Severin, lângă Emilia Urmuz, îi șoptea în ureche, probabil, părerea asupra celor auzite, întreținându-se cu ea vioiu și privind-o insistent, încuviințând zâmbind ceea ce-i spunea vecina sa.

In două rânduri o văzui pe Dagmar întorcându-se discret către el, atentă, fără să aibă aerul că se interesează. Mișcarea ei, de altfel, o socotii chiar eu necesară, de oarece Severin mă făcù să văd că nu e printre cei mai băgători de seamă ascultători : prezența Emiliei Urmuz îi inspiră o vervă care m'ar fi mulțumit poate abia ceva mai târziu.

Povestea tânărului prinț îndrăgostit se desfășură într'o atmosferă diafană, în miez de noapte, într'un singuratic parc luminat, strălucind sub lună.

Ludovica părea răpită ; unchiul ei, Ioaniu, închisese ochii pe jumătate, părând că transpune versurile pe neauzite melodii.

Dagmar se mistuià.

Nu ajunsesem încă la pasagiul la care hotărâsem singura pauză pe care aveam s'o fac, când, din colțul lui, Severin intervenì, spunând că găsește exagerată starea de spirit a romanticului meu personagiu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fusei necăjit de această apreciere pe care o găseam și nedreaptă și ne la vreme venită, și rugai să mai îngăduie încă puțin. Versurile în cari îndrăgostitul meu principe își destăinuià, în liniștea nopții, inima aprinsă, către bătrânul său guvernor, mi se părură mie însumi, — după această opinie înfățișată cu glas tare, — lipsite de culoare și de vibrațiunea pe care voiseм s'o pun în ele.

In pauză, îl ascultarăm pe Severin, care, susținându-și părerea, găsi cu cale s'o atenueze simțitor, reducând-o în cele din urmă la o simplă impresiune de moment, pe care scena următoare i-o schimbase. Am și azi credința că opinia pe care o înfățișase nu erà a lui, ci a Emiliei, care în acea seară voià cu orice preț să vadă lumea printr'o prismă de ironie...

V'am spus că prințul își găsește în cele din urmă pe stăpâna visurilor sale și că acțiunea se sfârșește într'o îmbrățișare a lor, plină de făgăduinți de statornică fericire.

Ajungeam la acest desnodământ, după o citire de trei sferturi de oră în total.

Severin se ridică cel dintâiu, și, slab desaprobat de ceilalți, susținù — de astă dată cu hotărâre, — că sfârșitul e neverosimil, cel puțin ca perspectivă. El întrebuință la un moment, chiar expresiunea „neadevăr dovedit". Il ascultam nemulțumit, dar cu interes, simțind că gândește acum ceeace spune. In curând o apăsare, o turburare mă cuprindea simțit, văzând că argumentarea largă pe care și sprijinea ideea erà cu desăvârșire justă, privind viața în afară de cadrul romantic

George reveni cu tava și cu alte sticle. El pășea cu grije printre invitați, cari, apropiindu-și scaunele de Severin, ca și mine, făcură cerc împrejurul lui, ascultând atenți.

Cu elemente asupra cărora nu erà nevoie, pentru mine, să insiste prea mult spre a le recunoaște ca absolut exacte, el înfățișà însăși crezul meu, vorbind despre nevoia pe care fiecare din noi o are de a fi cât mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

departe de obiectul dorit, singură condițiune care dă acestui obiect caracterul de ideal.

Mălureanu mă impresionă aproape dureros când intervenì spre a combate această opinie; făcu acest lucru, de altfel, cu singurele elemente existente și cari nu dărâmau de loc principiul: el pomeni de educațiunea asemănătoare a celor două părți, de o concepțiune socială identică și de o comunitate de interese în viitor, cari pot legà pe soț și soție într'o fericită conviețuire.

Severin se grăbi să scoată în evidență caracterul convențional al unei asemenea uniri, care nu mai e în nici un caz amor. Ochii îi scânteiau, și-și umplea mereu paharul, în timp ce Ștefaniu se declara total de acord cu el. Mă temui că personalitatea lui combativă și îndrăsneață avea să izbucnească într'o formă care putea să fie nepotrivită pentru locul unde se găsea, și-l privii lung, în dorința de a-l face să înțeleagă.

El prinse sensul privirii mele îngrijate.

Se ridică și, râzând, se scuză pentru formulele tari pe cari le găsise la 'ndemână, dar pe cari nu le recunoștea mai puțin adevărate și, voind să rezumeze, își preciză în acelaș timp gândirea în cuvinte cari simțeam că trebuie negreșit să bleseze pe cineva. Niciun mormânt, — zise el, — nu îngroapă dragostea mai adânc și mai definitiv decât căsătoria. Nălucă după care simțurile noastre gonesc înebunite, și care vedem că ne scapă tocmai atunci când credem c'am prins-o în brațele noastre larg deschise, — aceasta e amorul. Prin dorință, obiectul dorit ne leagă și ne dominează; noaptea ne îngroapă și-l îngroapă atunci când, decăzând din rândul idealurilor, el se rânduiește în întristătorul cadru al satisfacțiunilor avute.

Dagmar, care-l urmărise în toată vremea, încordată, cu ochii surprinși și cu o cută de durere de împrejurul gurii tremurătoare, deveni subit de o paloare mortală. Ea făcu o mișcare caș cum ar fi voit să scoată un ge-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mât sufocat, și D-na Mălureanu se grăbi s'o susțină să nu se prăbușească.

Incrucișai brațele, cu cugetul aiurit, în fața acestor două mărturisiri cari se făcuseră complet, sub ochii mei, una după alta...

O indispoziție generală cuprinsese pe toți ; fiecare dorea să se vorbească despre altceva, și eu mai mult decât oric'ne.

Propunerea de a ieși în grădină fu binevenită și îmbrățișată de toți.

Rămăsei o clipă singur în salon, și, hotărât să-mi urmez invitații, stinsei luminile, voind să sporesc farmecul discret al grădinii în umbră.

Lăsai aprinsă, pe masa pe care citisem, o singură lampă portativă.

Eram adânc turburat de descoperirea pe care în fine o făcusem și de teoria formulată de omul care, fără voia lui, erà atât de vinovat față de Dagmar.

Judecata mea țipă în mine că eu nu cred altfel decât el, și că tot ce spusese nu era decât adevărul adevărat. Atunci pentruce mințeam? Pentruce falsificam o realitate evidentă, de care eram conștient și pe care nu puteam cu nici-un chip s'o neg? Dece?

Lăsându-mă pe un fotoliu, cu capul pe mână, mă afundai în gânduri în semi-întunerecul pe care l făcusem.

Arta, — această îndeletnicire care, la urma urmei, este ceva cu desăvârșire de prisos — este ea oare, negreșit, viața idealizată? E, poate, doar mijlocul de a ne rupe din noroiul realității comune, croind lumii alte forme, dictate de cugetul nostru mâhnit de moarte. Dar atunci ea este tocmai antiteza vieții, care'n aspectele ei reale o desminte în modul cel mai flagrant...

Deasupra tuturor acestor gânduri ale mele plutea, ca o prăbușire, noțiunea că Dagmar e pe veci nefericită. Ca o apă fără zăgaz, venind din tot locul, și copleșindu-mă, valuri de tristețe curgeau peste mine...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Glasurile invitaţilor se auzeau acum sub ferestre'n grădină, râzând sgomotos. Ah! iată oameni cari nu luau viaţa în tragic.

Ridicai deodată capul, tresărind.

La o uşă din stânga mea, o umbră înaltă păşi încet cu paşi frânţi, prin semi-întunerecul largei încăperi, şi căzu pe o canapea înăbuşindu-şi plânsul înecat.

In întunerecul unde mă găseam, nu mai respiram: Dagmar îşi frângea mâinile, gemând stins, cu faţa ascunsă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O scurtă clipă de șovăire, și mă ridicai.

Pășii spre ea, încet.

Nu mă auzi venind.

Fusei lângă ea, și, cu durere adâncă și mută, înfiorat ca de priveliștea propriei mele fericiri apuse, îi atinsei mâna, ușor ca într'o mângâiere : — Copila mea !

Glasul meu însuși plângea, suferind nespus. Speriată, ea lăsă să-i scape un țipăt sec.

O reținui prinzându-i mâna, blând, mângâîndu-i cu amar acel neprețuit păr, aurul frunței ei de osândită.

Mișcarea mea, vocea mea scăzută, privirea mea, îi spuseră că totul îmi e cunoscut. Glasurile se auzeau mereu afară, vesele și înfiorătoare, căzând peste liniștea neagră în care se desfășură, zguduitor, această scenă mută.

Privii temător spre ușă ; cineva putea să intre pe neașteptate. Aprinsei încă o lampă pe o etajeră, și o ajutai pe Dagmar să se așeze lângă mine, la masa unde ședea încă deschis poemul pe care, fără ca ea să știe, inima mea i-l închinase cald.

Îi vorbii repede. Stăruii să-și treacă iute puful cu pudră pe obraz și, îngrijat că ochii ei ar puteà face să se bănuiască tragedia care o zdrobea, o silii s'aprindă o țigară.

Ca pe altă lume, ea se supunea, ascultându-mă, executând mașinal, cași cum o greutate imensă, căzută în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

creștetul capului, i-ar fi lăsat conștiința numai pe jumătate.

Elaborasem, subit și îndrăsneț, un plan următor căruia voiam să-i redau — cine știe pentru cât timp — locul în inima lui Severin care, n'aveam nicio îndoială, în acest moment, solicită, cu mijloace de temut, grațiile Emiliei Urmuz.

O implorai pe Dagmar să nu facă nimic altceva decât, în momentul când lumea va fi reintrat, să joace pe îndrăgostita de mine.

Ea mă privea, mirată, neînțelegând, făgăduind, sfârșită.

Amândoi, cu țigările aprinse, mergând la braț, apărurăm în grădină. Prevederile mele se adeveriau.

Emilia era prinsă la mijloc, între Ștefaniu și Severin, ambii cu un zâmbet curtenitor pe buze, cu mâna pe inimă, inclinați să-i pună la picioare împărății cari nu le aparțineau.

O așezai pe Dagmar la o masă unde Ioaniu vorbea despre prima reprezintare a „Misterului Sfântului Sebastian" al lui D'Annunzio, și aștteptai, îngrijorat, până când o văzui că duce la gură o linguriță de înghețată.

Imediat după aceea aprindeam o țigară chiar dela țigara pe care Emilia Urmuz o avea în mână.

Rămăsei în acest grup. O rugai pe Emilia să spună o scenă din unul din rolurile femeilor ibseniene.

In grădină, intreaga societate auzi o impresionantă scenă din Hedda Gabler, redată cu o putere și o expresivitate în adevăr neobișnuită.

Severin avù prilejul să vorbească de o interpretare strict personală a sa asupra femeilor ibseniene în cari nu vedea decât niște halucinate, dornice adeseori de plăceri în afară de o căsătorie care le plictisește.

Reintrând, Dagmar venea și se așezà pe o causeusă lângă mine. Mă oprii anume asupra unui subiect ales, asupra personagiului imaginar, acea femee adorată și inexistentă, prezentă în văl de umbre în toate operele poeților, în toate vremurile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ascultându-mă, copila plecă spre mine dulcele ei cap, atât de aproape, încât îi simțeam uneori respirația. În trei rânduri m'am mișcat înclinându-mă spre ea, fericit ca o viță a părului ei să-mi atingă obrazul în treacăt.

Severin era acum singur cu Emilia, plin de o vervă nesecată, nesfârșită, ocupat să-i spună lucruri serioase, judecând după figura lui și după tonul încet al amândorora.

Vorbeam cu Dagmar tandru, cu tremurări de glas, scăldând-o în mângâieri aproape materiale, năpădit de o tristă bucurie izvorâtă din conștiința unei jertfe și a unui doliu.

Ah! această neagră fericire, acest noroc de plâns, de a-ți spune inima într'o replică convenită de mai 'nainte și de a îmbrățișà prin fraudă, făcând acelaș întristător lucru pe care-l fac jefuitorii nedemni ai unui rănit căzut în drum! Surâzător în mijlocul mizeriei mele înalte și de nimeni știute, îmi jucam rolul cu înfiorătoarea căldură a omului care vede că trebuie în curând să se afunde în întunerec, cu liniștea înălțată a inimei fără de nicio nădejde, liber să spun atunci, doar în șoapte cari trebuiau să pară mincinoase, adevărul care niciodată nu-mi era îngăduit să-l spun altfel.

Tânăra, câștigată de cuvintele mele, ascultă o pasionată declarațiune de iubire.

Nu pot precizà dacă uitasem într'adevăr de Severin, sau dacă doar îmi spuneam că nu mă interesează.

In orice caz, el își semnală prezența deodată, pe neașteptate, în modul cel mai nebănuit. Neobservat, se apropiase de mine și, ascultând, îmi auzise ultimele cuvinte,—înțelesese că sufletul meu e sfâșiat. Il văzuĭ, în dreapta mea, numai la o jumătate de pas, în picioare, cu amândouă mâinile în buzunar, râzând batjocoritor.

Dagmar păli când îl văzù depărtându-se; privirea mea o reținù totuși în loc, cu hotărâre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Reușisem să-l lovesc bine. Dar socoteam că lovitura nu e întreagă.

Strângând cu furie țigara în dinți, Severin se așează la piano și, izbind clapele să le desrădăcineze, îl auzii cântând, sacadat, aria „La donna e mobile".

Și când din nou îndreptă, de acolo, asupra noastră, privirea lui rea, direct batjocoritoare și plină de ură, îl făcui să vadă o scenă, pe care, cu Dagmar, o jucam într'o discrețiune afectată.

După cererea pe care i-o șoptisem din adâncul inimii speriate, tânăra îmi oferea, cu o grație subliniată și prelungită, buchetul de violete pe care-l purtă în cordon.

In săritura făcută de Severin spre a se ridică, citii toată furia brutală a animalului care-și vede prada smulsă și care vrea să se repeadă asupra adversarului să-l răpună. In ochii lui, repede clipitori, ardea flacăra egoismului îngenuchiat, gata de răzbunare.

Râsei, la rândul meu, și sărutai cu pornire mica mână pe care Dagmar mi-o întindeă, în aplauzele grupului întreg care ne privea în acel moment.

Atât voisem, — pentru ea.

Tot ce ar fi fost mai mult, ar fi fost pentru mine, pentru fericirea mea care nu erà îngăduită.

Mă ridicai dela locul meu, cu o tăcută și sălbatică satisfacțiune.

Doamne! Cum aș putea să înfățișez limpede un lucru așa de greu de cuprins în vorbe? Și totuși, voesc să știți! Mă gândesc doar la un exemplu, singurul care ar putea să vă facă o idee despre omul care eram eu atunci: Vă închipuiți ce trebuie să simtă un frate sau o rudă de aproape atunci când primește ca, din sângele lui viguros, să se introducă în vinele unui bolnav scump, care se stinge din lipsa globulelor roșii?

Ah! și aci erà vorba tot de o transfusiune, cu singurul avantagiu pentru mine — aș putea zice — că-mi dăruiam sufletul, iar nu globulele roșii ale sângelui!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Transfusiunea, Doamnă, izbutise pe deplin.

V'o spun, nu ca pe o credință pe care o am, ci ca pe o certitudine nesusceptibilă de nici discuțiune.

Căci, după o jumătate de oră, când lumea plecă, Dagmar, ajutată de mine să și îmbrace haina, mi-a șoptit în fugă doar aceste cuvinte, cari m'au umplut de o amară și barbară mândrie: „Tot mă iubește! Adineauri m'a insultat!"

Și mâinile i amândouă prinzând mâna mea,—această nesigură mână care vă scrie rândurile pe cari le citiți acum — au apăsat-o lung pe inima ei, pe care am simțit-o bătând repede... Mâna mea, pe inima ei!

Ah! Doamnă, iertați-mi înduioșarea unui asemenea moment!

Plăteam, în urmă, ceeace dădusem.

Singur, singur de tot, în tăcuta încăpere unde până atunci fuseseră oameni sgomotoși și se încrucișaseră aprinse patimi vii, am rămas cu mintea rătăcită și cu ochii spăimântați, ținând în mână buchetul de violete pe care mi-l dăduse jucându și înșelătorul rol rânduit de mine. M'am văzut cu o groază rece, în picioare, în umbra profilată pe perete, nemăsurată și diformă, cu mâna îndoită, întinsă în gol. Și atunci, cu un glas care tremura, plângea și cânta, am vorbit cu umbra mea diformă, mișcând mâna. — Cu cine aș fi putut eu să vorbesc?.. — I-am spus: Sst! Taci! Numai tu și cu mine știm! Să nu-i spui niciodată! Taci! Ea nu știe!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iarna căzù peste cea mai sarbădă lume şi mă prinse'n braţele ei de reci posomorâri, cu amarnice şi interminabile nopţi, de cari fugeam, plin de temeri şi de conştiinţa rătăcirii în pustietăţi. Fugeam de aceste nopţi, cum fugeam de mine şi de tot ce aş fi putut să fiu eu însumi. Privirile pe cari le-aş fi aruncat în urmă m'ar fi indignat: percepeam doar spectacolul unui act nedemn pe care viaţa îl săvârşea cu brutalitatea liniştită a unei bestii atotputernice, gâtuindu-şi victima, sau regăseam pricinile unei înduioşeri care erà o umilitoare plecare a frunţii către pământ.

Două nuanţe noui îmi colorau distinct conştiinţa, caro-şi schimba fundamental direcţiunea.

Evidenţa conformaţiunii mele intime mă punea ca înaintea constatării unei infirmităţi, a unei vitioase alcătuiri izbucnind în această statornică lipsă de armonie lăuntrică.

Deasupra acestui aspect nou pe care eram constrâns să-l constat, plutea, nimicitor, suflul care-mi vorbea de zădărnicia celor mai temeinice simţiri şi năzuinţi omeneşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In această epocă, sintetizai pentru întâia oară existența noastră într'un singur cuvânt care mă mulțumi ca un întreg sistem de gândire : Zadarnic ! Evoluțiunea mea sufletească se făcea în mod normal, ajutată de acelaș cadru îndoliat de până acl : Progresam în negațiunea din care n'aveam să mai ies niciodată.

Ușor de înțeles că această nouă cristalizațiune interioară concordă cu aspecte de viață exterioară deosebite de cele de până atunci.

Un simțimânt de demnitate, — regăsită aș putea zice, numai datorită certitudinei că ochii D-voastre se vor opri asupra acestor pagini,—un fel de pudoare pe care de mult voesc s'o svârl ca pe un bagaj de prisos, dar care revine azi când vorbesc cu D-voastră,—mă îndatorează să schițez cât mai sumar felul meu de a trăi din acea vreme. Trebuie să încerc, încă odată, o caracterizare numai indirectă și prin perifrază.

Reușii, Doamnă, să-mi spun și să cred că, la urma urmii, viața n'are în ea nimic și pe nimeni demn de respect, că niciun element nu e de luat în seamă, afară doar de clipa pe care o parcurgem...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ca să mă vedeți, gândiți-vă, vă rog, la grupuri de bărbați cari fac dintr'o asemenea neagră formulă un crez practicat țipător și necruțător, într'un cadru pe care intensitatea detracării lor îl cere cât mai pretențios. Gândiți-vă la alcool mult și tare, înghițit, firește, în tovărășia femeilor, în sgomote multe multe și în fum, în mijlocul unui limbaj pe care niciodată n'aș fi avut curagiul de a-l adoptă în vremea când prietenia ce-mi acordați eră cea mai mare a mea mândrie. Completați tabloul cu adunări în apartamente somptuos mobilate prin ale căror groase perdele soarele eră pus sub greaua osândă de a nu pătrunde niciodată, camere de un lux oriental, luminate electric în culori palide și în cari, la piano și viori, se făcea o muzică diabolică, pătrunzătoare și fină ca o otravă. In aceste elegante celule, întinși pe canapele, cu ochii sticloși și închiși pe jumătate, fiecare găsea, lângă mâna-i întinsă, și-și înghițea cu o resemnată și lugubră bucurie galbenă, doza de opium sau de cocaină de mai înainte rânduită.

Ce trebuie să mai adaog ca să înțelegeți ce fel de *club* eră acesta, dela care nu lipseam decât foarte rar?...

Vă văd cum clătinați capul, cu o sfântă tristețe de soră îndurerată, cu privirea încremenită, ca la vederea fratelui zmintit care-și duce încet țeava revolverului la tâmplă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Da. — Mă cufundam în noapte, nervos, palid, cu sacadate bătăi de inimă, cu sufletul turmentat şi cu pumnii strânşi, înţelegând că rămânerea în lumină e un stupid şi inutil martiriu sau un nocuvenit auto-ultragiu.

Asemenea acelui mândru şi obosit estet care domină întreaga lui generaţiune şi care-mi fu un drag maestru al parfumurilor şi al narcoticelor, ca Baudelaire, — bogat şi bolnav rege melancolic al unor ţinuturi peste cari cad vecinice ploi reci. — văzui aievea pe cele trei Doamne create de Quincey : îngenunchiai înaintea „Doamnei Lacrimilor" mele de azi, a „Doamnei Suspinelor" de eri şi implorai pe „Doamna Întunecimilor" rugând-o să mă cuprindă în braţele ei.

Temniţa în care mă încarcerasem de bună voie şi in care ispăşeam doar păcatul că trăiam, avea o tainică dulceaţă care-mi răpea tăria unei încercări de evadare ; nimic nu-mi apărea mai de prisos de cât o asemenea năzuinţă.

Cu gura uscată şi cu ochii arzând în orbite, percepeam şters, în ceasurile de deşteptare, o lume pe care o vedeam tot mai de asvârlit şi care, totuşi, îmi aminteam că voise odinioară să facă din mine un răsfăţat al ei...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Am, din acea epocă, o amintire care m'a chinuit multă vreme și care, la un moment dat, luase proporțiunile unei probleme, deși era pricinuită de un fapt cât se poate de neînsemnat. Ea îmi vine în minte azi din nou, și nu șovăiesc s'o înscriu printre celelate.

Ieșisem din casă de dimineață la ora 10, încheiat la toți nasturii pardesiului și totuși aproape tremurând de frig sub vântul care se pornise de cu noaptea și alungà nourii vineți Picături reci și rare începură să cadă curând, și deschisei umbrela, căutând împrejur o trăsură care nu se vedea. La colțul bulevardului, cam în dreptul Foișorului, lângă grilajul de fier al unei mari case, trecui prin dreptul unei făpturi omenești care, ghemuită, amorțită și doborâtă la pământ, nu reușea să stea pe picioare.

In cea mai oribilă rochie care se poate închipui, o fată cu părul tuns, având cel mult douăzeci de ani, dârdâia amarnic. Sub o vechie pălărie care fusese decatifea, pe un obraz pământiu, doui ochi aprinși se mișcară și priviră în sus, fixându-mă, când mă apropiai. Îi văzui cu dezgust degetele goale, roșii și umflate ca niște răni ieșind din ghetele rupte. Ținui un moment umbrela asupra ei, cercetând-o. In câteva cuvinte, aflai că fusese bolnavă de tifos, că ieșise din spital chiar atunci și că, prăpădită de foame, abia se târâse până acolo, în drum spre casă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Băgam mâna în buzunar şi scoteam două hârtii de câte douăzeci de lei, tocmai când trecea un birjar pe care greu l-am hotărît s'o ia s'o ducă până acasă.

Birjarul s'a luptat singur cu ea; mărturisesc că, în aşa chip mi s'a părut de disgraţioasă, încât n'am avut puterea s'o sprijin.

Plecam mai departe, posomorât, încredinţat că nici

Noaptea târziu, pe bulevardul întunecat...

un argument nu putea dovedi mai deplin păcătoşenia unei societăţi decât faptul nelogic că încă se mai găsesc făpturi omeneşti cari nu au pâine de ajuns. In procesul pe care-l intentam, în minte, organizării sociale actuale, înţelegeam că dacă eventualitatea unei prăbuşiri ar ameninţa-o n'aş face nici cea mai mică mişcare întru apărarea ei. Ar fi fost o absurditate din partea mea. Dar înţelegeam că nu puteam să sprijin pe acei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cari, de pe acum, cu pumnii cei mai mulți, aleargă declarându-se moștenitori. Titlul invocat de ei la această succesiune este hotărît fals, — arogat fără să fie justificat, e smuls din mâna adevăraților succesori, din vina, desigur, a celor din urmă.

Întâlnirea aceasta poate că s'ar fi pierdut, înecându-se în lumea percepțiunilor cari se șterg pe nesimțite, nerechiemate nici odată sub nici o formă, dacă întâmplarea nu m'ar fi făcut să revăd, la puțină vreme în urmă, pe nefericita fată pe care foamea o făcuse să cază în stradă.

Câtva timp în urmă, veneam noaptea târziu, acasă, pe jos, pe bulevardul cufundat într'un întunerec pe care cerul turbure îl făcea și mai adânc. Vântul venind din depărtări reci suflă pe deasupra unei lumi pustii, mișcând rar și făcând să scârțâie dureros o tinichea dintr'un acoperiș sau o firmă care gemea, ori biciuiă scheletele de cărbune ale pomilor răsleți. In lipsa unei trăsuri, mergeam grăbit, cu capul înfundat în gulerul hainei, cu ambele mâini în buzunare. In singurătatea neagră, mă oprii un moment și avusei destulă greutate să-mi aprind o țigară.

Sorbeam din ea, trăgându-mi la loc mânușa în mână, când, la un pas înaintea mea, se strecură o umbră pe care n'o observasem. Ochiul trecut brusc dela lumina vie a brichetei în negrul nopții, nu putea încă deosebi ceva precis. Avusei doar impresiunea că făptura dinaintea mea încetinește mersul.

La mai puțin de un pas depărtare, vedeam curând silueta unei femei, care, într'o lungă haină neagră, se găsi umăr la umăr cu mine.

Îi ghicii capul întors spre mine și avusei certitudinea că încearcă să zâmbească. Vremea și locul, și aspectul general al lucrului, mă făcură să înțeleg că o preoteasă publică a Venerei, fără horoc în acea seară, nu-și putea iertă să se înapoieze singură acasă.

Necunoscuta care, în acel ceas de noapte, mi se ală-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

turase și care, fără să-mi fi văzut fața, mi se oferea nesolicitată, mergând lângă umărul meu în lunga ei haină, mă interesă.

Simții puternic nevoia de a-i vedea figura. Gândurile pe cari vecinătatea ei mi le sugerà păreau că rămân în loc și că nu se pot lega atâta vreme cât n'aveam liniile înfățișării obiectului.

Am o foarte dezvoltată memorie a figurii.

La mica flacără a brichetei mele trasă repede, recunoscui imediat pe nefericita tunsă de acum câteva zile și, consternat, aruncai, mașinal, o privire spre picioarele ei, pe cari le știam cu degetele ca rănile. Nu-i putui vedea picioarele, firește; dar avusei timpul să-i văd cunoscuta figură pământie crispându-se într'un zâmbet de care se credea în stare.

Tăcând, păsirăm înainte, mereu alăturați, în noaptea sălbatecă. Cu un glas scăzut, femeea îmi spuse în cele din urmă câteva vorbe, după o pauză lungă. O întrebai atunci dacă se simte mai bine și, la un pas al ei făcut în loc, marcând mirarea, îi amintii brusc momentul în care o văzusem.

Ea nu se mai mișcă, ci rămase deodată locului, ca pironită, scotând o exclamațiune răgușită. Văzui bine cum privește repede în dreapta și 'n stânga, ca speriată și, cu pași mari, ca gonită din urmă, fără să spună ceva, o rupse de fugă pe o stradă la stânga.

Un automobil greu trecea săltând prin mijlocul străzii, ca unul din faruri aprins, luminând până departe zidurile mari, goale și înalte.

In mănunchiul de raze tari, văzui pe femeea care fugea, ca o fantastică umbră neagră, considerabil mărită, jucând o secundă în proiecțiunea vie, apoi stingându-se, topindu-se în întunerecul de ghiață.

Nu cred să mai văd vreodată ceva care să semene cu această fugă.

De ce fugise, nefericita, care căzuse de foame? Contrastul dintre cele două situațiuni în care o văzusem

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o făcuse să-i fie ruşine, probabil, sau, poate mintea ei percepuse atunci noţiunea păcatului pe care-l făcea şi pe care societatea nu putea să nu-l osândească...

Multă vreme, am găsit purtarea mea de atunci neghioabă; azi nu mai găsesc necesar s'o calific în niciun fel. Rog să fiu crezut însă că atunci durerea ei am simţit-o, aproape întreagă, cu ruşinea ei, şi am regretat că n'am găsit alt mijloc de a o trimite acasă, decât alungând-o.

D vstră, care cu o inimă totdeauna compătimitoare şi mişcată ştiu că priviţi viaţa împrejuru-vă, mă veţi ajuta poate să dezleg problema pe care o poate reprezintă, într'o ordine de idei mai generală, cazul acestei femei: Nu ştiu dacă e scuzabil faptul că se oferea trecătorilor, — în condiţiuni cari dosigur o depreciau total, aşa cum încercase să mi se ofere mie,— sau dacă, în nenorocita ei cocioabă, unde nimeni n'ar fi venit de bună voie,— trebuia să se stingă de foame.

Răspunsul meu, la această întrebare, a fost totdeauna, până astăzi, un răspuns indirect şi prin aceasta, alături de chestiune: Datoria de a ne ţine viaţa, din datorie, mi se pare un lucru monstruos. Am avut dose momente în cari, elemente din afară, determinau în adâncul meu o amară ruşine născută din faptul că trăiesc.

Ah! Mă gândesc foarte stăruitor la necesitatea de a se reface naivele postulate morale atât de ridicule, şi mai ales de a revedea acel comic şi grotesc capitol al aplicaţiunii lor practice,— care e codul penal. Cine-o fi fost farsorul sau dementul care, cel dintâiu, a făcut isprava, mereu repetată de atunci, de a cere omului sărac să fie şi virtuos? Viaţa râde, cu un batjocoritor râs în hohote, de o asemenea erezie.

In acel timp săvârşii o greşeală pe care greu am înţeles-o mai târziu şi care nu era decât dovada profundei mele sdruncinări interioare. Ca de Musset, în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

durerat în mărturisirea lui de a fi pierdut „jusqu'à la fierté que faisait croire à son génie", recunoșteam că mă îndepărtasem complet și aproape cu cinism de simțimântul de demnitate la care, înainte vreme, bucuros reduceam toate îndatoririle mele în viață. Îl pierdusem, sau nu mai mă opream la el, — e tot una.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Intr'o după amiazi, pela ora 4, dormeam adânc, căzut în unul din acele somnuri amorțite, aproape letargice, pe cari organismul îndelung biciuit și încordat le cere, dârz, cum cere pământul, crăpat de arșiță, ploile repezi ale verii.

Groase perdele făceau, ca de obiceiu, noapte deplină împrejurul meu, cu toată calda și lucitoare lumină a zilei de moină de afară.

Mă trezii îngrozit și ca izbit greu în cap, sub mâna lui George, care, apăsându-mă pe umăr, îmi vorbea tare, stând în picioare lângă pat. Deschisei ochii năpădit de o stranie groază, cu impresiunea că un necunoscut vrea să mă ucidă, speriat de această neașteptată atingere și de umbra neagră și înaltă care se ridică, dreaptă, numaidecât lângă mine. Cu un arzător gol în creer și în privire, scosei un țipăt, și, într'o mișcare de desnădejde, vroii să mă apăr: fără să cuget, prinsei cu mâna o scrumieră grea de bronz de pe noptieră, gata să lovesc pe ucigașul necunoscut de lângă mine.

Servitorul, dintr'o săritură, fu la ușă și, întorcând butonul, aprinse lumina.

Tremurând în pat, ridicat pe jumătate, cu ochii dilatați de spaimă, stam fără să-l cunosc, privindu-l mereu, gata să-l lovesc în cap.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Incurcat de înfățișarea mea și, la rându i, speriat, omul îmi explică ceva, în lungi fraze neînțelese, cu gesturi largi.

Cu sforțări, îl recunoscui și izbutii foarte greu să pricep în celo din urmă că, de un sfert de oră, un domn cu înfățișarea foarte turburată, roagă să fie primit să-mi vorbească numai decât. Imi trebuiră câteva lungi minute spre a-mi potoli galopul inimii.

Intinzându-mi un pahar cu lapte, George îmi explică sfios că a refuzat întâi să mă scoale și că s'a hotărât greu, numai având în vedere disperarea care se citea po fața domnului de afară.

Nu putusem legà noțiunile decât cu o dureroasă și neobicinuită încordare, fie din pricina spaimei sau a oboselei, fie din pricina acestui neașteptat vid pe care-l simțeam în creer, — și trebuise să mi se repete lucrul de câteva ori.

O evidentă lesiune internă, reflectată sensibil, mă aruncase într'o prelungită și totală desorientare în timp și în spațiu.

Aprinsei o țigară și cerui să introducă pe omul care mă căuta și pe care-l uram fără pricină.

Intins în pat, cum ședeam ca zdrobit, aveam cu groază dovada materială că nu-mi mai trebuià mult până să ajung o ruină, și mă 'ntrebam, chiar din acel moment, dacă picioarele mă vor sluji când mă voi da jos. Dormeam dela ora șase dimineața, și totuși capul îmi era străin de corp, greu, atârnând ca o bucată de plumb.

In gândul meu neputincios, blestemam pe acest nerăbdător străin și aș fi închis imediat ochii din nou, într'o întunecime care aș fi voit să mă învăluie, desăvârșită, plin de o totală nepăsare pentru lume, pentru toți oamonii lumii, pontru vreme și pentru mine. Dacă aș fi știut că noaptea pe care o chemam e fără de sfârșit, această siguranță nu m'ar fi oprit de a o dori cu deliciu, ca pe o baie caldă, cu mâinile, cu picioa-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rele, cu pleoapele grele și aprinse, cu tot trupul ars și înțepenit, cu întreg scheletul ca descheiat.

Nedoritul personagiu se ivi de după draperia ușii, condus de George.

Clipii des, cu țigara în dinți, privindu-l cu curiositate, nereușind să-l cunosc.

Dar vocea lui, care căuta stăruitor o formulă de scuză, îmi trezi în amintire un slab ecou depărtat și bine cunoscut.

Mirarea mea fu destul de mare când înțelesei că omul mărunt care-mi vorbea erà însuși tatăl tinerei Dagmar, d. Flavien.

Simții că e rândul meu să-i cer iertare, însă n'avui puterea de a o face ; mă concentrai dureros, mirându-mă, privindu-l întrebător și arătându-i un fotoliu, lângă pat.

Rămas în picioare însă, Flavien, precipitat, lipit de pat, mă uimi : el se plecà agitat spre mine, șoptindu-mi ceva, atât de repede încât mi se păreà că se înecă, jucându-și convulsiv capul chel, cu mușchii feței oribil contractați, cu sprâncenele strâmbe și neegale sub fruntea-i numai crețuri. Incercai să mă depărtez, temător, ca în fața unei primejdii, mișcându-mă încet sub cuvertură, cu privirea ațintită în ochii de nebun ai vizitatorului meu, care mă umpleà de spaimă.

Din șoaptele lui, însoțite de această mimică de epileptic, prinsei numele lui Severin, și, într'o fulgerare, înțelesei aproape tot ceeace trebuia să 'nțeleg. Neguri grele se lăsară între mine și aducerile-aminte cari voiau să-mi fie o remușcare.

Izbucnii într'un hohot de râs. Imi răspundeam mie însumi, care nu mai doream nimic și care nu voiam să regret nimic.

Omul înebunit se opri deodată din precipitata și neînțeleasa lui destăinuire, făcută par'că în altă limbă ; sprâncenele-i deveniră două unghiuri ascuțite și capul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

i se sprijini, căzând pe-un umăr, cu urechia întinsă spre mine:

— Știați?... auzii glasul lui, șuerând ca un fluerat.

Râsei, trivial, fără să știu pe cine vreau să insult și pentru ce anume mă răsbun:

— Oh! da!..

Mi se părù că nefericitul sughița, sufocându-se; mâinile lui bătură repede aerul de două ori, ca două lemne strâmbe, și slabul om bătrân se prăbuși greu peste mine, jumătate în pat, și cu picioarele atârnând, izbindu-se cu obrazu-i pungit și osos de genuchii mei strânși.

Mă trăsei de sub el cu o săritură, ca mușcat de un șarpe sau ca de sub atingerea gurii reci a unui cadavru.

Strigai, ridicându-mă în picioare, în pat.

Urlai a doua oară, cu tot părul din cap ridicat.

George al erga.

El mă găsea într'un colț al patului, lipit de perete, cu Flavien neînsufletit zăcându-mi la picioare.

Îl văzui cum îl ridică în brațe, țeapăn, târându-l greu pe covorul peste care vârfurile ghetelor lui negre trăgeau două lungi linii, până la ușe.

Sării imediat din pat și, tremurând, pășii ferit pe alături de locul unde fusese târât.

Desfăcui draperia dela fereastră și privii în stradă,— în ziua luminoasă și umedă.

George, ajutat de vizitiul în livrea, după ce-l sul pe Flavien în trăsura cu care venise, nu-l lăsă să plece. Îl văzui dispărând și înapoindu-se numai de cât cu o sticlă pe care i-o punea bătrânului în dreptul nasului, să respire din ea.

Omenia servitorului meu mă mângâie, și mă 'ntristă, în tăcere, ca o imputare ce mi se făcea indirect.

Fusei aproape mișcat și oricum, bucuros, când, în fundul trăsurii sale, Flavien, după puțin, își deschise ochii suferitori și privi rătăcit împrejur. Imi fu rușine de sufletul meu sterp și las, pe care abia 'l recunoș-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

team. Şi, de pe fereastră, îi făcui semn lui George, stăruitor, să-l însoţească pe bolnav până acasă.

M'am îmbrăcat şi am fugit, ca alungat din urmă de spaime nevăzute. O trăsură m'a dus până la Băneasa, cu vântul tăios în faţă. Simţeam mereu pe genuchi lovitura feţii tari a lui Flavien, care mă făcuse să mă cutremur, şi întreaga scenă îmi revenea în minte, chinuindu-mă.

Nu puteam să uit, simţeam moartea lângă mine, rânjind. Căci moartea bătuse din aripi în casa mea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După câteva ore, seara, la masă, în tovărășia obicinuită, povestind această lugubră întâmplare, reușeam să fiu aproape liniștit. Râzând de spaimele mele trecute, ascultam zâmbind glumele cu subînțelesuri infame făcute de partenerii mei, pe seama părinților naivi cari au fete tinere.

Tovărășia zgomotoasă, aburii alcolului și fumul țigarilor tari, această factice cuirasă, îmi dădeau simțimântul unei siguranțe care constă în depărtarea de propria mea casă și-mi refăceau aparent și vremelnic un curaj pe care-l știam de foarte scurtă durată.

In paharul ce-mi ședea înainte, deșertai tot pachețelul cu praf scos din buzunar, pulberea concentrată în care-mi căutam acum o fericire de animal neștiuitor, dorită ca unda unei ape aducătoare de liniștită iertare și mai ales de uitare neagră. Alungam departe de mine, uneori cu furie, cu gesturi repezi ale brațului drept, încordat spasmodic, o nevăzută făptură hidoasă și batjocoritoare.

In câteva rânduri mă ridicai brusc dela masă, plin de o veselie năzărită deodată, fără pricină.

Imi dădui seamă însă, cu surprindere, că, deși băusem mai puțin ca de obiceiu, picioarele păreau că-mi lipsesc. Ele mi-erau atât de slabe, încât mă făcură întâiu să dau impresiunea unui om care vrea să joace, apoi fui gata să cad.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu coatele pe masă, rămăsei vreme îndelungată sub stăpânirea unei stări de spirit foarte nouă, până la care, gândul nu suia și nu mai ajungea nici un regret.

Zâmbeam, fericit, amintirilor mele din copilărie, revenite pe neașteptate înaintea ochilor, cu o claritate și cu o putere cari mă făceau să râd în gura mare. Intensitatea acestor vechi și uitate impresiuni retrăite viu acum, mă uimea și mă umplea de o veselie într'adevăr copilărească.

Dar repede simții cum neexplicabilul gol lăuntric care mă îndobitocise în momentul deșteptării mele din somn pe negândite, se mărea, lărgindu-se în creer, făcând loc unei întunecimi care huiă prelung. Imagini fără nici o legătură aparentă răsăreau brusc, jucau tremurând înaintea minții care voiă să le prindă, și se ștergeau înainte de a-și fi însemnat conturul precis. O stare de evidentă și covârșitoare toropeală, o prostațiune profundă mă domină câteva minute mai târziu. Din incertitudinea în care mă ștergeam nimicindu-mă, în tresăriri și râsete isterice, îmi amintesc doar de faptul că un chip revenea, într'un noian de halucinațiuni erotice: Dagmar. Privirile mele rătăcite, chemând-o, erau nesățioase și pângăritoare...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mă înapoiam acasă în zori, căzut în fundul unui automobil al cărui conducător se purtă cu mine cum te porți cu un alcoolic necumpătat.

Două știri mă așteptau, amândouă tari ca două izbituri în creștetul capului.

George mă înștiința că, la mai puțin de o oră după ce fusese dus acasă, Flavien murise: într'o nouă criză pe care o avusese, inima-i se oprise definitiv din mers. Asupra cauzelor, servitorii nu aveau nici o îndoială.

Pentru că Dagmar, părăsise casa încă din ajun, lăsând o scrisoare în care arată că a plecat spre Paris cu Severin.

Bătrânul murise în brațele servitorilor, cari se priveau aiuriți, ca în fața unui adevărat și total dezastru.

In moleșitoarea căldură a încăperilor închise, cu capul plecat, am ascultat atent, crud și fără tresărire această dramă, ridicând la urmă din umeri, dobitocește, în neputință parcă de a aprecia just ceeace mi se spunea.

Simțeam doar că nimeni nu mai însemnă nimic, când eu însumi existam în formele îndoelnice în cari existam.

Vorbeam singur și mă ascultam, ca spre a mă încredința că sunt acolo, și priveam ca niciodată până atunci toate inexplicabilele și inutilele lucruri dimprejurul meu.

In faptul zilei, mi se păru că aud pe undeva, în apropiere, șueratul sirenei unei fabrici, chemând pe mun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

citori la lucru. Începui să râd ca de un non-sens definitiv, simţii realitatea rămasă departe jucând în linii tremurătoare...

Lângă mine era o sticlă de coniac, pe care o golii pe jumătate, vorbind mereu singur. Căzui pe pat, cu sensaţia ascuţită şi ciudată că mă distram, că mă desagregez, că bucăţi din mine, rupându-se, se ridică în aer, învârtindu-se sub propriii mei ochi miraţi.

■

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ceasurile trăite mai târziu erau ceasuri cari şi azi mă înfioară.

Deschisei ochii către amiazi, stăpânit de o ustură-toare sfârşeală, cu facultatea de a aprecià unde mă găsesc deplin absentă. Aprinsei lumina cu un gest ma-şinal şi rămăsei în pat, uitându-mă rătăcit împrejur.

Ochii mi se opriră, ca de obiceiu, pe marea oglindă pe care o aveam în dreptul patului, oglindă în care, cu un strigăt de teroare, constatai că nu reuşesc să mă văd decât parţial, caşi cum pete mari mi-ar fi stat pe retină, împiedicând reflectarea în întregime a obiec-tului privit.

O sensaţiune de întunecoasă şi nimicitoare nelinişte mă cuprinse, cu un frig pe care niciodată nu-l mai simţi-sem şi care mă făcea să-mi mişc spasmodic, fără voie, ambele picioare, de sub genunchi.

Cu degetul apăsat pe sonerie, aşteptai, cu ochii mari de spaimă, ca lovit cu o greutate în ceafă.

Un fel de nevăzute animale mici şi supărătoare păreau că îmi aleargă pe sub pielea mâinilor şi a picioa-relor. Nu reuşeam să-mi revin.

Servitorul se oprise lângă mine şi voii să-i vorbesc, dar, dintr'o săritură, fusei aproape ridicat, când băgai de seamă că nu găsesc cuvintele de cari aveam nevoie; mă auzii doar bâiguind, scoţând sunete nearticulate şi neinteligibile, sub privirea încremenită a lui George.

Un fulger aruncă o lumină scurtă şi frântă în tur-burarea minţii mele rătăcite ce se'ncordà, încercând să se strângă, în sforţări năpraznice, carl-mi umpluseră fruntea de sudoare în răstimpul unei singure clipe fără de pereche. Voii să spun că sunt bolnav, greu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bolnav, şi de astădată mugli, ducând mâna la frunte.

Pricepui că sunt pierdut şi că mă sfârşisem.

Urlând în faţa conştiinţei stingerei mele, blestemai viaţa pe care voisem s'o răpun, dar care mă sfărâmase astfel ; cu faţa ascunsă în perne, muşcai din pânza lor sfâşiind-o, cu ochii în lacrimi.

In acel moment, totul erà în mine claritate şi profunzime, atâta claritate şi profunzime câtă îmi trebuia ca să 'nţeleg cât de adânc şi cât de definitiv căzusem.

Dece preferasem o stingere lentă şi deghizată, în locul unei sinucideri formale, care m'ar fi scutit de nedemnitatea unei agonii de demenţă ?

Abia târziu, când nesperate împrejurări mi-au redat puterea să mă socotesc refăcut, mi-am dat seama că la acea vârstă a mea, la treizeci şi ceva de ani, lumea avea încă pentru mine, în mijlocul multelor şi feluritelor ei orori, farmece pe cari nu le puteam zvârli Desgustul meu de viaţă, care mă aruncase în braţele unei atari desnădejdi, mi-a apărut adeseori, în urmă, ca rezultatul unei atitudini voite, ca efect al continuei şi afişatei mele singularizări.

După două ore, servitorul meu revenea, grăbit, aducând cu el pe medicul profesor universitar Olimpian, unul din prietenii mei.

Mă găsiră în bae, cu ferestrele larg deschise, dârdâind sub duşul rece sub care mi ţineam capul.

Ţin minte că bătrânul profesor, care nu ştia ce e cu mine, după ce m'a ascultat atent în greoaia expunere pe care abia reuşeam să i-o fac, cu sforţări desnădăjduite şi cu gesturi frânte, şi-a făcut cruce când a auzit că seara înghiţisem nu mai puţin de cât două grame şi jumătate de cocaină.

Cum şedea la biuroul meu, ascultându-mă, omul de ştiinţă privì liniştit în sertarul pe jumătate desfăcut unde aveam un revolver.

Cu un gest calm şi fără să spună un cuvânt, el luă arma, se convinse că e încărcată şi, ridicându-se, mi-o întinse, într'o mişcare elocventă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Am întors capul, scuturat de fiorul pe care mi l-ar fi pricinuit atingerea unor reci lanțuri de fier de șira spinării.

Și l-am rugat desnădăjduit să se ocupe de mine de aproape, să nu mă lase.

Nu voiam să mor. Aiurând de pe acum în mizeria umilitoare în care mă prăbușisem afund, voii să știu dacă mai e chip să scap de neagra nebunie care se anunțase, de înfiorătoarea disoluțiune a personalității mele morale, pe care o vedeam atât de înaintată. Medicul îmi vorbi îndelung de afasia totală, de demența inevitabilă care avea să succedeze iminentei scleroze parțiale a uneia din arterele cerebrale; el încercă să mă convingă că totuși s'ar putea să nu fiu definitiv condamnat. Stărui, și fu din nou posomorât și fără nădejdi, când îi povestii, mai mult prin semne, convulsiunile epileptiforme din ultima vreme, clasice în abuzul cu această categorie de toxine, convulsiuni cărora nu voiseam să le dau luarea-aminte cuvenită unor atât de lugubri mesageri.

Olimpian plecă încruntat și neputându-și stăpâni mirarea-i nemărginită.

Eram încredințat că totul e pierdut pentru mine, că ruptura lăuntrică produsă nu va face decât să se mărească. Îngenuchiai cu fiori înaintea Dumnezeului pe care-l huliseăm, și-mi împreunai mâinile, cu obrajii în lacrimi. Vitalitatea era încă prezentă în mine, într'o proporție care nu-mi îngăduiă să mă pregătesc, viu încă, pentru îmormântarea mea.

Aceasta e singura explicațiune reală a faptului că nu găseam atunci puterea — care totdeauna știu că nu mi-a lipsit — de a mă hotărî pentru moarte. Iar absența dorinței de a sfârși frumos — într'un chip pe care curajul l-ar fi făcut și elegant și nobil în acelaș timp — eu, care mă cunosc, n'o pot pune decât pe seama unei profunde obliterațiuni, a unei sensibile vătămări a însăși temeliei facultății de a vol.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Greu am să pot uită pe George, care, rămas lângă mine, se ținea să nu plângă, mușcându-și buzele, cu un nestăpânit tremur nervos al muschilor întregii fețe. Acest nefericit și bun suflet îmi arătă atunci, deodată, toată calda lui iubire în eroica sforțare pe care o făcea de a se ține liniștit, spre a-mi face curagiu. Dar în cugetul lui însuși, spaima și turburarea fură așa de furtunoase, și așa de neînțeles tot ce vedea, că-l auzii deodată urlând și-l văzui izbindu se cu palmele peste obrazu-i nevinovat și zbârcit.

In brațele mele, în acest ceas de nebunie, mugind, cu capul căzut pe umărul meu, el însuși era ca nebun și stârnea în mine un interes în care mijea sentimentul răspunderii.

Lumina zilei palide ne'nfășură, intrând prin perdelele acum trase și ne'nvăluiă ca într'o pânză de blesteme și de antică fatalitate dezlănțuită de o mânie divină stând peste înțelegerea omenească. Sunt pe deplin încredințat, Doamnă, că puțini oameni au văzut, dar și mai puțini au trăit vreodată, un asemeeea ceas.

Am rugat pe această singură făptură care era legată de mine, să nu mă părăsească,—în accente pe cari mă doare să'ncerc să vi le înfățișez. Am stăruit, în cea mai lamentabilă și mai nemernică postură,—cu încredințarea că osânda mea e rostită,— să se lege că mă va duce, în momentul când judecata mea se va fi stins, la o mânăstire tăcută și pustie, într'o singurătate de munte, departe de oameni.

Setea unei asemenea liniști mă ardea. Numai un asemenea legământ în care se vădea toată lașitatea mea în fața gropii deschise, mă potoli.

Imi sprijinii pe mâini capul, tristul meu cap, prin care trecuseră toate năzuințele spre atâta lumină și în care noaptea voia să sălășluiască plină de degradări și de derisiune.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

N'a fost nevoie de îndeplinirea unui atare sinistru legământ.

A doua zi dimineaţa se petrecea un lucru cu totul neaşteptat.

Doctorul Olimpian venea din nou să mă vadă, de astădată însoţit de un om a cărui prietenie pentru mine nu putusem s'o bănuiesc în înfăţişarea în care o vedeam. Acest om era ministrul instrucţiunii publice. El venea, în realitate, să mă vadă; formal îmi declara că ţinuse să-mi remită personal adresa prin care eram oficial delegat să particip la congresul internaţional al învăţământului public, congres anunţat la Berna, peste două săptămâni.

Am aflat mai pe urmă că Olimpian, plecat dela mine, alergase la câţiva prieteni cărora le expusese starea mai mult decât alarmantă în care mă lăsasem să ajung. Un demers făcut pe lângă ministrul şcoalelor, chiar în acea seară, acasă la el, avusese un răspuns nu numai cu desăvârşire amical dar şi de o delicateţă puţin comună. Având aerul că nu cunoaşte pricinile răului meu, ministrul ţinu să-mi arate satisfacţiunea sa că şcoala mă va avea ca reprezintant pe mine.

Această mână care mi se întinse şi căreia îi datorii mai târziu scăparea mea, mă impresionă ca o revelaţiune.

Ziua următoare, gazetele anunţau prematur plecarea mea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Exact, părăseam țara abia cinci zile în urmă, spre a mă înapoia după trecere de trei luni, interval pentru care, pe cale particulară, fusesem autorizat să cer concediu.

De câtă împotrivire dârză am avut nevoie, spre a mă smulge înclinațiunii de a mă rătăci în artificialul meu Eden, nu veți înțelege niciodată D-voastră.

A stărui asupra detaliilor într'o asemenea direcțiune, ar însemnă să fac schița unui tratat de patologie, care are doar pentru mine tragica și oribila lui însemnătate.

Fiecare sentiment, fugar și neconsistent, care mă stăpânî în drum și după sosire fu pentru spiritul meu infirm și tremurător, prilejul celei mai minuțioase analize. Mă urmăream în cele mai mici detalii ale procesului de gândire, mereu apăsat de recea groază a unei nimiciri a echilibrului.

Șezui la Berna, în total, două săptămâni, participând la cele trei ședințe ale congresului și făcând câteva vizite fără importanță, la cari mă îndatoră calitatea în care venisem.

Mă instalai, grăbit, la Tiefenkasten, într'un hotel foarte frumos și liniștit, cari în acea vreme era aproape deșert. Nu știu dacă din cele o sută douăzeci de camere se găseau în total douăzeci și cinci ocupate. Eram mulțumit de mediul nou în care mă statorniceam și care-mi cerea o permanentă sforțare fizică spre a mă adaptă. Imi interzisei riguros cafeaua și alcoolul; fumai foarte puțin.

Aerul tare și crud al brădetului în ghiețuri, pe care-l respirai întâiu cu sfială și cu pauze, recea umbră a pădurilor înalte îmi redădură încet și treptat întâi liniștea minunată și prețioasă a somnului sănătos. Funcțiunile nutritive intrau și ele, încet, pe calea normală.

Infășurat în blană până la urechi, ieșeam în sanie, alergând pe imense întinderi albe sau, când vremea îngăduia, mergeam pe jos ceasuri întregi. Seara, reveneam la masă totdeauna aprins la față, flămând și din ce în ce mai grăbit, găsind totul delicios.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ravagiile intoxicațiunii mele se dovediră ca lipsite de profunditate, datorită pe deoparte unei construcțiuni robuste, iar pe de alta mulțumită faptului că durata epocei de intoxicare nu fusese prea lungă. Fenomenele speciale se manifestaseră însă aproape fulgerător și cu cele mai teribile perspective, din cauza marii proporții pe care o înghițisem în ultimele zile. Dozagiul exagerat fusese scăparea mea; el mă silise să mă opresc înainte ca acțiunea-i nimicitoare să se fi putut întinde și localiză temeinic asupra organelor principale.

Stimulat ca de o copilărească și voioasă emoțiune, mă vedeam refăcându-mă în această atmosferă gravă și calmă, în care totul pare că cugetă concentrat și într'o poză solemnă, dela oamenii tăcuți cu cari te încrucișezi, până la străzile pline de o onestă cuviință și la zidurile severe ale caselor.

In nevoia de a schimba decorul, mă repezii într'un rând până la Zürich; coborâi plin de gânduri din trenul care, trecând frontiera, alergă spre Paris. Privii lung în urma lui, cum se'ndreaptă spre locul unde era sulletul celei mai noui și mai mari dintre durerile mele de atunci...

Tot ce ședea la temelia vieței mele din urmă, mi se păru doar o flacără vie arzând asupra unui vis apăsător, în cursul căruia totuși, o melodie caldă și odihnitoare ca o rugăciune îmi sunase mereu în urechi.

Gândii la Dagmar ca la o soră pentru totdeauna pierdută, și neputința de a face ceva pentru norocul ei mă dură și mă înălță: Tremurător și cu melancolie, o așezai în rândul umbrelor dragi cari sălășluind cu tristețe în lumi de adorațiune, nu mai sunt de mult aci între noi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Revenii în țară, cu sufletul odihnit, păstrând o adâncă oboseală în glas și în mișcări, privind plin de nepăsare ziua de mâine.

Interesul câtorva prieteni erà mereu viu pentru mine. Primii vizite chiar a doua zi după sosire și, se înțelege că printre cei dintâi oameni a căror mână o strânsei călduros fù doctorul Olimpian.

Bătrânul profesor nu găsì destule cuvinte ca să-și arate mulțumirea pentru buna mea înfățișare, și de două zeci de ori so minună zgomotos în fața eternului adevăr că natura este marele și singurul izvor al vieții.

Dejunam într'o zi amândoi la „Boulevard", unde mâncam de obiceiu, și vorbirăm mult și de toate.

Călătoria moa părea că-l interesează de aproape, ca și viața pe care o duceam. Nu știam cum să răspund acestei solicitudini ce mi se arăta cu un aer aproape părintesc, și constatam odată mai mult că lumea nu avea tocmai culoarea pe care voiam să i-o împrumut cu orice preț.

Fusei însă în adevăr surprins când, ajunși la cafea, colegul meu, stând cu coatele pe masă și privindu-mă lung, mă întrebă de ce nu m'am gândit până atunci niciodată să mă 'nsor. Intâiu nu înțelesei ; el repetă întrebarea, cu voce tărăgănită, cântând-o parcă : „De ce ? de ce ?"

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu știui ce să-i răspund numai decât, în acel moment. Eu însumi îmi adresai aceeaș întrebare : De ce ?...

Un gând venit brusc, era gata să îmbrace forma unei fraze rostite : teama că cea mai aleasă femeie nu poate fi pentru mine o soție deplin mulțumitoare, — dar mă oprii mirat eu însumi de o asemenea ideie care nu știam precis de unde năștea. Reflexiunea îmi furniză totuși un răspuns pentru trebuința momentului, un fel de explicațiune verosimilă : Arătai teama nesfârșită, pe care de altfel o aveam în adevăr, de a mă vedea negreșit dator să-mi împart — cu un cuget străin de al meu — gândurile mele de fiece clipă : pomenii despre o serie de îndatoriri cari mă făceau să simt o strângere de inimă în fața unor situațiuni prelungite și cu caracter de definitivă oprire în loc ; vorbii însfârșit de tot cortegiul de elemente cari, obligatoriu, mi-ar fi umplut și mi-ar fi alcătuit viața, mie, deprins până atunci să mi-o trăiesc atât de absurd de liber, atât de viu și de capricios.

Era vădit însă, chiar pentru mine, că, afirmând lucruri cu desăvârșire exacte, spuneam totuși un fundamental neadevăr : Inima mea păstră încă în ea amintirea ceasului de nefericite nădejdi, ceas îndepărtat în care dorința cea mai curată fusese ca minunata mână ce va întoarce aceste foi, — mâna Dv., — să rămână în mâinile mele strânse, după cum îmi aminteam un moment mai apropiat în care, cu avântată bucurie, aș fi deschis toate ușile casei mele spre a face din Dagmar stăpâna ei...

Dar neștiind cât aveam eu de ascuns în viața mea, și pornind numai dela ceeace putusem să-i spun, prietenul meu, el însuși căsătorit de mulți ani, om cumpănit și având despre căsnicie o concepțiune mai normală decât mine, vol să-mi arate că temerile mele erau fără îndreptățire reală. O femee inteligentă, cum urmă să fie a mea, avea să înțeleagă că un scriitor și om de gândire cată în mod firesc să-și aibă sfera lui de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

viaţă, personală şi neturburată; esenţiala însuşire a acestei femei, care urmă să fie bunul simţ, avea să-i indice norme ce nu pot fi înscrise, firește, în nici un program casnic, şi avea să-i arate drumul de urmat alături de un bărbat care avea s'o facă tot atât de fericită cu afecţiunea lui pe cât şi de onorată cu numele şi situaţiunea pe cari i le oferea.

Acest superficial raţionament mi se păru atât de întemeiat încât fusei nevoit să găsesc noui pricini de împotrivire.

Trebuii să vorbesc despre ceeace niciodată nu voiesm să împărtăşesc altora, — despre inima mea turmentată de trecutul plin de atâta dor.

Bătrânii sunt uneori mai persistenţi decât s'ar crede şi însuşirea care le măreşte primejdia, chiar în momentele când susţin lucruri doar aparent adevărate, este experienţa lor. Astfel, Olimpian îmi dovedi încă odată că ştie să lovească exact unde trebuie, când spuse că cea mai mare greşeală pe care o poate face cineva este de a încercà să trăiască din absolut, mai ales când a trecut cam de multişor de treizeci de ani, ca mine.

Răserăm amândoi odată, aprinzând o ţigară.

Recunoscui că, la urma urmii, are dreptate. S'a spus de atâta vreme că viaţa nu poate să aibă o culoare anume, considerată în sine, ci are numai pe aceea pe care i-o dăm noi.

Prins în angrenajul unei serii de raţionamente a căror premisă era falsificată din propria mea voinţă, conclusiunea, care necesarmente era falsă, îmi era prezintată ca o trebuinţă asupra căreia Olimpian credea că trebuie să gândesc serios.

Astfel că, în mod logic, făgăduii că voi cugetà asupra chestiunii căsătoriei mele.

In momentul când, în hall ne îmbrăcam, Olimpian care căzuse pe gânduri o vreme, mă luă la o parte, aproape misterios.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://transilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu o mână pe umărul meu, mă privi drept în ochi.

— Ascultă-mă, îmi zise el, adineauri ți-a vorbit prietenul.

Te previn că acum îți vorbește medicul. Trebuie! Trebuie să te gândești fără întârziere, și să te hotărești tot așa.

Drace! Și eu care mă și gândeam cu totul la altceva, eu care uitasem numaidecât promisiunea făcută între două țigări la masă...

Tonul cu o nuanță de imperativ fără drept de replică și cu prestigiul special pe care i-l dedea știința lui în ale sănătății omenești, mă pătrunse cu un fior.

Pe drum, meditam.

Așa dar, trebuie? Vrasăzică, nu e vorba de un simplu desiderat, de o încercare pe care mi-aș putea-o îngădui ca schimbare de decor, ca agrement, sau ca un bănuit avantagiu în plus... Omul acesta, pe care întâmplarea îl făcuse să știe despre mine mai mult decât alții, care mă văzuse în pragul nebuniei, părea că, tocmai în legătură cu ce știa, ar fi voit să-mi mai spună ceva și că, refuzând s'o facă direct, se achită pe această, cale. Căsătoria. Negreșit, ea e o constrângere, și o constrângere pentru mulți destul de apăsătoare, de vremo ce atâția și atâția o găsesc rea, și o osândesc sau se plâng de ea. Dar, pe deoparte, nu toți se plâng de ea, și, chiar dintre detractorii ei, nu toți se grăbesc să se despartă.

Balzac însuși, autorul acelei teribile „Fiziologii a căsătoriei" nu se căsătorise și el?

Nu înseamnă aceasta oare că e vorba sau de o exagerare inerentă unor anumite personalități aflate într'o atare situațiune sau că suma de avantagii e mai mare decât a neplăcerilor?

La drept vorbind, e mângâietor lucru să știi că nici căsătoria nu e ceva etern; din fericire, ea nu e, ca moartea, un act definitiv asupra căruia să nu se poată reveni sub nici o formă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu capul plecat, însă cu inima liniștită, păşeam pe trotoarul încălzit de caldul soare primăvăratec al sfârşitului de Februarie.

Lumini tremurau liniştit, jucând în aerul proaspăt şi transparent, învăluind parcă un tărâm nou în care descinsesem de curând. Uşa unei lumi ce mi fusese complet necunoscută până atunci se ridica dreaptă, înaintea mea, în linii precise, îmbiindu-mă s'o deschid. Ceva din clocotul nesfârşit şi nevăzut dimprejurul meu, intensa circulaţiune a vieţii ce se frământă sus şi jos, ca într'un joc de unde mătăsoase, îmi dedea puterea de a formulă nădejdi într'o fericire care nu 'nţelegeam de ce nu mi-ar fi fost dată şi pe care o recunoşteam acum ca fiind cu desăvârşire posibilă... Viaţa în doi... Dar faţă de mine însumi, trebuia să recunosc că niciodată nu avusesem în adevăr oroare pentru această imagină a unei perechi, afectuos legată. Dimpotrivă! Un cămin al tău, o femee cu spiritul fin, o prietenă distinsă, cu inima caldă şi înţelegătoare, însufleţind şi mângâind totul cu aleasa ei prezenţă, mereu nouă şi chemătoare... Şi, poate, un copil! Desigur, un băiat, care ar putea sări depe cumintele lui căluţ de lemn şi care dela uşe ţi-ar ieşi 'nainte, strigându-te, oricăruia, tu, tată, ţinându-l pe genuchi, cu mâna ta i-ai întoarce sub lumina lămpii foile unei cărţi cu chipuri, sau i-ai rândui pe covor soldaţii de plumb, privindu-i ochii vii, plini de bucuriile şi de perspectiva viitorului al cărui luminat sol este!

Soarele bătea atât de viu, că mă gândii să-mi scot pardesiul. Imi domolii pasul, mirat să constat că aproape alergam, deşi n'aveam dece.

Când fusei acasă, mă posomorâi. Ce Dumnezeu! prea eră întunerec la mine, peste tot.

Vechi întristări răsăriră în mine şi mă învăluiră când intrai în dormitor: patul meu mi se părù dòar patul atâtor întunecate suferinţe, iar lampa cu suport depe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noptieră, candelă veghiând, într'un noian de neliniști, pe pragul nebuniei negre.

Cerui să mi se scoată patul mai în lumină.

Și, îmbrăcat într'o haină de casă, fluierând, trecui în grădină.

Chemasem pe George și, dojenindu-l în vorbe multe și de prisos, mă arătam nemulțumit că răsadurile de flori nu mi se păreau destul de îngrijite, — eu, care niciodată până atunci n'avusesem vreme să le privesc de aproape, — când, deodată, mă oprii din vorbă și privii în sus, cu ochii mari, ca în fața unei neașteptate minuni: Sub streașină, deasupra unei ferestre, sus de tot, o rândunică își durase casa, delicatul ei cuib cât pumnul.

George veni lângă mine.

Îl văzui ridicând capul, adus de spate, cu ochii strânși de revărsarea vie a cerului luminos ca o apă, cu bătrâna lui gură făcută pungă sbârcită într'un zâmbet aproape lăcrimat, cu o mână pe inimă și cu alta apărătoare la ochi. Amândoi, cu capetele înălțate în soare stând în mijlocul brazdelor proaspete, râdeam, îmbrățișând mângâios și cu nespusă fericire casa gingașei zburătoare, peste măsură de minunați că, iată, deși ne era așa de aproape, noi n'o știuserăm până atunci..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mă întreb dacă ați citit vreodată portretul pe care și-l face singur La Rochefoucauld, portret de o sinceritate și de o bravură firești la urmașul unei familii de principi de Marsillac, în mijlocul căreia autorul „Maximelor“ nu era nici om de litere și nici gânditor, — ci doar Francisc al IV-lea.

Răsfoind această evanghelie a egoismului uman, săvârșii naivitatea de a încercà să schițez, pentru mine însumi, portretul meu moral.

Un atare examen la care mă supuneam singur nu putea să lipsească ; noțiunea unei eventuale grele răspunderi în viitor nu întârziase să se prezinte conștiinței mele, care se scrută cu neîncredere. Găsii atunci în mine toată dragostea nemângâiată mereu plină de milă pentru o lume pe nedrept suferindă ; descoperii vii sursele unui devotament care niciodată până atunci nu fusese în adevăr chemat să fie undeva întrebuințat, nici măcar indirect. Pentru larga melancolie cu care mă pomenisem în lume găsii, între alte explicațiuni, pe aceea a așteptării, ceas cu ceas, a unui bănuit noroc, îndepărtat dar nu de ajuns, spre care până atunci nu voisem să mă decid să pășesc.

Adâncii examenul meu, fără cruțare, și rămăsei în loc, dovedind că undeva, deasupra vieții mele, flutură trist, un steag coborât pe jumătate : orgoliul meu, nesatisfăcut, rănit, suferea, într'o așteptare grea și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

posomorâtă. Înțelegeți că o astfel de rană îi doare, pe oameni ca mine, mai amar ca oricare alta...

Felul în care puteam încă în acea vreme să judec viața, impregnat de legăturile multe cari mă țineau prins de ea, nu putea să rămână fără o repercusiune în domeniul acțiunii positive. Pricepeam că trebuie să mă hotărăsc și, obosit, în fața acestei certitudini, ca de deobiceiu, ajunsei să doresc ca gestul meu să nu întârzie prea mult.

Este în afară de orice îndoială pentru mine că, la cristalizarea unei situațiuni cu desăvârșire nouă pe care principial o și acceptam, doctorul Olimpian a contribuit în mod simțitor.

Dar douăzeci de pricini s'au îmbinat întruna : un fel de lașitate — care nu era decât setea de viață —; dorința de a șterge deplin întunerecul spaimelor trecutului, și visul fermecat de a-mi re'nol făptura într'un cadru de linii precise și clare ; îndemnul, însfârșit, al celor dimprejuru-mi, cari nu'ncetau de a lucrà asupra cugetului meu slăbit de boală și șovăind sub povara dorurilor.

Graba cu care am acceptat desfășurarea faptelor următoare, pasivitatea mea explicabilă printr'un fel de obicinuită voită absență a personalității, lămuresc pentru mine însumi,— caracterul constatărilor cu cari aveam să 'ncheiu acest foarte important episod al vieții mele.

Mi-a trebuit foarte puțin timp ca să ajung la o concepțiune care, dacă e poate surprinzătoare pentru oricine, ea nu e mai puțin întemeiată pentru judecata mea.

Ideea unei durabile fericiri depline în doi îmi apare, azi, ca o foarte răutăcioasă invențiune, menită doar să sporească numărul neadevărurilor din cari, cu premeditare, facem temelia moralei sociale.

Noțiunea aceasta este, pentru mine, iremediabil compromisă.

Intr'o ordine de însemnări generale ca acestea,—

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai ales având destinațiunea pe care o au, — știu sigur că nu voiu putea să insist asupra unei anumite laturi speciale, pe care ar trebui s'o numesc nedemnă, întrucât este o aservire, și încă o aservire voită.

Ah! Ceeace mă umple adeseori de o nesfârșită tristețe este faptul că, în legăturile amoroase, cele două părți își deschid inconștient brațele, pătimaș, strângându-se la piept, căutându-și gurile, cu foc, desbrăcându-se în gând!

Găsesc că în acest gest sintetic se denunță însăș esența amorului. Și firea mea de om liber se răzvrătește dârz împotriva umilitoarei necesități a unei completări organice a individualității mele.

Cine vorbește în mine în ceasurile acelea, și decă mă'ngenunchie astfel?

Toată umanitatea masculină îmi apăru deatâtea ori deatâtea ori într'o postură ridiculă, sau ca lovită de o evidentă schilodire, în fuga ei aprigă și neobosită după o „soție", după perechea sa, care are rolul de element întregitor.

Sfârși-voi oare prin a deveni un misantrop, eu care îmi apar uneori cu înclinațiuni de misogin?

Sunt momente când nu cred niciuna nici alta, — după cum înclin să cred că depe acum, întrunesc la un loc aceste două păcate antisociale.

Nimic nu mă 'mpiedică să observ că orice statornică unire între soț și soție — în neputință de a constitui un echilibru decât cu obligatoria sacrificare a uneia din părți, — are în ea ceva care, dacă nu e direct imoral, nu e în nici un caz de dorit.

Imi amintesc că de mult, odată, într'un zgomotos local de petrecere, la o oră foarte târzie din noapte, am văzut la o masă lângă mine doui bărbați cu figurile triste, cari, — unul lângă celalt, — își împărtășau gânduri intime și amare, clătinând capetele în șoapte. Am ascultat și am tresărit. Unul spuse că „nu există femee care, cunoscută de aproape, să merite în adevăr să fie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

iubită de un bărbat". Celalt tăcu adânc o vreme, apoi adăogă: „Afară de mama fiecăruia din noi" şi completă, cu glas stins: „după ce a murit"...

Vă cer iertare, în chipul cel mai umilit, de o mie de ori, Doamnă; am momente 'n care-mi spun că eu nu cred astăzi astfel decât credeau cei doui oameni cu figurile întristate, în ai căror ochi ce priveau în gol tremurau desigur tot atâtea dureri câte şi nădejdi avuseseră în viaţa lor.

Mărturisirea pe care mai ales D-v. v'o încredinţez, mă face să sufer, pentru oroarea şi pentru adevărul ei.

Aş fi dorit mult să nu vorbesc niciodată despre acest capitol, a cărui înrâurire asupra sufletului meu de azi a fost covârşitoare, dar nu văd mijlocul prin care aş putea trece sub tăcere un element atât de decisiv. Recunosc, mai-ales, că puţinul pe care-l mai am de spus asupra mea, de aci încolo, n'ar putea fi înţeles fără episodul care urmează.

V'am arătat, prin urmare, că am avut la un moment dat puterea de a ignorà fundamental un lucru pe care nu trebuia să-l scap niciodată din vedere: neputinţa mea de a mă fixà definitiv, de a mă opri vreodată în loc în orice domeniu.

Hotărât însfârşit, să mă'nsor, refuzam categoric să dau acestui act înfăţişarea trivială a unei practice socoteli de burghez ocupat cu căutarea unei comode aşezări din care agrementul să nu fie absent.

Intâmplarea a făcut însă ca alegerea femeei care avea să-mi fie tovarăşă de viaţă să nu fie, la drept vorbind, opera mea. Ea fu aceea care, după cum veţi vedea, mi-a ieşit în drum şi şi-a dat un asentiment, înainte de a fi ajuns până la ea solicitarea mea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Deşi româncă, Valeria Dombrowska purtă acest răsunător nume slav după moartea soţului său, despre care se ştia doar dar că fusese ofiţer în garda imperială rusă şi că a fost ucis într'un duel. La douăzeci şi şase de ani văduvă, ea se stabilise de câtăva vreme în Bucureşti, lăsând pe seama îngrijitorilor două imense moşii în Basarabia, unde părea că se plictiseşte, în neputinţa momentană de a reapărea în societatea din St. Petersburg.

Am cunoscut-o în condiţiuni foarte obicinuite, banale chiar, într'o seară, când eram, ca de obiceiu, trist şi singur.

Sfârşeam masa, singur la Boulevard, când ea intră însoţită de generalul în retragere V., din cavalerie. Ochii multora din sală se îndreptară spre această pereche. Cu cea mai mândră şi mai naturală ţinută, femeea îşi purta un surâzător cap trandafiriu deasupra a doui umeri ce păreau sculptaţi. Părul, ca arama, într'o pieptănătură înaltă, strălucea împrejurul ochilor albaştri scânteetori, astupând pe jumătate două urechi de păpuşe, sporind farmecul tainic al unei mici şi tremurătoare guri cu buze subţiri. Un colier de perle îi înconjura gâtul alb, căzând în jos, spre pieptul plin, care se 'nalţă din mătasa neagră a rochiei.

Generalul, om de vre-o cincizeci şi cinci de ani, păşea aproape neobservat în urma ei, privind împrejur

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și căutând o masă liberă. Valuri de dorinți mute și mângâioase se țeseau par'că împrejurul femeei, răsărind din zecile de ochi ce se îndreptară repede asupra ei, ca 'ntr'un murmur.

Ajunși în dreptul meu, mă ridicam, strângând mâna pe care generalul mi-o întindea în acelaș timp în care privea spre cele două scaune goale de lângă mine.

Se așezară.

Și astfel cunoscui pe Valeria Dombrowska, a cărei mână, când o strânsei într'a mea, mi se păru o mică pasăre delicată.

Oricât ar fi de ușoară și de comună afirmațiunea, nu mă sfiesc să repet că sunt stări de conștiință cari se sesisează adânc, dar cari nu pot fi redate de cât fals și incomplet. Nenumărate simțiminte, rătăcite, confuse și totuși țipând, se 'mbină uneori în mod bizar și dau unul singur, adânc, nelămurit, copleșitor și deprimant în intensitatea lui. Un asemenea complex te face să înțelegi în ce chip o simplă mișcare a mânii poate să-ți spună o întreagă lume și să-ți arate că sunt unele făpturi înconjurate de o atmosferă de taină, care te face să nu le mai uiți niciodată.

S'a spus că nasul dă nota dominantă a unei figuri. Valeria îl avea mic, cu nările puțin depărtate, de o culoare transparent-trandafirie, în nuanță anemică; privind-o, am avut impresiunea că trebuie să-i curgă uneori sânge din nas.

Un aer suferitor și par'că de neștiință care pluteă împrejurul ei, permanent, mă făcea s'o socotesc în trebuința de a fi protejată; făptura ei întreagă solicită îndelung un devotament.

Generalul, care aflai că îi este Valeriei unchiu bun fu foarte vioiu în convorbire, dar foarte simplu și unilateral, analizând situațiunea politică, de care era foarte nemulțumit, și expunându-mi, între mâncări, un întreg plan de reforme totale. La salată, fu foarte energic, și tăiă friptura cu gesturi dârze; cafeaua îi mai liniști

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o pornire profesională, și, fumând, povesti amintiri din vremea când ieșise ofițer. Era un lucru care-l făcea să râdă și acum, de câte ori și-l amintea, după atâția ani de zile: gluma pe care un răutăcios camarad,—acesta din geniu — o făcuse odată într'un grup, spunând că rozeta dela cismele cavaleriștilor are doar rolul de a-i face pe aceștia, în marea lor deșteptăciune, să nu cumva să greșească și să 'ncalțe cismele po dos.

Râsei din toată inima împreună cu Dombrowska.

Femea avea asupra mea o putere de stăpânire care mă făcea să șovăesc s'o privesc în ochi; ea fu în toată vremea plină de luare-aminte în gesturi și în expresiuni și mi se păru că nu i-a scăpat turburarea ce mi-o pricinuiă prezența ei.

Ne-am ridicat dela masă pe la zece și jumătate.

Despărțindu-ne în *hall*, V. suia cu nepoata sa scara hotelului, — unde locuiau — după ce mă invitase la ceaiul pe care-l dedeau peste câteva zile.

Făgăduii bucuros că nu voiu lipsi, — și nu putui să nu mi țin cuvântul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Suisem etajul păşind rar. Mai erau zece minute până la nouă ceasuri şi jumătate.

Nu ştiam numărul apartamentului. Servitorul pe care-l întrebai se grăbea să-mi arate unde stă „Prinţesa".

Titulatura mă făcù să zâmbesc, şi mi se părù în acelaş timp firească. Mă mirai chiar că nu observasem că avea înfăţişarea unei prinţese ruse.

In general, invitaţiunile cari mă pun în faţa unor necunoscuţi, — cu toată atracţiunea pe care o pot făgădui, — au asupra mea un efect apăsător: în mijlocul unor oameni pe cari-i văd întâia oară am totdeauna impresiunea că trebuie să dau o adevărată luptă, totdeauna refuzând să fiu eu cel care se descoperă, stăruind să ghicesc adevărata structură a convorbitorului.

Astfel, mulţumirea mea nu fu de loc mică în momentul când, printre invitaţi, descoperii pe însuşi doctorul Olimpian, vechiu prieten şi camarad de regiment cu V.

Prinţesa, care era într'o toaletă mauve, mă făcu să mă opresc locului, îndelung, aproape cu mâna pe inimă: Chipul alb-rose, cu părul pudrat, braţele goale şi fără nici o brăţară, gura cireşie întredeschisă, totul îmi arătà violent că mă găsesc în faţa unei reprezentări materiale a unuia din visele mele din ceasurile de maladivă excitaţiune plină de adoraţiuni fără obiect.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mă temui de Valeria ca de-o otravă a cărei dulceață o cunoșteam și fără de al cărei arzător parfum viața mea era greu de conceput: Mă gândesc la o melodie scrisă într'o tonalitate a cărei chee lipsește din capul portativului...

In intimitatea acestei femei, ai cărei ochi zâmbeau albastru și a cărei mână, într'o mișcare neprecisă, poruncea nevăzut, ghiceam o însușire esențialmente nimicitoare pentru mine, o slăbiciune care aservea total, o caldă perversiune subjugătoare, care părea emanațiunea însăși a sufletului ei.

Prințesa avea în acea seară invitați numai bărbați.

Ceaiul era un simplu joc de cărți, care am înțeles numai decât că se făcea regulat, între cunoscuți, continuându-se, fără ceremonie, o conversațiune începută în ședințele trecute.

Schimbasem câteva fraze fără însemnătate și mă alăturasem de o masă, privind. Refuzam să-mi destind personalitatea.

Nu voiam să mă uit la Valeria. In două rânduri îi întâlnisem privirea de safir, oprindu-se asupra mea, cum ședea în picioare lângă măsuța pe care fierbea un mare samovar strălucitor.

Sufeream de farmecul ei.

Printr'un soiu de intuițiune, făceam un raționament destul de meschin, înțelegând că mă găseam înaintea unei femei reprezentative a tipului care era genul meu. Poate că ideea nu e clară, de aceea voiu încercà mai jos să v'o lămuresc...

Soarta Valeriei erà pentru mine hotărâtă, neflind două eventualități, ci una și singură, în forme pe cari nu aveam curagiul să mi le mărturisesc.

Alcoolul constituie tendința băutorului fără de leac, și-l stimulează ca mobil suprem; morfina-l face pe morfinoman să se cutremure, cerând o, avid, ca pe singura lui fericire certă; Dombrowska, cu figura ei, cu nările trandafirii și urechile mici, cu gura-i indecisă și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu linia corpului mlădioasă și rotundă, erà sufletul pasiunei care strigà 'n mine de demult, de totdeauna, neînfrântă.

Gestul pe care trebuia să-l fac împreajma ei în mod natural, singurul gest cu putință, era un gest de plecare către ea, o mișcare de chemare, aprinsă, nepotolită. Presimțeam în adâncurile alcătuirii ei ceva tare și amar ca veșnicia.

Latura curioasă a judecății mele constà în faptul că, înțelegând cât îmi este de neaccesibilă, săvârșeam lașitatea de a mă ascunde.

In orice altă condițiune, Valeria m'ar fi făcut să lupt în cea mai pasionată formă spre a o obține. Perspectiva unei mari nebunii și a unor costisitoare sacrificii nu m'ar fi oprit în loc, când ar fi fost vorba de ceasurile de delirantă dezlănțuire, de maladivă risipire, într'o apropiere care ar fi fost atâta explozie de patimă și atâta înșelător vis, — dar căreia îi întrevedeam sațiul.

Da, întrevedeam precis sațiul unei asemenea uniri de iubire. Opririle în loc, — v'am mai spus-o — au pentru mine ceva ucigător, ca însăși suprimarea funcțiunii vitale, chiar atunci când le consider *in abstracto*: mă sperii și resping fără cruțare ideea unei situațiuni cu contur neschimbător; înainte chiar ca o stare să se fi înfăptuit, am și privit-o întru sfârșiturile ei, și mă întreb: „și pe urmă?"..

Lumea căreia vedeam că aparținea Dombrowska, și mediul ei, făceau ca o asemenea procedare — având ca obiectiv acaparareа violentă și ca certă concluziune uitarea sigură, — să mi apară cu totul exclusă.

De aceea mă mistuiam, constrâns.

Pentru mine, personal, — nu știu dacă și pentru alți bărbați e la fel — dacă vreau să am nota justă a personalității intime a unei femei îmbrăcate, e de ajuns să-i privesc linia cefii, care totdeauna îmi pare că-mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vorbește. Am privit-o pe Valeria cum ședea la piano, i-am văzut ceafa de lapte din care părul se 'nălță aur arzător, am coborât spre linia moale și rotundă a piciorului, și-am închis ochii.

Cugetam, sfâșietor, fără idei, și numai în dorinți.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Am, de multă vreme, siguranța că durerea nu este un apanagiu exclusiv al regnului animal. Sunt convins că în lumea neorganică se înregistrează dureri formidabile. Lăsând la o parte lupta grea pe care o dă firul bobului de grâu, — care răsare și din adâncime, — croindu-și prin întunecimi drum spre lumina și văpaia soarelui, mă gândesc la acel înfricoșetor proces fatal care, din două părți de hidrogen și numai una de oxigen, dă apa.

Trebuie, pentru aceasta, o nediscutabilă sensibilitate specifică. Cât suferă dubla proporție de hidrogen, atunci când vitrege condițiuni o împiedecă să găsească și să se împreune cu o proporție de oxigen, spre a cădea, satisfăcută, în grele mase de apă, întinzându-se larg, sau țâșnind, strigându-și biruința? Și afinitatea electivă, ce înseamnează ea, oare, dacă nu inconștienta goană, primitiva servituto și brutala voluptate, stupida și formecătoarea sete inițială și barbară a contopirii prin iubire, care perpetuează viața și creează pururea noui forme? H^2O! Dar această formulă, în simplitatea ei, poate fi pentru un gânditor simbolul universalei și nesfârșitei zbuciumări în gol, precum poate fi, în acelaș timp, pentru un om de simțire, titlul unei tragedii în care să prindă însăși oarba eternitate..,

Spun mai sus că Dombrowska mi-a apărut ca exemplar autorizat reprezintând genul pe care-l caut și către care mă simt totdeauna furtunos înclinat, în lumea feminină; adăogasem că ar fi poate nevoie să mă explic.

Nu știu dacă formula chimică de adineauri v'a lămurit asupra gândului meu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Că fiecare bărbat urmăreşte totdeauna şi pretutindeni, instinctiv, un tip anumit, aceasta par a o fi dovedit cu prisosinţă, oamenii de cercetare, în laboratorii.

Nu-mi amintesc dacă am citit, sau dacă doar mi s'a comunicat, o experienţă caracteristică în această privinţă. Cineva ar fi avut fantezia să compare, prin suprapunere, plăcile fotografice cuprinzând chipurile mai multor femei pe cari un singur bărbat le-a iubit. Aţi ghicit, desigur, care-a fost, într'un cuvânt, rezultatul acestei originale comparaţiuni. S'a stabilit un caracter de construcţiune facială predominant, o totalitate de linii comune, cari dedeau astfel unitatea tipului urmărit, tip ale cărui date generale erau prezente, în mod parţial, în fiecare exemplar studiat. Nu cred, de altfel, să aibă cineva vreo îndoială că o atare cercetare şi în ordine psichică, va avea acelaş rezultat, şi nici de cum altul.

Trebuie oare să vă cer iertare şi să mă gândesc la o nouă perifrază, înainte de a vă spune că Valeria avea uneori feluri de a vă semănă, modulaţiuni ale glasului, şi un chip de a privi, pierdută în gânduri, şi de a surâde cu tristeţe?

Teoria afinităţii elective în amor, pe care o schiţez mai sus, este atât de adevărată, încât am putut s'o verific, personal, constatând că pentru Valeria eu însumi eram elementul compensator, ca tip-contrast.

Aflam, curând, prin Olimpian, că-i făcusem o impresiune vie; se interesase de aproape de mine şi, foarte atentă, mă judecă într'un chip care mă făcea să înţeleg că mă aşteptă.

Am fost atraşi unul către celalt de legea agregării, spre a fi, — în adevăr — după oarecare vreme, victimele unei puternice operaţiuni de desagregare. Aceasta o spun cel puţin în ce mă priveşte pe mine care, ca corp simplu, ieşind din compusul pe care-l constituisem, rupeam asociaţiunea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un lucru foarte neînsemnat, punea, la vreo două săptămâni în urmă, sfârşit dezbaterii care se angajase în cugetul meu încă şovăitor.

In curent amândoui cu proiectul pe care-l sprijinea cu multă convingere Olimpian, o revăzusem pe Valeria încă de două ori, găsind-o mereu plină de tinerească şi distinsă graţie, strălucind ca un minunat fruct copt. Totuşi, nu mă hotărâsem încă să prind mâna pe care, indirect, ea mi-o întinsese. N'aş putea spune ce mă oprea în loc, decât amintindu-mi şi cercetând ceeace m'a făcut să mi calc pe inimă.

Intr'o după amiază, venind acasă, trebui să mă opresc în uşa biuroului, scoţând o lungă exclamaţiune de plăcere: Pe masă, pe etajere, pe bibliotecă, pretutindeni erau rânduite mari buchete de liliac alb.

Le trimisese, cu câteva rânduri foarte prieteneşti, Prinţesa. Mişcat, am tras scaunul şi am luat condeiul în mână. Am scris scrisoarea care 'ntârziase atâta.

Depărtată de mine şi semnalându-şi prezenţa vag şi' neprecis, doar prin fragedele flori risipite împrejuru-mi, prin luminoasa tonalitate şi slabul lor parfum turburător, Valeria lucră asupra mea mai puternic decât ar fi lucrat însăşi făptura ei reală. Im amintesc cum, în emoţionata mea reculegere, îmi plăsmuii imaginea ei aşa cum o doream, independent de pornirea care mă domină: simţeam că prima avea greaua chemare de a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rămâne, — înaltă, albă și mângâietoare, — atunci când a doua va fi trecut, furtunoasă și de o durată pe care n'o puteam întrevedea decât limitată.

În ceasurile de mai târziu, această distinctiune pe care o făceam, mi-a apărut și mai evidentă, punând ca o neagră și rece linia despărțitoare între luminoasa lume a așteptărilor mele și făptura în persoana căreia am încercat o realizare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Căsătoria noastră, după dorința ambelor părți, se făcu în cerc intim. Ministrul instrucțiunii și încă vreo zece persoane erau de față.

Plecarăm imediat în Italia, țară pe care Valeria n'o cunoștea și care, în acel moment, pe mine nu mă atrăgea de fel. Făcurăm o călătorie banală, prin puncte cari, în acea epocă, sunt invadate de turiști ai tuturor neamurilor; mișcându-se în turme, ei profanau totul cu graba lor, cu baedeckerul deschis, emoționându-se la comandă și exprimându-și admirațiunea în cor, în acelaș timp în care-și ștergeau fruntea de sudoare.

Căldura ne urmări, nemiloasă, dela Veneția până la Napoli. La Roma, ea fu copleșitoare, punând o notă de abrutizantă oboseală în toate nopțile rătăcirii noastre și făcându-mă să doresc nu odată umbroasele și liniștitele colțuri ale Elveției.

Drumul, cu întâmplările lui neprevăzute, cu aspectele-i mereu variate și cu figurile noui de cari ne loveam în cale, ne lăsă puțină vreme să ne apropiem. Făptura Valeriei, firește, mă preocupă din primul ceas. Ea fu pentru mine, dintru început, ținta unei permanente observațiuni, încercând s'o descoper. Prevenitor și plin de o sinceră bunăvoință, eram fericit să-i împlinesc o dorință abia schițată, recunoscător că-mi dedea prilejul să exteriorizez devotamentul ce trăiă în inima mea, dornic să-i arăt ce adânc sens are pentru

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mine, rolul ei în viața mea îndreptată pe drumuri noui.

Atâtea împrejurări neobicinuite întâlnite în drumul nostru prin Italia, năsteau tot atâtea probleme. O lăsam să facă totul după plac, urmând până și în cele mai mici amănunte dorința pe care o manifestă. Ii dovedii numaidecât o foarte pronunțată înclinațiune de a ordonà, de a se ocupà de tot și de a se vedea ascultată. Cu șapca de voiaj în cap și cu mânușile în mână, fumam și o priveam surâzând, plin de atenție; mă complăceam în rolul de auxiliar obosit, bucuros că ea găsește interes in lucruri de o însemnătate discutabilă de cari eram mulțumit să nu mă ocup. Erà la ea manifestarea acelui mult trâmbițat spirit practic femeesc, sau ceva mai mult ? O auzii certându-mă pentru risipa nemăsurată ce o făceam, necruțând nimic din ceeace aș fi bănuit doar că-i poate face plăcere.

Caldelor mele avânturi, — pe cari le găsesc azi atât de nepotrivite,— soția mea le răspundea cu raționamente foarte logice și cu calcule de persoană cumpănită. Ea mă ascultà mai mult tăcând, ținându-mi capul pe umăr și desaprobându-mă prin câte o privire mirată. Liniștea ținutei ei, care-mi făcea uneori impresiunea unui sațiu de nu știu când, mă obligà câteodată să judec bogatele deslănțuiri ale firei mele pasionate, ca manifestațiuni puerile. Voesc să spun că aprinderea ce mă stăpânì în primele zile alături de soția mea, contrastà cu rezerva ei binevoitoare, cu temperamentul ei calculat și fără elanuri.

La înapoiere, luarăm drumul spre Cernăuți, după dorința Valeriei, care aveà de rânduit în Basarabia, la proprietățile ei, o serie de socoteli cu caracter grabnic. Trecurăm prin Budapesta, unde fusei fericit că nu rămaserăm decât două zile: Acest oraș rămâneà mereu îndoliat pentru inima mea, care nu mai voià să-și amintească ziua de eri.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Proprietăţile Valeriei erau în jurul oraşului Chişinău. Călcam şi vedeam pentru întâia oară pământul rusesc. Mă atrase adânc sombra viaţă pe care o bănuiam torcându-se, în linii atât de deosebite, în casele de piatră înşirate pe largile străzi ale cetăţii. Interesul ei creştea pentru mine prin amintirea lui Puskin, — nedreptăţit de contimporani şi de urmaşi. Exilat aci într'un timp când Basarabia era aproape doar o întindere pustie, Puskin cel aprins îşi trăi viaţa plin de o amară melancolie, sfâşiat de dorurile născute din sângele lui de negru, şi murind ca un Ovidiu modern.

Cred că există şi astăzi casa de piatră cenuşie din uliţa Sadowa, în care vreme, de două săptămâni, am vieţuit ca într'o continuă revelaţiune. O lume nouă se desfăşură cugetului meu izbit.

Aş fi sfârşit cu siguranţă prin a iubi posomorâta şi mistica atmosferă a acestei bătrâne şi bogate case aproape fără de lumină, în care mari icoane bătute în aur, cu candela aprinsă ziua şi noaptea în faţa lor, tronau între largi scoarţe în culori stinse, între mobile din veacul trecut.

Tablouri în ulei înfăţişau pe cei cari, în decursul vremii, stăpâniseră şi trăiseră aci. Ei veghiau tăcuţi în fiecare încăpere, toţi militari, în uniformele şi decoraţiunile epocii, începând dinainte de ţarul Alexandru — promotor al Sfintei Alianţe şi fost, rând pe rând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
http://patratransilvania.ro/mdrr1901-1932

aliat şi vrăşmaş al lui Napoleon. Seria erà dominată de chipul, îndrăzneţ ca de leu, al unuia din aceşti înaintaşi, care condusese Societatea Nordului, organizând complotul de ofiţeri ce urmăreà asasinarea lui Alexandru, neslăbindu-i până în momentul când ţarul mureà.

Aş fi iubit negreşit această casă, unde totul vorbea tainic şi bizar, ca ecoul unei lumi stinse, dacă, în cuprinsul ei, n'aş fi auzit şi glasuri cari mă chemau la realitate. Am privit mult figura ovală, albă şi aproape femeiască, cu ochii albaştri şi buze subţiri a elegantului căpitan care, ca prim soţ al Valeriei, fusese ucis în duel, pentru ea. Din rama lui mută, mi se părù că se uità la mine, întrebător, vrând să înţeleagă nepătrunsele mişcări ale soartei care mă aducea acolo, ca nechemat stăpân, într'o viaţă străină. Erà întrebarea pe care şi eu mi-o puneam şi la care n'aveam chip de răspuns. Colţul gurii ucisului păstrà un fel de surâs, în care amărăciunea şi disprețul păreau că se 'ntâlnesc. Ce va fi cugetat, în ultimu-i moment, acest om, despre femeea pe care o strânsese 'n braţe, pentru care a murit, şi care îmi aparţinea astăzi?

Strămutată în acest mediu, Valeria mi se părea acum cu totul altă persoană. Şi nu ştiu de ce, modificarea nu fu, nici măcar dintru început, în avantagiul ei. Ea scădeà, voind parcă.

De dimineaţă până seara, soţia mea nu făcea decât să primească pe oamenii de afaceri şi pe îngrijitorii moşiilor sale, discutând cu ei, totdeauna pe un ton ridicat, totdeauna amenințându-i.

Rostul acestor oameni acolo se explicà prin faptul că Valeria voià să-şi lichideze proprietăţile din Rusia.

Nu înţeleg rusește decât prea puţin. Reţin însă, din acele zile, o serie de expresiuni de o rară asprime, şi tonul pe care soţia mea le rostea la fiecare moment, vorbind cu oamenii pe cari îi certa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trăii acolo ceasuri de necrezută uimire, în cari, dintr'o cameră de alături, o auzeam strigând într'un chip care mă făcea să cred că se găseşte în primejdie ori că va sfârşi negreşit prin a-şi bate convorbitorii. Nu voii să fiu faţă la aceste scene, pe cari în curând nu mi le mai putui explică.— Şi, întrucât nu mi se ceruse şi nici nu mi se arătase că ar fi de vreun folos,—nu încercai să mă pun la curent cu o situaţiune care trebuie să fi fost foarte încurcată, judecând după violenţa tonului întrebuinţat faţă de cei răspunzători.

O asemenea afundare, a Valeriei şi a mea, mă întristă. Pentru întâia oară avusei intuiţiunea că întrevăd personalitatea justă a soţiei mele, încadrată în acest mediu, care erà mediul ei constant. Acest nou aspect al ei, se fixà statornic în cugetul meu, care căutà negreşit o ieşire spre lumină.

Stăpânit de un fel de sfială, ori de teama inutilităţii mele într'o împrejurare ca aceea, mă ţineam la o parte, prins de gânduri depărtate şi de regrete şi mai depărtate. Ieşeam, ceasuri întregi, călare, bătând încântătoarele vecinătăţi ale Costiugenilor cari se desfăşoară, la marginea oraşului, într'o încântătoare panoramă largă.

La dejun, mă socoteam dator să vorbesc de lucruri cari ar fi odihnit cugetul femeei mele. Dar ea mă asculta cu mintea în altă parte, grăbită şi preocupată de.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nesfârșite socoteli bănești, lăsându-mă totdeauna singur la cafea.

Înțelesei că trebuie negreșit s'o rup cât de curând din acest cadru, care o trivializă din ce în ce mai mult.

Seara, înapoindu-mă, trecând singur călare pe lângă curțile cu garduri de trestii, înconjurând vechi case scunde ce răsăreau dintre pomii încărcați de rod, mă frământam, biciuit din nou din trista nevoie de a-mi creeà o viață a mea aparte. Hotarul despărțitor între viețile noastre nu-l trăgeam eu, ci îl vedeam înălțându-se crud. O învinovății pe Valeria că poate fi așa cum o vedeam, brutală și, după toate aparențele, interesată. Fusei desnădăjduit de micimea și lipsa de armonie a orizontului vieții ei. Dar imediat întrevedeam posibilitatea unei explicațiuni a tot ceeace se petrecea sub ochii mei. Toți acești vătafi și argați erau, desigur, de rea credință. Și nu 'ncape 'ndoială că toți încercau s'o jefuiască pe ascuns. Cum ar fi putut face altfel de cât făcea? Va pune pe fiecare la locul lui cum se cuvine, va încheià contracte tari și inventare amănunțite pentru tot ce arendează, își va primi banii pentru ce vinde, și va merge la București! Dar după o săptămână de ceartă cu oameni cu mustăți stufoase cari veneau cu harapnicele până la ușe, cari murdăreau cocovoarele cu cismele pline de noroiu și cari ascultau sudălmile cu mâinile la piept și cu capul plecat, — nu mai putui răbdà.

Îi vorbii soției mele prudent, conținut, cerându-i să se cruțe și să mă cruțe. Eram amândoui la masă, în sala de mâncare; pe fereastră vedeam curtea plină de soare și marea roată de umbră neagră pe care o făceà un nuc bătrân.

Valeria nu mă lăsă să sfârșesc fraza în care voiam să-mi ascund adânca nemulțumire ce mi-o pricinuià, indignarea pe care o simțeam văzând o cum se trivializează în ochii mei. Ea sări deodată, rea și disprețuitoare, continuând, par'că, o sfadă începută cu unul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din murdarii îngrijitori pe cari abia îi gonise. Voii să intervin, făcând-o atentă, dar de astă dată ea strigă la mine, bătându-şi joc de părerile pe cari s'ar fi putut să le am, şi ieşi trântind uşa.

Vânăt la faţă, şi tremurând, o privii cum iese furioasă, expunând un suflet atât de meschin încât mă durù. Nu bănuisem făptura care mi se descoperì dintr'o dată, întreagă şi deplin, pierzând dreptul la stima mea...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Obicinuința, — care v'am mai spus că la mine n'a fost niciodată lucru ușor — n'avusese vremea să mă prindă 'n brațele ei și să sape 'n viața mea urme cari să mă doară.

Situațiunea creată în mod neașteptat prin căsătoria contractată, după cum ați văzut, cu o stare aproape pasivă din parte-mi, durase prea puțin spre a-mi modelà sufletul cu nouile ei trebuiți ce s'ar fi putut face simțite în ziua următoare.

Aceasta cred că și contribul la repedea-mi hotărîre de a întoarce dârz spatele unui prezent care-mă apăsà și pe care-l consideram degradator.

Veți întrebà, poate în ce constă degradațiunea la care mă refer? Un răspuns precis mi ar fi greu să dau, însă cred că nu mă înșel de fel când afirm că făceam atunci, odată în plus, constatarea că orice apropiere degradează.

Personalitatea Valeriei, devenită dubloasă din primele zile de intimitate, se ștersese complet pentru puterea mea de idealizare si pierduse, — pentru simțurile mele, — orice farmec sau forță de atracțiune.

Imi amintesc de-altfel acum, târziu, un lucru care mă deprimase și mă nemulțumise adânc, fără să-l fi putut percepe clar atunci: Valeria săvârșea greșeala — neiertabilă, pentru mine, — de a se îmbrăcà în casă cu o lipsă de luare-aminte de neexplicat pentru starea ei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și direct blesantă pentru ochiul meu, atât de iubitor al unui armonios contur al lucrurilor.

Fac, în adevăr, geșeala de a amestecà și a căutà estetica peste tot.

Este adevărat că, la drept vorbind, n'am cunoscut întreagă tragedia omului nevoit să-și subordoneze gândurile și simțirea față de voința unoi persoane din afară de el.

N'am avut, niciodată vreme să regret lipsa unei asemenea experiențe.

Puținul pe care-l știam despre Valeria, brusc, fusese deajuns spre a zdruncînà definitiv și a răsturna în cugetul meu imagina ce-mi făcusem despre ea.....

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ciocnirea se produsese așa de violent între noi, încât ne aruncase, scurt la o imensă depărtare unul de altul...

Aveam din nou conștiința ireparabilului, care mă constrângea și mă umilea, prăbușind o lume 'ntreagă în urma unui gest — care poate avea să fie regretat, — și semănând confusiunea și dezgustul în noaptea pe care o vedeam așternându-se împrejur.

Ieșii, rușinat și profund nefericit în umilirea mea.

Cea dintâiu trăsură pe care o întâlnii mă duceà de-a-lungul interminabilei străzi Alexandrowskaja.

După două ore, eram în apropierea ospiciului dela Costiugeni. Cunoscusem, chiar în ziua sosirii mele, pe medicul-șef al acestei vaste case de alienați, pe lângă care trecusem de câteva ori cu simțimântul cu care, copil fiind, noaptea pășeam în fugă, abia respirând, pe lângă un cimitir de sat învăluit în noapte.

Vii nesfârșite alcătuiesc marginea dreaptă a șoselii, în vreme ce stânga o formează mari grădini cu arbori fructiferi. Grămezi înalte de piatră zăceau în mijlocul șoselii aflătoare în acel moment în reparație. In vale, sătul Costiugeni se întindea ca o pictură în culori convenționale și neverosimile, așezat ca într'o tavă. Copii numai în cămăși păștoau vacile cari întârziau leneșe pe dâmburi, rumegând iarba înaltă și grasă. Iar cerul, cerul învăluià totul, iertător.

Ospiciul erà în fața mea, cu porțile-i de fier. Nu-l

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vizitasem și nici nu credeam că voiu avea vreodată curajul să voesc să pătrund în zidurile lui. Ce mă făcea atunci să merg drept către el, hotărât să intru?

Poarta mi-o deschise o femee, portarul fiind plecat cine știe unde. Splendida alee care taie parcul mă duse drept în fața cancelariei. Câteve minute în urmă, strângeam mâna mediculuĭ-șef. El studiase la Paris și fericit să-mi facă dovada multelor cunoștinți de specialitate pe cari le avea, mă conduceà prin diversele săli și secțiuni unde nebunii erau clasați pe categorii. Erau acolo câteva sute de nefericiți, adunați toți numai din Basarabia, și conducătorul meu mă făceà să mă 'nfior nemai sfârșind cu descrierea mijloacelor celor mai moderne cu cari contribuia în mod zadarnic la deplina lor fericire.

Trecui printre murdare vietăți hidoase, printre făpturi ale căror chipuri abia mai păstrau, în mod trivial, urme omenești. Sărind într'un picior, ca maimuțele, și trăgându-ne de haine, ori ghemuiți la pământ, prosternați cu fața în jos și complet acoperiți cu halatul, scuipându-ne, întinzând brațele ori aruncând asupra noastră priviri cari râdeau dobitocește, așa ne primiră pensionarii din sălile cu gratii la ferestre și cu drugi grei de fier la uși.

Prelungii vizita, cu o amară voluptate, evocând în acest sinistru decor, momentul umilinței mele din urmă și inutilitatea nădejdilor mele.

Eram acum în saloanele particulare, unde demența erà înconjurată de un apreciabil confort, cu care desigur că nu știa ce să facă: piano, canapele, tablouri cu subiecte religioase sau litografii ale familiei imperiale; pe jos, parchet și, pe alocuri, covoare, pe cari pensionarii își mișcau fără scop și fără gânduri, picioarele în pantofi.

Insoțitorul meu vorbea franțuzește. Cu un lux de amănunte care mă înghețа prin puterea aducerii aminte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a perspectivei mele de eri, el îmi lămurea cazurile mai de seamă pe cari le avea în secțiile particulare.

Veni vremea la care crezui că am văzut tot și că m'am turburat de ajuns. Căutam formula de mulțumire, îndreptându-mă spre ieșire, când doctorul se opri un moment, privindu-mă:

— Pe el, l-ați văzut? mă întrebă șeful ospiciului.

Cum nu știam despre cine e vorba, îmi fu cu neputință să-i răspund, și-l privii întrebător.

Medicul părù stramtorat.

— Nădăjduiesc să nu vă fi supărat, zise el în celedin urmă. A fost, poate, imprudent, dar știința nu are asemenea rezerve... Imi închipuisem că l-ați văzut...

Înțelesei că erà vorba de un lucru de seamă, care mă privea, și-mi veni să-l prind pe doctor de umeri, să mi spună. Reușii însă să mă stăpânesc și mințindu-l cu liniștea mea prefăcută, îi răspunsei hotărât:

— A, da! Dece nu?... Să mergem să-l vedem dacă n'aveți ceva mai de seamă de făcut..

Doctorul căzù în cursă.

Merserăm amândoi tăcuți, străbătând sala cu cimentul proaspăt stropit cu desinfectante.

Ne oprirăm în fața unei uși pe lângă care trecuserăm adineauri și pe care doctorul o deschise fără să bată.

Iată-mă, atent, privind împrejur, într'o cameră din care nu lipsea un mobilier îngrijit, covoare pe jos și perdele albe la ferestre. Pe un scaun, într'un colț al odăii, cu mâinile la piept și privind în jos, stă un om, ca de vreo 40 de ani. Cu capul gol, el are o figură bronzată, ovală și plină, fără nici o expresie, cu un nas mare cărnos sub fruntea pleșuvă; poartă pantaloni de ofițer din garda imperială, o bluză albă de dril și ghete negre. Nu se mișcă, și nici nu ne privește măcar, — nici când intrăm și nici mai pe urmă.

— Apatie generală, șopti, după un răstimp de tăcere, omul de știință de lângă mine. Așa stă decând l-a adus aci...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nu mă mai putui reține:

— Cine este acest om? strigai, venind lângă medic și prinzându-l de mână. Nimeni nu mi-a vorbit despre el până acum!

Însoțitorul meu înțelese că l-am înșelat și mă privi lung.

— Doamne! zise el însfârșit, după o lungă șovăire, ce pot să spun altceva, decât că amorul nenorocește rareori un singur om... Știu că trăgea minunat cu pistolul și că, după ce l-a văzut pe celalt întins în țărână, cu fruntea sfărâmată de o mare gaură neagră, sângerândă, a căzut în starea în care se găsește până astăzi...

Omul care ucisese în duel pe căpitanul fost soț al Valeriei!

Îl privii cu un interes care făcea din el, în ochii mei uimiți, un personagiu fantastic, cu proporții cari se pierdeau în nesfârșit. Cu ochii mereu în pământ, ca un copil mustrat ce stă să plângă, și cu mâinile la piept, el aștepta, resemnat și neștiutor, în mijlocul vremii care curgea împrejur, în fața mea care-l uram și-l disprețuiam până la a vol să-l lovesc, și care-l respectam, în acelaș timp, într'un chip superstițios, ca pe un trimis al fatalității misterioase.

Plecam aruncându-i din prag o ultimă privire, pe scaunul unde ședea, mereu încremenit, și de unde trebuiau să-l ia noaptea spre a-l culcă în pat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vreme îndelungată după aceea, ceasuri în şir, am revăzut pe nebunii din Costiugeni, deasupra cărora se'nălța mereu chipul trist şi ca cioplit în lemn al ofițerului ucigaş. Ce fusese între el şi Valeria? Ce este, ce poate fi azi, între mine şi ea?

Toate omeneştile sforțări mi se părură din nou doar nişte jalnice mişcări inconştiente şi ridicul de inutile; lunecai din nou într'o lume ce'mi apărù dintr'odată ca într'o ceață şi în care totul fusese înainte şi erà şi atunci la fel, nerăspunzând nici unei trebuinți.

Am venit acasă amețit, târziu după miezul nopții, şi am dormit îmbrăcat, pe o canapea.

Şezusem la restaurantul „Blagorodne Sobranje" unde cugetul meu părea o grămadă de nouri cenuşii, fugăriți şi zdrențuiți de vânturi. O melodie de Glinka, purtând titlul „Taci, pasiunea mea!", m'a făcut să-mi ascund în batistă ochii plini de lacrimi. Eu schimbasem, în inima mea, acest titlu, şi mişcând claviatura unui foarte trist suflet, îmi şopteam: Taci, nădejdea mea!

Bătând violent cu pumnul în masă şi vorbind singur, luasem hotărârea de a mă cufundà din nou în sfânta şi nobila mea singurătate.

Ah! e multă vreme de când am luat această hotărâre, de când, îngenuchiat pentru o vină pe care nu mi-o recunosc, am decis să fac din mine un proscris, de bună voie...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Se poate ca deciziunea mea să fi fost pripită. Toți câți au fost în drept să-mi vorbească despre ea mi-au spus-o. Cred că ceeace m'a determinat în mod special să-mi părăsesc soția — după o atât de scurtă convieţuire — a fost fondul posomorât al ospiciului din Costiugeni, pe care proiectam personalitatea arogantă a Valeriei.

De o sută de ori mi-am repetat scena dela masă, și tot de atâtea ori, roșind și simțind nevoia s'o mut în altă ordine de noțiuni, am pus-o totdeauna lângă idiotul pleșuv cu marele lui nas cărnos. O insultă care m'a durut mult era legată de o moarte ale cărei pricini erau pentru mine de nepătruns, totul desfășurându-se în preajma Valeriei. Avui pentru ea, în anumite momente, oroarea rece și de nestăpânit pe care o simți pentru o persoană care poartă cu ea nenorocirea.

Poate că și sistemul meu nervos, zdruncinat din pricinile cunoscute, pus în fața unei priveliști pe care nu trebuia să mi-o îngăduesc niciodată — mă arunca în afară de făgașul dreptei judecăți obișnuite.

Sau poate că, înclinat spre exagerațiune cum sunt, am lăsat ca mândria mea de bărbat, lovită, să reacționeze prea brusc și prea violent, având percepțiunea vagă a ciocnirii permanente ce urma să se producă în viitor, între două temperamente diametral opuse.

Totul se poate, — după cum se poate să fie justă și imputarea ce mi s'a făcut că n'am iubit-o cu adevărat pe Valeria.

Imi amintesc liniștea cu care, în dimineața următoare acelei zile de rușine, m'am suit în trenul care, trecând prin Iași, mă ducea la București.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Da,—e mult de atunci, de când am simțit revolta în mine pentru ultima dată. Eram pe urmă liniștit și trist. Câmpii și păduri treceau, la răstimpuri, pe dinaintea mea, gânditoare și resemnate ca și mine, jucând în strălucirea solemnă a toamnei ce tremura în zarea zilei liniștite.

Au fost de prisos încercările făcute de general și de Olimpian spre a mă hotărî să retrag însărcinarea dată unui avocat de a obține divorțul. Am răspuns cu un nu categoric.

Am persistat, felicitându-mă cu un fel de spaimă, cu conștiința crescândă că am trecut pe lângă o primejdie de a cărei seriozitate mi-am dat seama mai târziu, neînțelegând cum am putut face ceeace am făcut.

Oameni de aproape mi-au spus că Valeria a plâns ades. N'am mai voit s'o văd niciodată, nesimțind nevoia altei hotărâri afară de aceia pe care am luat-o și pe care o păstram.

Nu știu dacă în această persistență a fost oboseală timpurie, dispreț, sau indiferență pur și simplu.

A trebuit să-mi dau seama repede că, dacă prin Valeria am pierdut încă o parte din nădejdile pe cari le mai aveam în viață, îmi este cu neputință să stabilesc cât am pierdut din inima mea.

Dece aș șovăi să arăt direct gândul pe care vreau să-l îmbrac în această frază?... N'am suferit, și nici nu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sufer nici azi, de pierderea Valeriei, în ordine afectivă, având poate, dealtfel, conștiința mângâietoare că nici n'am determinat în cealaltă parte o suferință de această natură

Singura durere pe care mi a pricinuit-o Valeria a fost simțimântul că nu mai pot avea pentru ea considerațiunea fără de care n'o puteam păstra în inima mea. Aceasta, evident din cauza lipsei de armonie pe care o descopeream în adâncul temperamentului ei, sau — dacă voiți — a lipsei de înălțare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Plin de nepăsare pentru întrevederile de mai pe urmă în cari trebuia să reglementez condițiunile în cari amândoi ne recăpătam formal deplina libertate, poate că aș mai fi prelungit, cu inimă nesigură, o stare de drept nenorocită, creată de mine pe temeiul unei iluziuni generoase.

Dar subita reapariţiune a unui suflet drag şi chinuit, ce dispărea iute, în cele mai mişcătoare condiţiuni, veni să desăvârşească şi să cristalizeze nevoia mea de oarbă şi deplină izolare.

Am revăzut-o, Doamnă, pe Dagmar, adusă din nou în drumul meu de acea mână nevăzută despre care marele Goethe vorbeşte cu respect şi cu resemnare, formulând adevărul că Destinul nostru nu se lasă niciodată înduioşat şi nici oprit din cale.

Revăzui o Dagmar înebunită de dureri, proiectându-se un lung moment, în convulsiuni, pe fondul conştiinţei mele sterpe şi ostenite, şi pierind apoi în braţele mele, care rămâneam privind şi neînţelegând. Ea fu singurul element ce vol să revină în viaţa mea, în care nimic nu putea şi nu trebuia să revină.

V'am mai spus că rândurile pe cari le scriu în acest moment, — către sfârşitul povestei vieţii mele — zugrăvesc zile foarte depărtate de ceasul de faţă. E totuşi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

actualitatea, în mod logic tristă, după un trecut ca acela pe care avuserăți prilejul să-l apreciați.

Cu privirea dusă în gol, fără dorinți și fără revolte, cercetam depărtările în cari trebuia totuși să-mi găsesc un loc, materialmente, spre a mă risipi și a mă pierde în ele. Trebuia să mă fixez într'un chip, ca vietate existând, și gândurile mele fără viață și fără îndrumare, puse în fața inevitabilului mâine, tremurau ca o slabă flacără săracă, în bătaia vijelioasă a vântului.

Stam, de mai bine de două luni, cu geamantanele aproape făcute, punând pe ele numele singurului, loc spre care m'aș fi 'ndreptat. Departe! se numea acest loc, — cât mai departe!

Și, între el și neliniștile mele, puneam apele adânci ale mării, nisipurile pustiului arzător și coamele munților de ghiață...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dagmar veni spre mine, sau, mai bine zis, mă chemă la ea, sub forma lugubră a unei grăbite înștiințări trimise de internul unui spital.

Dagmar era în agonie, și voia să mă vadă.

Sala unui spital e un lucru care nu m'a atras niciodată, dar care totdeauna m'a oprit brutal în loc, ca afirmarea unei realități și a unui nediscutabil adevăr într'o lume de convenționiuni. Spitalul mă revoltă: în el suferi și mori fără să-ți fie îngăduite poza și decorul.

O asemenea sală, văzută noaptea târziu, sub lumina redusă a lămpilor rare cari, curgând de sus, par că murdăresc cimentul cu luciri unsuroase pe care pășești, o asemenea sală nu poate să mă îndemne la o stăruitoare descriere.

Cu pălăria în mână și ferindu-mă, par'că, trecui printre figuri supte, amorțite sau crispate pe fondul pământiu al pernelor, printre fâpturi cari șuerau într'o liniște ce nu era decât un armistițiu în războiul cu moartea. Trupuri uscate, zgârcite sub așternuturi, lăsau să li se vadă linia osoasă, în paturile înșiruite, purtând pe marile buletine albe, însemnarea științifică a felului și a gradului durerii îndurate, zi cu zi.

Nu m'aș fi așteptat să regăsesc pe Dagmar vreodată în această posomorâtă anticameră a morții, unde acidul fenic lucrează asupra nervilor și a conștiinței, sfredelindu-le profund și, în aceeaș vreme, amorțindu-le și îndobitocindu-le ca un narcotic.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O lampă mare ardea singură, sus, în mijlocul plafonului, luminând galben masa din centrul largei săli pe care ședeau rânduite mari sticle cu desinfectante, feși și strălucitoare cutii de metal.

Internul de serviciu îmi eși în întâmpinare, conducându-mă la o cameră de rezervă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

În singurul pat aflător aci, între pereții cenușii sub lumina verzuie, Dagmar, vânătă și cu ochii dilatați, cu părul despletit, era cu totul de nerecunoscut.

Pășii spre ea, îngrozit, și-mi stăpânii o exclamațiune de oroare, când o văzui făcând o sălbatecă săritură, vrând să se înalțe, și debordând violent, în contracțiuni cari i scoteau ochii în orbite. Chipul ei era prefăcut în ceva hidos.

Fusese adusă aci, la două ore după ce înghițise arsenic.

Și ceasurile de viață ce-i mai rămăseseră erau strict numărate: mai putea trăi cel mult până în zori.

Am înțeles totul, din puținul pe care a fost în stare să mi-l spună, cerând mereu cana cu apă.

La Paris, fusese curând părăsită, lăsată singură. Șubrezii-i plămâni fuseseră răpuși de tuberculoza pe care-o purtau în ei. Revenită de două zile în București, în mijlocul ruinei pe care o pricinuise, Dagmar înțelesese că nu mai are ce aștepta și luase hotărârea ultimă.

Acum murea.

Mă chemase să-mi spună pentru el,—care s'ar fi putut să mai vină vreodată, — că murea fără să-l poată urî.

Și, încleștându-și degetele în mâinile mele, debordând mereu cu sgomot în mișcări oribile, cari-i scoteau din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gură limba nemăsurat de mare, mă ruga, sporiată, să fac să sfârșească mai repede.

Buzele-i reci cu spume albe 'n colțuri, gura-i plină de flacări și de cocleala morții apropiate abia-i șopteau.

I-am sprijinit capul cu mâna, lângă pieptul meu. Cu unul din multele șervete grămădite lângă perna ei, și la urmă cu batista mea, i-am șters marii ochi turburi și speriați, cari 'n curând nu mai aveau să vadă lumea, gura care peste puțin trebuia să se 'ncleșteze amuțind.

De zece ori imi veni să mă ridic și, mugind, să pun în glasul meu și 'n privirea 'ndreptată spre cer, tot ce simțeam și ce gândeam. Dar spasmurile îngrozitoare ale muribundei, care părea că va aruncă așternutul și se va asvârli din pat, horcăiturile cu cari cerea să i se dea apă, nu mă lăsau să înțeleg altceva în afară de fioroasa și exasperanta ei agonie.

Ce fusese, pentru mine, această nevinovată copilă care se afundă in întunerec, aveam să-mi amintesc și să-mi spun mai târziu, — cum fac acum.

Căci, mai sunt lucruri cari-mi umplu ochii de lacrimi : amintirea ei e de ajuns să mă facă uneori să plâng cu lacrimi calde, ca astăzi, când trebuie să vă spun în ce chinuri a murit.

Judecați-mă cum voiți, dar mă simt dator să vă mărturisesc că i-am grăbit sfârșitul, eu !

Internul rămăsese la o parte, — mișcat, probabil, ei însuși, — privind desfășurarea acestui caz, în care știa și mă prevenise că nici o intervențiune nu mai putea folosi.

Spasmurile și svârcolirile muribundei părură a se potoli. Ea își întinse picioarele, cu greutate și cu dureri, tremurând din tot corpul și făcând semn să fie învelită. In muțenia desăvârșită în care totul se desfășură, și în care moartea-și deschidea nevăzut mâinile, nu se auzea niciun sgomot și aerul însuși părea imobil.

Dagmar respiră grăbită, apăsată de o greutate su-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

focantă. Ochii, închiși pe jumătate, căpătau, între pleoapele întredeschise, luciri sticloase.

Mâna sinucigașei se'ntinse însă din nou spre cana albastră pe care i-o dusei la gură și cu care zadarnic cercă iarăși să-și stingă mistuitorul foc ce-o sfâșia. Spăimântată ca de o vedenie, ea asvârli cana smălțuită, izbind-o de perete și, într'o săritură, dădu să se'nalțe. Dar căzu la loc. Și atunci scurtele-i respirări fură, în tăcerea teribilă, lungi și ascuțite țipete femeești, pline de cea mai tare desnădejde ce se poate închipui, ajungând cu un fior rece până departe'n sălile pline de noapte, de frig și de suferințe.

Chinul reîncepuse. El trebuia de acum să nu se mai sfârșească decât după ceasuri de atroce convulsiuni, încheiate într'o cădere țeapănă și definitivă.

Cu un gest, l-am apropiat pe intern, și l-am rugat să aducă morfină, — morfină multă.

El refuză ; îl auzii rostind, destul de tare, cuvântul „crimă", — îl văzui încruntându-și figura.

Fusei indignat, și stăruii.

Capul cadaveric, agitându-se deasupra corpului sfâșiat și încordat, îi arătă bine că acolo nu mai era nimic de ucis. Dar profesionistul care, liniștit și curios, văzuse atâtea vieți pierind lângă el, el care urmărise cu ceasornicul în mână și notase distrămarea atâtor trupuri rupte de toate torturile, nu se hotărâ.

Atunci mă simții ca nebun de revoltă, și mă cuprinse mila pentru Dagmar cea blondă, pentru bietul ei corp, care plătea atât de amar odihna pământului. Privind o cu durere, apucai mâna medicului și rugător, o dusei la inima mea, mugind, implorându-l...

Medicul se mișcă pe loc ; el rămase o lungă clipă pe gânduri.

Dar omul învinse în urmă pe profesionist, și-l înduioșe, făcându-l să aibă milă și să iasă.

Când se înapoie, fusei laș.

Eram întors cu spatele spre Dagmar, stând în fața

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

geamului ; sticla căptușită de pânza neagră a nopții de afară îmi reflectă scurt chipul înainte de a-mi duce mâinile amândouă la ochi.

N'am putut, n'am voit să văd. Cine-ar fi putut să vadă?

Medicul făcu în tăcere și repede gestul în urma căruia Dagmar trebuia să nu mai sufere dar nici să nu mai trăiască.

Canalia ! Cred că n'a pus mâna prea brutal pe corpul ei și că nici n'a durut-o prea tare...

Țipetele-i neîmblânzite și spasmurile încetară. Îi auzii răsuflarea domoală, calmă, mereu mai înceată. Eu însumi abia mai respiram.

Când mă întorsei și privii, îi văzui capul desfigurat și cu oasele ieșite, căutându-și dulce loc pe perna tare a spitalului. Un șir de lacrimi i se fărâmau pe obraz..

O mână, rămasă afară, i se jucă slab cu un capăt al cuverturii, încercând s'o strângă.

Buzele livide i se mișcară deasemenea nervos, nestăpânite: ele lăsară dinții descoperiți în parte, ca într'un inconștient zâmbet de suferitoare nedumerire.

Nu-mi amintesc cât a mai respirat. Aceste clipe cine-ar fi avut sălbătecia să le numere ?... Trecerea ei în neființă, către ora trei din noapte, fu însemnată de un slab gemăt, ca al unui copil în somn.

Când ieșeam pe poarta spitalului, internul venea după mine aducându-mi pălăria, pe care o uitasem lângă moartă.

Afară era răcoare.

Stele reci și mici ardeau în cerul depărtat și negru, ca niște lucruri de prisos, deasupra unei lumi în care nimic nu se schimbase, dar în care Dagmar nu mai era.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ar trebui să opresc spovedania mea aci, în momentul când am rămas singur, cu durerea de a înțelege că ipostaza de martir, dacă are în ea ceva care poate constitui uneori o voluptate, cununa acestui rol nu poate deveni mai frumoasă când în ea se împletește o insultă.

Veți regăsi iarăși, în povestirea mea pe individualistul incorigibil și pe inadaptabilul fără leac.

Nu protestez; eu nu mă apăr aci: povestesc fapte.

Stau singur, și iar aștept, — nu știu ce, — neliniștit de un viitor care mă apasă prin însăși faptul că trebuie să fie.

Nu trebuie să uit să vă spun că singurătatea mea e aproape deplină.

Ca și cum totul ar fi trebuit să mă părăsească și nimic să nu-mi rămână, bunul meu George murea la puțină vreme după ce mă înapoiam din Basarabia.

Am pe lângă mine pe un fel de nepot al lui, pripășit în ultima vreme, blond, jumătate sălbatec, înalt și spătos, părând la 18 ani că are 25. Noul venit are doui frumoși ochi de animal fără gânduri. Foarte strâmtorat în hainele pe cari George i le a ajustat, caută să se deprindă cu serviciul la mine. Mi-a făcut întâiu impresiunea că nu știe să vorbească. Și când s'a hotărât să deschidă gura, privea departe, văzând par'că cu ochii lucrul despre care povestea. A venit fugind din delta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dunării, unde tatăl său, pescar, își trăiește viața într'o lotcă, între smârcurile ostroavelor.

Imi vorbește, cu un ton simplu, despre cele mai ciudate lucruri cari se pot închipui : aseară mi a povestit cum acolo, departe, în apus de soare, se juca cu șerpi pe cari-i prindea pe malul apei printre sălciile bătrâne printre cari treceă înot.

Mă farmecă judecata și lumea aceasta a lui, unde oamenii știu așa de puțin, unde nu doresc aproape nimic și din care nu înțeleg de ce a fugit noul meu servitor Povestirile lui sunt singurul lucru care mă mai preocupă. Și le ascult ca pe un basm fascinator.

Sunt bătrân, sau obosit ; masa mi-e plină de proiecte de lucrări din trecut, pe cari le răsfoiesc fără puterea de a le relua,—cugetul mi-e năpădit da tristețe.

Mă gândesc să pornesc într'o lungă călătorie pe ocean, din care să nu mă mai întorc, să mă sting departe.

M'aș opri, poate, și aș îngenuchia într'un golf cald, pe o înălțime scăldată în soare și în singurătate, din care să nu mă mai mișc. Aș putea s'o fac, pentru că sunt un om liber : nu urăsc, și nu iubesc.

Uneori, parc'aș simți, impetuos, nevoia să mă rog. Mi-ar trebui însă un Dumnezeu de armonie și de lumină... De unde să-l iau?

Mă întreb dacă soovedania mea, cuprinsă în foile de față, v'ar trebui trimisă sau nu. Mă îndoiesc că va ajunge până la D-voastră. Cui, și în ce măsură, îi poate folosi cunoașterea mea? Sunt obosit de viață, și de mine însumi. Aceasta e deajuns, și e destul de trist. Tinerețea mea s'a dus. Și mă doare un gând care — în seria de fapte ce vi le-am expus, fără pretențiune, — poate să vi se pară ridicul : figura mea, de care am fost odinioară mulțumit, e aspră și degradată. Sunt urât. Numai ochii mi-au rămas buni.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O EXPLICAȚIUNE NECESARĂ

Doi pictori români s'au oferit, unul după altul, — cu cea mai mare grabă și cu o egală bunăvoință, — să lucreze ilustrațiunile pe cari aș fi ținut să le aibă această carte.

Acești pictori sunt d-nii P. Bulgăraș și Pomescu-Gilly, din București.

Cel dintâi, d. Bulgăraș, după ce a lucrat câteva ilustrațiuni, a avut fantezia să dispară fără urmă, fără să-și mai semnaleze prezența în vreun chip, deși am auzit că trăiește tot în Capitală, și astăzi...

Cât despre d. Gilly, — care mi-a lucrat și d-sa câteva ilustrațiuni, — s'a dovedit a fi așa de mult ocupat, încât, pentru o singură schiță, d-sa avea nevoie de amânări cari durau aproximativ două luni...

Cititorul — căruia îi datoresc această explicațiune — va înțelege dece cartea apare așa cum apare, după cum va înțelege, de asemenea, cât de încântat sunt de procedarea celor doui pictori.

Autorul.